

BULLETIN
de la Commission
royale d'Histoire

Extrait

171
2005

Uittreksel

HANDELINGEN
van de Koninklijke
Commissie
voor Geschiedenis

Een vredesgezant worstelt met de Pacificatie van Gent

De vreemde wendingen van de vredesmissie
in de Nederlanden van Jan van Noircarmes,
baron van Selles (1577-1580)¹

door Violet Soen

Aspirant van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek, Vlaanderen

Jan van Noircarmes, baron van Selles, werd eind 1577 door Filips II als 'vredesgezant' naar de onrustige Nederlanden gestuurd. De Artesische edelman moest er de opstandige Staten-Generaal terug tot loyaliteit bewegen. Na de onverwachte dood van de landvoogd Don Luis de Requeséns had de Raad van State de regering overgenomen, maar ook de Staten-Generaal zochten naar inspraak en erkenning. Zo ondertekenden de Staten-Generaal, samen met opstandelingenleider Willem van Oranje, de 'Pacificatie van Gent' (1576). Dit belangrijke verdrag regelde een vrede, evenals het einde van de geloofsvervolgving en het vertrek van de Spaanse troepen. Voor de nieuwe landvoogd Don Juan de Austria, halfbroer van Filips II, zat er niets anders op dan deze Pacificatie te ratificeren in het Eeuwig Edict van Marche-en-Famenne (12 februari 1577). Toch verklaarde de algemene statenvergadering Don Juan vervallen van de landvoogdij toen hij de Spaanse troepen andermaal mobiliseerde na de inname van de citadel van Namen (juli 1577). Ook Filips II was op zijn hoede voor de politiek van zijn halfbroer Don Juan, al kwam dat door allerlei hofintriges. Hierdoor werd de missie van Noircarmes eensklaps veel belangrijker. De baron van Selles incarneerde de 'koninklijke wil' op het moment dat de communicatie tussen Filips II en Don Juan stakte.

De vredesmissie van Jan van Noircarmes veroorzaakte veel ophef. Het Plakkaat van Verlatinge (1581) probeerde Selles' vredesargumenten

¹ Oprechte dank gaat uit naar prof. dr. Jan Roegiers en prof. dr. Gustaaf Janssens voor hun suggesties en opmerkingen bij het nalezen van het manuscript. Ik dank in het bijzonder prof. C. Bruneel, prof. J.-M. Cauchies, prof. R. De Schryver en nogmaals prof. G. Janssens voor de waardevolle suggesties in de aanloop van deze uitgave. Prof. em. C. De Paeppe en Diederik Lanoye hielpen bij enkele moeilijkheden bij de transcriptie van de Spaanse documenten, waarvoor oprechte dank.

te ontkrachten.² In zijn Apologie bestempelde Willem van Oranje de zending als 'bedrog' en Selles' belofte als een 'instrument om verdeeldheid te zaaien'. Volgens de prins was de arme kapitein van de schutters als 'españolizé' in de val gelopen van de 'sirenen uit Spanje'. Maar Oranje beweerde wel – en dat met de nodige ironie – dat niemand hem zozeer hulp om de trouweloosheid van de Spaanse beloften aan te tonen.³ Vreemd genoeg was zelfs het koningsgezinde kamp hoogst ontevreden over Jan van Noircarmes: volgens Don Juan stuurde Selles zijn oorlogstactiek volledig in de war.⁴

De missie van Jan van Noircarmes bleef vooral gekend door het relaas van Pieter Christiaenszoon Bor, de eerste geschiedschrijver van de Nederlandse Opstand.⁵ Bij nader onderzoek is Bors verslag slechts een parafrase van enkele vurige staats pamfletten tegen Don Juan. Het kan amper de historische kritiek doorstaan. Jammer genoeg is over Selles' levensloop weinig gekend⁶ en bevat de nota van Emile de Borchgrave in de *Biographie Nationale* verscheidene onnauwkeurigheden.⁷ A. Repetto

² *Placcaet vande Staten generael vande geuniteerde Nederlanden: byden welcken ... men verclaert den coninck van Spaeghenien vervallen vande Ouerheyth ende Heerschappijte van dese voors. Nederlanden*, Antwerpen, 1581, B4v.

³ WILLEM VAN ORANJE, *Apologie ov deffense des tresillustre Prince Guuillanne... Prince d'Orange*, Delft, 1581, p. 69. W.P.C. KNUTTEL, *Catalogus van de pamfletten-verzameling berustende in de Koninklijke Bibliotheek*, 10 bd., s-Gravenhage, 1890-1920, nr. 554 (hierna wordt enkel het catalogusnummer van deze verzameling opgegeven als 'K. 554').

⁴ Don Juan aan Filips II (07/02/1578): zie document 3.

⁵ Pieter Christiaenszoon Bor (1559-1635): geschiedschrijver, notaris en rentmeester. Hij schreef de eerste versie van zijn beschrijving van de 'Nederlandse oorlog' in Leiden (1591), maar met financiële steun van de Staten van Utrecht en de Staten van Holland breidde hij deze versie uit. A.E.M. JANSSEN, *Pieter Bor Christiaenszoon (1559-1635), geschiedschrijver van 'waerheyth ende onpartijtschap'*, in: P.A.M. GEURTS en A.E.M. JANSSEN, *Geschiedschrijving in Nederland. Studies over de historiografie van de Nieuwe Tijd*, 2 bd., s-Gravenhage, 1981, bd. I, p. 21-38. Volgende uitgave werd geraadpleegd: P.C. BOK, *Oorsprong, begin, en vervolgh der Nederlandsche oorlogen, beroerten, en burgerlycke oneenigheden; beginnende met d'opdracht der seve landen, gedaen by Keyser Karel den Vijfden, aen sijnen soon Konink Philippus van Spanjen, en eindigende ... i jaer MD. Waerachtelijck en onpartijdelijck beschreven door Pieter Bor Christiaensz. in XXXVII boeken, en IV stukken verdeelt*, 4 bd., Amsterdam, 1679-1684. Het relaas bevindt zich in Boek XII, fol. 16-22. Cf. W.R. WYBRANDS-MARCUSSSEN, *Der Kölner Pacificationskongress 1579*, Wenen, 1975, Universitäts Wien, onuitgegeven profefschrift, p. 41-42.

⁶ G. JANSSEN, *Brabant in het verweer. Loyale oppositie tegen Spanje's bewind in de Nederlanden van Alva tot Farnese 1567-1578* (Standen en Landen LXXXIX), Kortrijk/Heule, 1989, p. 369-371, in het bijzonder p. 369, voetnoot 165. WYBRANDS-MARCUSSSEN, *Der Kölner Pacificationskongress 1579*, p. 41-42.

⁷ E. DE BORCHGRAVE, *Noircarmes. Jean de, BIOGRAPHIE NATIONALE*, bd. XV, Brussel, 1899, p. 780-784. Zo wordt Selles niet in 1583 maar in 1580 gevangen genomen. Bovendien laat De Borchgrave de jaren 1579 t.e.m. 1583 onbesproken. J.E. Verlaan kon bij zijn moderne uitgaves van de Apologie van Willem van Oranje en het Plakkaet van Verlatinge de man niet identificeren. Verlaan suggereerde foutief dat het misschten handelde over één van de katholieke afgezette heren waartover Oranje het in de daarop volgende passage had. Verlaan gaf dezelfde verontschuldiging op bij zijn uitgave van het Plakkaet van Verlatinge. 'Of de Heer van Selles (waarschijnlijk De Celles) tot de afgezette heeft behoord, heb ik niet kunnen nagaan'. *Apologie van Willem van Oranje. Heritaling en evaluatie na vierhonderd jaar*,

Alvarez besprak de missie van Selles in het kader van haar studie over een mogelijke zending van Margaretha van Parma naar de Nederlanden in 1577.⁸ Toch vond Selles' missie weinig weerklink in de historiografie. Zo beschreef Hugo de Schepper de vredesonderhandelingen tussen de Spaanse kroon en de Staten-Generaal in de periode 1574-1609 zonder op Selles' vredesbemiddeling in te gaan.⁹ Tot nu toe bleef ook Selles' rol bij de onderhandelingen over de reconciliatie van de Waalse provincies in 1579 in het duister. Zelfs Leo van der Essen, nochtans uiterst vertrouwd met alle archiefmateriaal uit deze periode, legde nooit de link tussen Selles' oorspronkelijke missie en zijn onderhandelingen voor het Verdrag van Atrecht en van Bergen (1579).¹⁰ Het levert nochtans een boeiende paradox op: in 1578 trad Noircarmes op als tegenstander van de Pacificatie van Gent, terwijl hij in 1579 de Pacificatie van Gent hartstochtelijk verdedigde bij de nieuwe landvoogd Alexander Farnese.¹¹

Vooral bronnenmateriaal uit het Algemeen Rijksarchief Brussel en het *Archivo General de Simancas* biedt interessante gegevens om de rol van Selles opnieuw onder de aandacht te brengen.¹² In het Algemeen Rijks-

1580-1980, J.E. VERLAAN, 1980, p. 136, voetnoot 59. *Apologie of Verantwoording van de prins van Oranje 1581, gevolgd door het Plakkaet van Verlatinge 1581*, J.E. VERLAAN en A. ALBERTS, Nieuwkoop, 1980, p. 140, voetnoot 59. Zie ook de summere biografie in: J. MARTINEZ MILLÁN, *La monarquía de Felipe II. La Casa del Rey*, bd. II, Madrid, 2005, p. 408.

⁸ A. REPETTO ALVAREZ, *Acera de un posible segundo gobierno de Margareta de Parma y el cardenal Granvela en los estados de Flandres, HISPANIA. REVISTA ESPAÑOLA DE HISTORIA*, bd. XXXII, 1972, p. 379-475, p. 425-426.

⁹ H. DE SCHEPPER, *Los Países Bajos y la Monarquía Hispánica. Intentos de reconciliación hasta la tregua de los Doce Años (1574-1609)*, in: A. CRESPO SOLANA en M. HERRERO SANCHEZ, *España y las 17 provincias de los Países Bajos. Una revisión historiográfica (XVII-XVIII)*, 2 bd., Córdoba, 2002, bd. I, p. 325-354.

¹⁰ L. VAN DER ESSEN, *De Unies en De Scheuring der Nederlanden* in: J.A. VAN HOUTTE, J.F. NIJMEYER en J. PRESSER, *Algemeen Geschiedenis der Nederlanden*, 12 bd., Utrecht, 1949-1958, bd. V, p. 135. Net na de bespreking van de vredesmissie van Selles, vermeldt Van der Essen er enkel Mathieu Moulart en Willem Le Vasseur als onderhandelaars in Atrecht.

¹¹ Hierdoor belicht Selles' missie de receptiegeschiedenis van dit belangrijke verdrag, waaraan in de laatste 30 jaar geen afzonderlijke wetenschappelijke bijdrage werd gewijd. Zie het TUDSCHRIFT VOOR GESCHIEDENIS, bd. LXXXIX, 1976 en *Opstand en Pacificatie in de Lage Landen, Bijdrage tot de studie van de Pacificatie van Gent*, Gent, 1976; *tweedaags colloquium bij de vierhonderdste verjaardag van de Pacificatie van Gent*, 1976; zie ook R.C. VAN CAENEGEM, *De Pacificatie van Gent 1576-1976, HANDELINGEN DER MAATSCHAPPIJ VOOR GESCHIEDENIS EN OUDHEIDKUNDE TE GENT*, NIEUWE REEKS, bd. XXX, 1976, p. 3-7; Engelse vertaling in: R.C. VAN CAENEGEM, *The Pacification of Ghent*, in: L. MILLS, *Law, History, the Low Countries and Europe*, Londen, 1994, p. 113-117. Deze opmerking laat de nieuwere interpretaties in werken met een groter tijdsbestek buiten beschouwing.

¹² Voor deze bijdrage is geput uit *Audiëntie in het Algemeen Rijksarchief te Brussel (ARA, Aud.)*, uit de *Secretaría de Estado, Negociación de Flandres* in het *Archivo General de Simancas (AGS, E.)* voor zover op microfilm aanwezig in het Brussels Rijksarchief en de Handschriftenverzameling van de Koninklijke Bibliotheek Brussel (KBR, Ms.). Informatie tussen haakjes bij de bronnenopgave is vermeld met het zicht op volledigheid, maar berust niet op eigen onderzoek; *Archivo General de Simancas, serie K* verwijst naar de 'Negociación de Francia' uit het archief van de 'Secretaría de Estado'. Deze archiefserie werd in 1810-1811 door Napoleon uit het Archivo General de Simancas geroofd en naar Parijs gevoerd. In 1942 is deze serie door het Franse Pétain-régime aan het AGS teruggegeven. In Simancas

archieff bevatten de zogenaamde 'Papieren van Staat en Audiëntie' zeer belangrijke documenten over de politieke besluitvorming in de zestiende eeuw.¹³ De bundels over de reconciliatie van de 'Waalse provincies' (*Audiëntie* nr. 192 en nrs. 580-585) bevatten stukken over Selles' oorspronkelijke missie en zijn onderhandelingen met de Waalse provincies. In de archiefburcht Simancas rust de Spaanse zijde van het verhaal, met name in het fonds van de 'Secretaría de Estado, Negociación de Flandes'.¹⁴

De uitgave van elf stukken, tien brieven en een memorandum, illustreert het belang van Selles' missie en haar weerslag op één van de meest verwarde periodes uit de geschiedenis van de Nederlanden. Deze documenten laten zowel Selles' correspondentienetwerk (brieven aan de landvoogden én aan de Staten-Generaal) als de berichtgeving over zijn missie (brieven van Don Juan aan Filips II) zien.

Jan van Noircarmes, baron van Selles

Selles verbleef als edelman aan het Madrileense hof en was er luitenant van de koninklijke schutters.¹⁵ Hij leefde er ongehuwd samen met Katharina van Tisnacq, dochter van de zegelbewaarder Karel van Tisnacq.¹⁶ Vanaf 1576 vroeg Selles herhaaldelijk om definitief naar de Nederlanden terug te keren om er te huwen, maar zijn vervanging bij de schutters leverde problemen op.¹⁷ In datzelfde jaar noemde men reeds zijn naam

beheld men de aanduiding 'K' en de nummering van de *Archives Nationales* te Parijs. A. DE LA PLAZA BORES, *Archivo General de Simancas. Guía del Investigador*, Valladolid, 1992 (vierde uitgave), p. 107.

¹³ M. SOENEN, *Instituciones centrales des Pays-Bas sous l'Ancien Régime: Guide des fonds et collections des Archives générales du Royaume. ARCHIVES GÉNÉRALES DU ROYAUME ET ARCHIVES DE L'ÉTAT DANS LES PROVINCES*, GUIDES 15, Brussel, 1994, p. 251-294.

¹⁴ DE LA PLAZA BORES, *Archivo General de Simancas*, p. 127-129.

¹⁵ Hij was luitenant van de schutters, maar omdat de kapitein van de schutters, de graaf van Horn, zich in de Nederlanden bevond, was hij *de facto* kapitein van 1561 tot 1578. Hij zou de functie tot zijn dood in 1585 blijven uitoefenen. J.E. HORTAL MUÑOZ, *Las guardas palatino-personales de Felipe II*, in: J. MARTINEZ MILLÁN, *La Casa del Rey*, p. 463. Aan het hof onderhield hij contacten met de aanreizende adel uit de Nederlanden. Hij bracht soms vertrouwelijke informatie van het Spaanse hof over aan zijn contactpersonen. In 1568 werd hij naar de Nederlanden gezonden om er brieven af te leveren bij Alva. Alva aan Filips II (01/09/1568): AGS, E. 539, 135. Met dank aan dra. Liesbeth Geever (Universiteit Amsterdam) voor deze informatie en haar transcriptie van deze brief. Ook Morillon aan Granvelle (04/09/1568): E. POUILLET en C. PIOT, *Correspondance de Granvelle*, 12 bd., Brussel, 1877-1896, bd. III, p. 344-347 (nr. CIX) (hierna CGr).

¹⁶ Karel van Tisnacq (?-1573): advocaat-fiscaal, daarna raadshoofd en rekwetenmeester Raad van Brabant, raadshoofd Raad van State, zegelbewaarder bij Filips II (1559-1573), schatbewaarder Gulden Vlies (1562), benoemd tot hoofd Geheime Raad (1565). Zie: J. LEFÈVRE, *Tisnacq (Charles de) ou Van Tisnaeckken*, BIOGRAPHIE NATIONALE, bd. XXV, Brussel, 1930-1932, p. 334-340.

¹⁷ Zayas aan Filips II (12/04/1576): L.P. GACHARD, *Correspondance de Philippe II sur les affaires des Pays-Bas publiée d'après les originaux conservés dans les Archives royales de Simancas*, 6 bd., Brussel/Tongeren, 1848-1936, bd. IV, p. 59-61 (nr. 1576) (voortaan

in verband met een missie om in de Nederlanden de komst van Don Juan voor te bereiden.¹⁸ In juni 1577 stemde Filips in met het vertrek van Selles naar de Nederlanden, maar zijn vervanging leverde nog steeds problemen op.¹⁹

Jan van Noircarmes, baron van Selles, heer van Basinghien, stamde uit een oud Artesisch geslacht met wortels in Sint-Omaars. Zijn familie had de Bourgondische en Habsburgse staatsvorming kunnen omzetten in sociale opgang. Grootvader Nicolaas werd kamerheer van Karel de Stoute en diens zoon, Jan van Noircarmes *senior*, vervulde verschillende functies aan het hof van Karel V.²⁰ Tegelijkertijd verwierf de familie een reeks nieuwe heerlijkheden in Artesië.²¹ Selles' oudere broer, Filips van Sainte-Aldegonde, heer en later baron van Noircarmes, werd als grootbaljuw van Henegouwen de beroemdste en meest succesvolle telg uit de familie. Hij verwierf veel prestige en invloed onder de landvoogdij van Alva, tot afgunst van andere Nederlandse edelen.²² Filips en Jan waren beiden ridder in de prestigieuze orde van Calatrava, een middeleeuwse ridderorde die door Ferdinand van Aragón tot instrument van koninklijke loyaliteit omgevormd werd. Zijn Artesische afkomst speelde Selles in de kaart, omdat zowel Filips als Don Juan er bijzonder op gericht waren de Waalse provincies uit Oranjes invloedssfeer te halen en ze zo te verenigen met de loyaal gebleven provincies Namen en Luxemburg.²³

GACHARD, *CPhII*, Filips II aan Don Juan (04/06/1577): GACHARD, *CPhII*, bd. IV, p. 386-387 (nr. 2011). Het koppel kreeg één dochter, Louise van Sainte-Aldegonde, barones van Selles (die huwde met Michel de Roisin, grootbaljuw van Oudenaarde).

¹⁸ I. HUYBERS, *Don Juan van Oostenrijk, landvoogd der Nederlanden*, 2 bd., Utrecht, 1913-1914, bd. I, p. 121 en p. 137-139.

¹⁹ REPETTO ALVAREZ, *Un possible segundo gobierno de Margareta de Parma*, p. 425-426.

²⁰ Jan van Noircarmes: 'chambelan' (kamerheer) van de Casa de Borgoña in 1515, 1521, 1531, 1534, gentilhomme van de Casa de Borgoña van 24/10/1543-1/03/1548, daarna gentilhomme van de 'Cámara' tot 6/1556. J. MARTINEZ MILLÁN, *La Corte de Carlos V. los servidores de la Casa Real (tercera parte)*, bd. IV, Madrid, 2001, p. 276.

²¹ J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobilitaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne*, 3 bd., Gent, 1865, bd. III, p. 1712-1713. Uit zijn huwelijk met Marie de Rubempré kreeg Jan sr. vier kinderen: Filips, Jan, Marie en Jeanne.

²² E. DE BORCHGRAVE, *Noircarmes, Philippe de Sainte-Aldegonde, seigneur de BIOGRAPHIE NATIONALE*, bd. XV, Brussel, 1899, p. 784-789. M. BAELDE, *De collaterale raden onder Karel V en Filips II (1531-1578): Bijdrage tot de geschiedenis van de centrale instellingen in de zestiende eeuw*, Brussel, 1965, p. 310-311. Zijn zoon, Maximiliaan, graaf van Sainte-Aldegonde diende als Isabella's kamerheer. Voor de invloed van Noircarmes onder Alva: J.E. HORTAL MUÑOZ, *El manejo de los asuntos de Flandes. 1585-1598*, Madrid, 2004, (voortsnog) onuitgegeven proefschrift, Universidad Autónoma de Madrid, p. 31-33.

²³ Filips II aan Don Juan (11/09/1577): samenvatting in J. LEFÈVRE, *Correspondance de Philippe II sur les affaires des Pays-Bas. Recueil destiné à faire suite aux travaux de L.-P. Gachard*, 4 bd., Brussel, 1940-1960, bd. I, p. 57-58 (nr. 108) (hierna LEFÈVRE, *CPhII*) (AGS, E. 571).

SELLES' 'REMEDIES': IRENISME

De politieke opvattingen die Selles vóór zijn missie koesterde, blijven grotendeels een gesloten boek.²⁴ Selles' broer, Filips van Sainte-Aldégonde, had in ieder geval een merkwaardige politieke evolutie ondergaan. Hij leek aanvankelijk de Liga tegen Granvelle en het Eedverbond te steunen maar hij zou zich na de Beeldenstorm uiterst loyaal opstellen. Het leverde hem in 1568 het prestigieuze grootbaljuwschap van Henegouwen op én een zetje in de gevreesde Raad van Beroerten. Hij behoorde tot de kleine groep edelen die het beleid van Alva ondersteunden. Wanneer hij vanaf 1572 aanvoerder van koninklijke troepen werd²⁵, zou hij toch geleidelijk aan vredesonderhandelingen verdiedigen. Van Alva kreeg hij uiteindelijk een beperkte toestemming om te onderhandelen met de 'rebellens'. Deze contacten legden de basis voor de 'Bredase vredeshandel'²⁶ maar Filips stierf voor de start ervan. Hij had zijn broer wel over de vredesmiddelen op de hoogte gehouden, ook al om eventuele beschuldigingen aan het Spaanse hof voor te zijn.

In het najaar 1577 kreeg Selles niet toevallig de vraag van Antonio Pérez om zijn 'remédies' voor het Nederlandse conflict neer te schrijven. Het document paste in de reeksen 'remédies' die sinds 1566 door allerlei raadsheren opgesteld werden. Selles' nota kwam neer op een vurig irenistisch pleidooi.²⁷ Volgens Selles was de oorzaak van het aanhoudende geweld de arrogantie van de adel, maar ook hun té harde bestraffing. Hij sloot zich expliciet aan bij de mening van de inmiddels overleden zegelbewaarder Joachim Hopperus²⁸ die meende dat het *châtiment* de oorzaak van alle kwaad was. Vóór Alva's aankomst in de Nederlanden was de orde bijna hersteld maar erna ging die bijna volledig verloren. Selles raadde een dergelijke harde aanpak in de toekomst af. De positie van de edelen lag Selles nauw aan het hart, omdat zij de 'steunpilaren van een afwezige

koning waren'. Volgens hem werkte Don Juan samen met personen die verdacht waren door hun medewerking met de rebellen op lange termijn.

Selles meende dat onderhandelingen met de rebellen op lange termijn vrede zouden brengen; misschien was die idee door de bemiddelingspogingen van zijn broer geïnspireerd. Als koning moest Filips vermijden 'zijn territorium te willen veroveren', want dan verloor men 'de geesten' van de mensen. Door de troepen van Don Juan te demobiliseren, zou men pas echt tonen dat men het 'verleden wou vergeten'. Vrede was onder elke omstandigheid te verkrijzen boven oorlog. Deze gedachte werd de rode draad in zijn oorspronkelijke vredesmissie. De redenering deed heel erasmiaans aan, maar beantwoordde ook aan het reële vredesverlangen van een groot deel van de Nederlandse bevolking.

Een gezantschap met een verborgen agenda

Selles' missie ontstond op een moment dat de Spaanse besluitvorming over de 'guerra de Flandes' onduidelijk en grillig verliep. Filips II wilde boven alles een oplossing voor het geëscaleerde conflict in de Nederlanden, maar hij zat vaak gewrongen tussen zijn raadsheren die twisten over de meest gepaste oplossing.³⁰ Het besluitvormingsproces, zeker over zaken uit 'de periferie van de monarchie'³¹, verliep uiterst chaotisch door de strijd tussen de facties.³² Het 'bipartisme' tussen de clan van Fernando Alvarez de Toledo, hertog van Alva (*Albistas*) en de clan van Ruy Gomez, prins van Eboli en Doña Juana de Austria (*Ebolistas*) was onderhuids verandert. Antonio Pérez, die na de dood van Eboli diens patronage overnam,

²⁹ Concreet meende hij dat de graaf van Boussu, Maximiliaan van Hennin, en graaf Filips van Lalain beter waren benaderd geweest, om zo de 'harten van de adel te winnen'. Biografische info: cf. infra voetnoot 119 en 93.

³⁰ H. KAMEN, *Philip of Spain*, NewHaven/Londen, 1999, p. 147. Bespreking van recente biografieën en andere studies over Filips II: G. PARKER, *Still 'Philippizing' after all these years*. A review of publications commemorating the quatercentenary of Philip II's death, 1598-1998, TUDSCHRIJF VOOR GESCHIEDENIS, bd. CXIV, 2001, p. 214-226.

³¹ I. EZQUERRA REVILLA, *El consejo real de Castilla bajo Felipe II. Grupos de poder y luchas faccionales*, Madrid, 2001, p. 129.

³² Overzichtwerk over het factionalisme in de 'Consejo real de Castilla': I. EZQUERRA REVILLA, *Grupos de poder*. Studies over de 'facties' aan het Spaanse hof richten zich vooral op de Eboli-factie: J.M. BOYDEN, *The Courtier and the King: Ruy Gomez de Silva, Philip II and the court of Spain*, Berkeley, 1990. J. MARTÍNEZ MILLÁN, *Grupos de poder en la corte durante el reinado de Felipe II: La facción Ebolista, 1554-1573*. in: Id., ed., *Institución y Elites de Poder en la Monarquía Hispana durante el Siglo XVI*, Madrid, 1992, p. 137-198. J. MARTÍNEZ MILLÁN, *Familia real y grupos políticos: la princesa Doña Juana de Austria (1555-1573)* in: Id., *La corte de Felipe II*, Madrid, 1994, p. 73-106. De meest recente biografie over Alva, maar vaak veralgemenend is: H. KAMEN, *The Duke of Alba, NewHaven/Londen, 2004*; in Nederlandse vertaling: H. KAMEN, *Alva, een biografie*, Antwerpen, 2005.

²⁴ De affiliatie met de *Ebolistas* maakt hem niet automatisch tot 'vredesgezant', al stond deze clan grotendeels meer gematigde oplossingen voor het Nederlandse conflict voor dan de *Albistas*: cf. infra.

²⁵ Noircarnes aan Selles (27/10/1573): GACHARD, *CPhII*, bd. IV, p. 427-428 (nr. 1280).
²⁶ Oranje aan Filips van Sainte-Aldégonde (13/12/1573): G. GROEN VAN PRINSTERER, *Archives ou correspondance inédite de la maison Orange-Nassau*, 1ste reeks, 8 bd., Leiden, 1835-1847, bd. IV, p. 300-302 (CDLXIa). JANSSENS, *Brabant in verweer*, p. 230-233. DE SCHEPPER, *Intentos*, p. 328-329.

²⁷ Selles aan Antonio Pérez (26/10/1577): AGS, E. 570, f° 111: doc. 1 (samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 92-94 nr. 168). JANSSENS, *Brabant in het verweer*, p. 369 gebruikte dit stuk voor de kritiek op Alva.

²⁸ Joachim Hopper(ups) (1523-1576): Fries rechtsgeleerde, raadshere in de Geheime Raad (1561), zegelbewaarder voor de Nederlandse aangelegenheden (1561). Zie vooral: G. JANSSENS, *Joachim Hopperus, een Fries rechtsgeleerde in dienst van Filips II*, in: *Recht en instellingen in de Oude Nederlanden tijdens de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. Liber amicorum Jan Buntinx*, Leuven, 1981, p. 420-433.

Schoorvoetend was de landvoogd begonnen met deze terugtrekking om het vredesverdrag door te voeren, toen hij op 24 juli 1577 totaal onverwacht de citadel van Namen innam.³⁹ De koning en zijn raadgevers reageerden onbeholpen. Ze beslisten enerzijds dat de vertrokken troepen mochten terugkeren, maar anderzijds maanden ze Don Juan aan om zich bijwond als verzoenende onderhandelaar op te stellen en de koninklijke vredeswil bij eventuele capitulaties tot uiting te brengen.⁴⁰ Toch beseften zij dat Don Juans persoonlijkheid en opvattingen weinig geschikt waren om de Staten-Generaal vertrouwen in te boezemen. Hierdoor ontstonden plannen om kardinaal Granvelle of de voormalige landvoogdes Margaretha van Parma naar de Nederlanden te sturen om er de 'zachte lijn' voor te staan.⁴¹ Don Juan hoorde pas eind november over dit voorstel, maar hij reageerde meteen gepikeerd en stelde zijn veto.⁴² Nog voor dit plan, bestonden reeds plannen om Selles naar de Nederlanden te zenden. Don Juan had hiertegen geen voorbehoud gemaakt.⁴³ Bij het afspringen van Margaretha's zending, was Selles' missie des te noodzakelijker.

Selles' zending, waartegen geen veto mogelijk was⁴⁴, ontstond in het verlengde van de aanmaningen tot onderhandelen en tot 'zachtheid' aan het adres van Don Juan. Selles moest aantonen dat de hernieuwde oorlogsmoeders geen paradox waren: Filips II stuurde een leger om de 'rust en vrede' van het land te herstellen. Een recente biografie over Don Juan de Austria door Vaca de Osma suggereerde dat Filips met Selles' missie reeds openlijk Don Juans politiek afwees, nog voor dit wantrouwen tussen de halfbroers door de moord op Juan de Escovedo

halen om zijn bastaardverleden te rehabiliteren. Na een *Blitzkrieg* hoopte hij naar Engeland door te stoten om er met de katholieke Mary Stuart te huwen, koning te worden en het katholicisme te herstellen. In de Nederlanden kon Don Juan nooit echt zijn vechtlust of zijn voorliefde voor het oorlogsbedrijf verdoezelen, hoewel zijn instructies hem vrede en onderhandelingen opgedragen hadden. B. BENASSAR, *Don Juan de Austria. Un héroe para un imperio*, 2e dr., Madrid, 2004. J. IGNACIO TELLECHEA IÑIGORAS, *Don Juan de Austria y la "Trampa" de Flandes. Caritas a Felipe II tras su llegada al nuevo destino (1576)*, CUADERNOS DE INVESTIGACIÓN HISTÓRICA, bd. XXI, 2004, p. 201-249 toonde aan dat Don Juan nochtans aanvankelijk zijn landvoogdij als een vredesmissie zag.

³⁹ Don Juan nam de citadel in onder het mom van een bezoek aan Margaretha van Valois. Nadien verdedigde Don Juan zich met het bestaan van moordcomplotten tegen zijn persoon, wat Filips II niet zou ontkennen. JANSSENS, *Brabant in het verweer*, p. 340.

⁴⁰ Filips II aan Don Juan (01/09/1577): AGS, E. 571, f° 56; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 39-42 (nr. 80). Filips II aan Don Juan (11/09/1577): AGS, E. 571, f° 88; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 57-58 (nr. 108). Filips II aan Don Juan (25/09/1577): AGS, E. 571, f° 110^r; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 66 (nr. 118).

⁴¹ Margaretha van Parma aan Filips van Croÿ (19/11/1577): samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 123 (nr. 202) (AGS, E. 931). REPETTO ALVAREZ, *Un possible segundo gobierno de Margareta de Parma*, p. 425-426.

⁴² Don Juan aan Filips II (30/11/1577): AGS, E. 574, f° 3; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 136-138 (nr. 219).

⁴³ REPETTO ALVAREZ, *Un possible segundo gobierno de Margareta de Parma*, p. 425-426.
⁴⁴ Filips II aan Don Juan (06/01/1578): ARA, *Aut.* 250, fol. 151; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 189 (nr. 295).

werd daarin steeds meer een spilfiguur.³³ Hij stond aan het hoofd van het Nederlandse en Italiaanse secretariaat en hij probeerde voet aan grond te krijgen in raden waar de *Albistas* het voor het zeggen hadden.³⁴

Volgens David Lagomarsino vormde 'Flandes' het politieke thema waarop de verschillende facties zich profileerden na de Beeldenstorm. De *Albistas* die de harde lijn voorstonden, konden profiteren van een tijdelijke zwakte van de meer gematigde *Ebolistas*. Alva werd naar de Nederlanden gezonden met bijzonder harde instructies.³⁵ Na 1576 lagen de kaarten echter anders. Nu waren vooral de intriges van staatssecretaris Antonio Pérez beslissend voor de Nederlandse situatie. Pérez speelde dubbelspel: hij zou het wantrouwen van de koning tegenover Don Juan aanwakkeren, terwijl hij Don Juan overtuigde van Filips' steun. Door zijn sleutelpositie kon Pérez de inkomende en uitgaande correspondentie vervalsen.³⁶ Don Juan werd vaak wanhopig omdat de Madrileense richtlijnen zo laat aankwamen en weinig inzicht in de Nederlandse situatie vertoonden. Ten einde raad zond hij zijn secretaris Juan de Escovedo naar Madrid om meer steun los te krijgen voor zijn politiek, maar die werd er vermoord, meer dan waarschijnlijk door Pérez' intriges.

LA VOIE DE DOUCEUR

Volgens Geoffrey Parker was het tijdens de vijf jaren na de Pacificatie van Gent nooit duidelijk of Spanje gekozen had voor verzoening of oorlog in het Nederlandse conflict.³⁷ Door de ratificatie van het Eeuwige Edict (de vrede van Marche-en-Famenne) hadden de koning en Don Juan willensnillens³⁸ toegestemd met het vertrek van de koninklijke troepen.

³³ Antonio Pérez (1540-1615): secretaris van de Italiaanse zaken (1566), later van de Nederlandse zaken, prominent lid van de Eboli-clan, vertrouwensman van Juan de Escovedo maar eveneens waarschijnlijk zijn moordenaar, balling in Frankrijk. Hij kreeg, ondanks zijn aandringen, geen pardon en publiceerde werken tegen Filips II die aan de basis van de *leyenda negra* lagen. Over Antonio Pérez: G. MARAÑÓN, *Antonio Pérez (el hombre, el drama, la época)*, 2 bd., Madrid, 1952 (de heruitgave in Madrid, 1998 werd voor dit artikel niet gebruikt). A. ALVAR EZQUERRA, *Antonio Pérez. Relaciones y Cartas*, Madrid, 2 bd., 1986 en V. FAIRÉN GUILLÉN, *Los procesos penales de Antonio Pérez*, Zaragoza, 2003.

³⁴ MARAÑÓN, *Antonio Pérez*, bd. I, p. 295.

³⁵ D. LAGOMARSINO, *Court Factions and Formulation of Spanish Policy towards the Netherlands*, Cambridge, 1974. University of Cambridge, onuitgegeven proefschrift, 248-265. JANSSENS, *Brabant in het verweer*, p. 135-203.

³⁶ HUYBERS, *Don Juan*, bd. I, p. 154-155. KAMEN, *Philip of Spain*, p. 160-164.

³⁷ G. PARKER, *The Army of Flanders and the Spanish Road 1567-1659. The Logistics of Spanish Victory and Defeat in the Low Countries' Wars*, Cambridge, 1982, p. 236.

³⁸ De 'krijgsman' Don Juan geloofde na zijn aankomst sterk in een militaire oplossing van de oorlog in de Nederlanden. Don Juans eerste grote verdienste bestond niet toevallig in het neerslaan van de Moorse guerrilla-oorlog in Granada (1568). Don Juan leunde in zijn opvattingen over de militaire oplossing van de *guerra de Flandes* nauw aan bij Alva, al was de hertog niet voor de keuze van Don Juan als landvoogd te vinden. Don Juan was jong, ambitieus en gehaast. Hij wilde persoonlijke roem uit zijn aanstelling in de Nederlanden

duidelijk werd.⁴⁵ Maar de zaken liggen subtieler: Filips had Don Juan al meerdere malen op de vingers getikt voor diens hardhandig optreden. Bovendien deed de koning door de missie van Selles geen afbreuk aan de krijgsverrichtingen van Don Juan.

DE MOGELIJKHEID TOT GRATIE EN AMNESTIE

Selles moest deze 'voie de douceur' concreet maken door gratie (*pardon*) en amnestie (*oubli du passé*) te beloven aan wie zich met het koninklijke gezag wou reconciliëren.⁴⁶ Deze clausule was in feite een parafrase op de instructies van Don Juan want die mocht aan iedereen pardon geven, behalve aan de prins van Oranje.⁴⁷ De mogelijkheid tot pardon was geen steriele uiting van het *topos* van de Goede Herder die de verloren schapen naar de stal terugleidde.⁴⁸ De vraag naar gratie bestond ook onder de edelen en de bevolking die daarmee bewust voor verschooning van hun onloyaal gedrag zochten om eventuele sancties te ontlopen.⁴⁹ Voor

⁴⁵ VACA DE OSMA, *Don Juan de Austria*, p. 306-307.

⁴⁶ Gratierecht en -wetgeving: J.-M. CAUCHIES en H. DE SCHEPPER, *Justice, grâce et législation. Genèse de l'état et moyens juridiques dans les Pays-Bas. 1200-1600*, Brussel, 1994. H. DE SCHEPPER en J.-M. CAUCHIES, *Legal Tools of the Public Power in the Netherlands, 1200-1600*, in: A. PADOA-SCHIOPA, *Legislation and Justice*, Clarendon, 1997, p. 229-268. M. VROLIJK en H. DE SCHEPPER, *The other face of struggle against violence: Peace of order by clemency in the Netherlands, 1500-1650*, in: T. F. SHANNON en J. P. SNAPPER, *Janus at the Millennium. Perspectives on Time in the Culture of the Netherlands*, Lanham MD, 2004, p. 279-295. Voor een algemeen kader, zie de bijdragen in: *Clemence, oubliance et pardon en Europe, 1520-1560*, Montréal, 1996 (speciaal nummer van de CAHIERS D'HISTOIRE, la revue du département d'histoire de l'université de Montréal). H. DE SCHEPPER, *Repressie of clementie in de Nederlanden onder Karel V en Filips II*, in: B. C. M. JACOBS en E. C. COPPENS, *Een rijk gerecht: opstellen aangeboden aan P. L. Nève*, Nijmegen, 1998, p. 341-364.

⁴⁷ HUYBERS, *Don Juan*, bd. I, p. 125-128.

⁴⁸ JANSSENS, *Brabant in het verweer*, p. 385-418. Over de bijbelse en iconografische context: T. CLEMENS, *Searching for the Good Shepherd*, NEDERLANDS ARCHIEF VOOR KERK-GESCHIEDENIS, bd. XXXXIII, 2003, p. 11-54.

⁴⁹ V. SOEN, *C'estoit comme songe et mocquerie de parler de pardon. Obstructie bij een pacificatiemaatregel (1566-1567)*, BIDRAGEN EN MEDDELINGEN BETREFFENDE DE GESCHIEDENIS DER NEDERLANDEN, bd. CXIX, 2004, p. 309-328 en V. SOEN, *Geen pardon zonder paus! Studie over de complementariteit van het koninklijk en pauselijk generaal pardon (1570-1574) en inquisiteur-generaal Michael Baius (1560-1576)* (te verschijnen als Verhandeling van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België); M. DE WAELE, *Un modèle de clemence: Le Duc d'Albe lieutenant-gouverneur des Pays-Bas, 1567-1573*, CAHIERS D'HISTOIRE, LA REVUE DU DÉPARTEMENT D'HISTOIRE DE L'UNIVERSITÉ DE MONTRÉAL, bd. XVI, 1996, p. 21-32. Zie ook over de theologische duiding van de clementie: G. JANSSENS, *Superexcellent autem misericordia iudicium. The homily of François Richardot on the occasion of the solemn announcement of the General Pardon in the Netherlands (Antwerp, 16 July 1570)*, in: *Public Opinion and Changing Identities in the Early Modern Netherlands. Essays in Honour of Alastair Duke* (ter perse).

Madrid was een politiek pardon slechts mogelijk na een formele reconciliatie met de katholieke kerk.⁵⁰

Sommige raadsheren van de koning meenden dat een generaal pardon niet alleen de genadigheid van de koning toonde, maar ook de relatie met zijn onderdanen zou herstellen. Zowel Alva als Requesens kondigden een generaal pardon af, maar de verwachte algemene pacificatie bleef uit.⁵¹ Ook Don Juan vaardigde op 20 november 1577 een generaal pardon voor Brabant af. Toch gaf Don Juan toe dat hij zijn genadige houding slechts acteerde.⁵² Selles kon geen generaal pardon afkondigen, maar hij moest gratie verlenen aan wie zich bij de gezant of de landvoogd aanmeldde.⁵³ Filips vertrouwde Don Juan wel toe dat de 'obstinés' (hardnekkigen) van dit pardon moesten verstoken blijven. Zoals steeds was het pardon aan voorwaarden onderworpen.⁵⁴

DE 'VERGETINGE' VAN DE PACIFICATIE VAN GENT

De hoopvolle boodschap en de belofte van gratie en pardon moesten vooral de Staten-Generaal gunstig stemmen voor verdere onderhandelingen. Selles moest de beloften van de Staten-Generaal uit hun brieven van 23 augustus en 8 september 1577 laten beëdigden.⁵⁵ Volgens de koninklijke interpretatie van deze brieven, beloofden de Staten hem trouw te zweren en de katholieke religie te herstellen 'zoals in de tijd van Karel V'. Deze zinsconstructie was in werkelijkheid een parafrase op Don Juans

⁵⁰ V. SOEN, *De reconciliatie van 'kettlers' in de Nederlanden (1520-1590)*, TRAJECTA, bd. XIV, 2005, p. 337-362. De Franse koninklijke politiek koppelde daarentegen de amnestieverlening los van een reconciliatie met de katholieke kerk: O. CHRISTIN, *From Reversion to Pacification: French Royal Policy in the Face of Protestantism*, in: P. BÉNÉDICT e.a., *Reformation, Revolt and Civil War in France and the Netherlands 1555-1585*, Amsterdam, 1999, p. 201-204.

⁵¹ Voor de volledige beschrijving van beide maatregelen: V. SOEN, *Geen pardon zonder paus*.

⁵² Don Juan aan Filips II: AGS, E. 569, fol. 133; samenvatting van LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 147-148 (nr. 228). Don Juan aan Filips II (20/11/1577): AGS, E. 572, f° 142; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 124-127 (nr. 206).

⁵³ Ook aan Margaretha van Parma was beloofd dat ze iedereen in gratie mocht ontvangen als ze naar de Nederlanden zou gezonden worden. Margaretha van Parma aan Filips van Croÿ (19/11/1577): samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 123 (nr. 202) (AGS, E. 931).

⁵⁴ Filips II aan Don Juan (06/01/1578): AGS, E. 575, f° 45; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 188-189 (nr. 294). Filips II aan Don Juan (06/01/1578): ARA, *Aud.* 250, fol. 151; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 189 (nr. 295). SOEN, *C'estoit comme songe*, p. 326.

⁵⁵ *Patenten oft opene brieven van mijn heere don Johan van Oostenrijke... inhoudende den laste ende commissie ghegeven by zijnder Ma. tey de Baenreheer van Selles, edelman van zijne K. 336*. Begeleidende brieven voor Kortrijk en Dordrecht in ARA, *Aud.* 580, fol. 86 en 102. Analyses van deze documenten in: LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 162 (nr. 256) en L. P. GACHARD, *Actes des États-Généraux des Pays-Bas*, 2 bd., Brussel, 1861, bd. I, p. 301 (nr. 939).

instructies.⁵⁶ De Staten-Generaal betwistten deze koninklijke interpretatie en beweerden dat ze met de brief van 8 september de terugroeping van Don Juan gevraagd hadden.⁵⁷ Waarom gaf Filips II aan deze brieven bewust een andere interpretatie? Waarom liet hij deze 'aanleiding' weg in zijn brieven van dezelfde datum aan de provinciale statenvergaderingen, steden en raadsheren?⁵⁸ De koning beantwoordde deze brieven trouwens in december, drie maanden na datum. Het disputet over de interpretatie van de brieven licht een tijdje van de sluier over Selles' verborgen agenda. Door over de 'katholieke religie' en de 'koninklijke soevereiniteit' te onderhandelen, moest Selles de Pacificatie van Gent laten 'vergeten' en de onderhandelingen hierover *sine dato* uitstellen. Selles moest de onderhandelingen dus stroomlijnen met Don Juans officiële instructies en het discours van de Staten-Generaal op de achtergrond doen verdwijnen.⁵⁹

De Pacificatie van Gent was nog steeds een doorn in het oog voor Filips II, ondanks de koninklijke ratificatie ervan in het Eeuwig Edict (12 februari 1577). Het verdrag was op initiatief van de Staten-Generaal tot stand gekomen, zonder inmenging van koninklijke vertegenwoordigers. Filips koesterde reeds langer wantrouwen tegenover de algemene statenvergadering, maar door de eigengeride bijeenkomst van 1576 was de maat vol.⁶⁰ Bovendien was de prins van Oranje wél als verdragspartner opgenomen en kon hij zijn positie door talrijke schikkingen verstevigen⁶¹, hetgeen Filips II allesbehalve zinde.

Voor de inhoud van de Pacificatie irriteerde Filips II en veel van zijn raadsheren. Naast de reeds vermelde terugtrekking van de troepen⁶², gingen de religiebepalingen tegen de koninklijke visie in. Het verdrag

⁵⁶ HUYBERS, *Don Juan*, bd. I, p. 123-125. Althans de 'openlijke' instructies die Maximiliaan Vilain bij zijn terugtocht naar de Nederlanden meekreeg om aan de Staten te tonen. Don Juan had voordien reeds geheime instructies gekregen, die vooral militair-strategische zaken besloegen. (biografie Maximiliaan Vilain: cf. *infra* voetnoot 268).

⁵⁷ Staten-Generaal aan Filips II (8/09/1577): LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 56. JANSSENS, *Brabant in het verweer*, p. 346, voetnoot 98.

⁵⁸ Bernardino de Mendoza die naar het Engelse hof gezonden werd om er de staatste onderhandelaars te vlug af te zijn, moest zich wel van hetzelfde manoeuvre bedienen om Elisabeth I te overtuigen. Bernardino de Mendoza aan Filips II (31/03/1578): samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 252.

⁵⁹ Filips II suggereerde deze drijfveer in de aankondiging van de missie bij Don Juan. Jammer genoeg verwees de vorst naar de geheime instructies van Selles. Filips II aan Don Juan (06/01/1578): AGS, E. 575, f° 45; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 188-189 (nr. 294). Filips II aan Don Juan (06/01/1578): ARA, *Aud.* 250, fol. 151; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 189 (nr. 295).

⁶⁰ H.G. KOENIGSBERGER, *Monarchies, States Generals and Parliaments. The Netherlands in the Fifteenth and Sixteenth Centuries*, Cambridge, 2001, p. 240. Spaanse visies op de Pacificatie van Gent: JANSSENS, *Brabant in het verweer*, p. 320.

⁶¹ Hij had zich bovendien door de Pacificatie militair kunnen versterken door de toewijzing van enkele vestingsteden en door kwijschelding van gemaakte schulden. K. W. SWART, *William of Orange and the Revolt of the Netherlands, 1572-1584*, Aldershot, 2003, p. 104, p. 109-111.

⁶² HUYBERS, *Don Juan*, bd. I, p. 132 over de restricties op de terugtrekking van de troepen in Don Juans instructies.

bevatte een *status quo* voor de religieuze situatie; de facto was dit een erkenning van de gereformeerde religie in Holland en Zeeland. Het derde artikel bepaalde dat de Staten-Generaal pas op een later tijdstip de religieuze definitief zouden regelen. Het in de Pacificatie van Gent opgenomen pardon (artikel 1) hield dan ook geen verplichting in voor een formele reconciliatie met de katholieke kerk.⁶³ Bovendien werd ook de bestaande ketterwetgeving opgeschort.⁶⁴

In de Nederlanden werd de Pacificatie van Gent, in de terminologie van Koenigsberger, een 'soort inatra', een soort 'grondwet'. Wie tegen die grondwet inging, werd met de vinger gewezen.⁶⁵ Toch liepen de interpretaties over de Pacificatie van Gent ook in de Nederlanden uiteen.⁶⁶ Madrid zag in de Pacificatie een verdrag dat onder druk én met kettters tot stand gekomen was, waardoor het verdrag niet volledig bindend was.⁶⁷

De Staten beseften dat Selles' missie nauw met de Pacificatie van Gent verweven was. Zij toonden aan dat in de koninklijke versie van hun brieven de Pacificatie met opzet verzwegen werd, hoewel de landvoogd en de koning de Pacificatie geratificeerd hadden. Hun doel was niet een maatschappij zoals onder Karel V, maar een samenleving volgens de Pacificatie van Gent, waar geen geloofsvervolgving plaats vond.

DE VERWIJDERING VAN AARTSHERTOG MATTHIAS VAN OOSTENRIJK UIT DE NEDERLANDEN

Op Selles' verborgen agenda stond waarschijnlijk ook de verwijdering van aarts Hertog Matthias van Oostenrijk uit de landvoogdij van de Nederlanden. Nadat de Staten-Generaal Don Juan vervallen van de landvoogdij verklaarden, ontstond de idee om aarts hertog Matthias van Oostenrijk, broer van keizer Rudolf II, als landvoogd naar de Nederlanden te halen. Voor Filips II en Don Juan was dit opzet een regelrechte aanval op hun

⁶³ SOEN, *De reconciliatie van kettters*.

⁶⁴ Voor de ketterwetgeving: A. GOOSENS, *Les inquisitions modernes dans les Pays-Bas méridionaux 1520-1633*, 2 bd., Brussel, 1997-1998, bd. I, p. 172-175 (een beknopte samenvatting).

⁶⁵ KOENIGSBERGER, *Monarchies*, p. 273.

⁶⁶ Zo had de Unie van Brussel van 9 januari 1577 nog voor het Eeuwig Edict op een zekere profilering van de katholieke interpretatie aangestuurd, hoewel ook partijgangers van Oranje het document ondertekenden. Sommige bisschoppen tekenden voorbehoud aan bij de Pacificatie, maar anderen geloofden dat de Pacificatie de beste verzekering voor het katholieke geloof was. De Theologische Faculteit van Leuven verleende eveneens haar goedkeuring. J.J. WOLTER, *De vredemakers*, Tijdschrift voor Geschiedenis, bd. LXXXIX, 1976, p. 229-321.

⁶⁷ P.A.M. GEURTS, *De Nederlandse opstand in de pamfletten 1566-1584*, Utrecht, 1983 (tweede uitgave), p. 171-173. De propagandaoorlog, vooral gestuurd door Willem van Oranje, formuleerde dit in de slagzin 'haereticis non est servanda fides'. De opstandigen verwezen voor de oorsprong van dit advies naar het concilie van Konstanz (1414-1418) maar ook Pius V had in 1570 dit rechtsbegrip gebruikt om Elisabeth I in de ban te slaan.

autoriteit. Selles kreeg dus op 20 december 1578 brieven voor Matthias van Oostenrijk mee, al was die toen nog niet door de Staten-Generaal als gouverneur geïnstalleerd. In de lijn van Selles' instructies, stelde Filips zich aan Matthias voor als de vredeslievende vorst, die 'enkel de erkenning van soevereiniteit en katholieke religie' wou. Selles kreeg het koninklijke verlof om Matthias persoonlijk op te zoeken om hem uit te leggen hoe hij de vrede in de Nederlanden onmogelijk maakte.⁶⁸ Tenslotte moest Selles ook bij de prinsbisschop van Luik informeren hoe die zijn bemiddeling in het conflict zag.⁶⁹

Selles' vredesmissie in de Nederlanden

HET GENERAAL PARDON VAN DON JUAN (25 JANUARI 1578)

Op 8 januari 1578 reisde Jan van Noircarmes, samen met zijn echtgenote en hun dienaren, naar de Nederlanden.⁷⁰ Filips II vroeg aan Granvelle om de missie bij zijn contacten in de Nederlanden aan te bevelen.⁷¹ De situatie in de Nederlanden voorspelde echter weinig goeds voor de vredesgezant. Op 8 december 1577 hadden de Staten-Generaal Matthias als gouverneur aanvaard onder sterk beperkende voorwaarden.⁷² Tenzelfdertijd bracht Don Juan zijn troepen samen voor een tegenaanval in Gemblours. Hij kon daarvoor rekenen op zijn neef Alexander Farnese, zoon van de voormalige landvoogdes Margaretha van Parma.⁷³

Op 25 januari 1578 publiceerde Don Juan een tweede generaal pardon 'voor hij over de Maas trok'. Het pardon stelde dat de koning de intentie had 'de verdoolden op de rechte weg te brengen'. Wie zich overgaf, zou gratie ontvangen 'ende getraceert in alle soetheit' worden 'verghetende alle tghene dat voirleden ende gepasseert is'. Het generaal pardon werd

⁶⁸ Filips II aan Don Juan (06/01/1578): ARA, Aud. 250, fol. 151; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhiII*, bd. I, p. 189 (nr. 295).

⁶⁹ *Mémoire pour le Baron de Selles, lieutenant de la garde des archiers de sa Majesté de ce qui aura de dire et déclarer de la part de Sad. Majesté a l'evêque de Liege*: ARA, Aud. 192/1, fol. 1.

⁷⁰ Arnold van Ennetières aan Filips II (8/01/1578): ARA, Aud. 208, fol. 7.

⁷¹ Filips II aan Granvelle (18/01/1578): uitgave en analyse in PLOT, *CGR*, bd. VII, p. 21 (nr. VI) (origineel in AGS, E. 931). Filips II aan Granvelle (23/01/1578): samenvatting in LEFÈVRE, *CPhiII*, bd. I, p. 202 (nr. 315) (origineel in AGS, E. 931).

⁷² VAN GELDEREN, *The Political Thought of the Dutch Revolt*, Cambridge, 2002, p. 138. G. MARNEF, *Brabantisme in opmars: de weg naar de calvinistische republieken te Antwerpen, Brussel en Mechelen*, BIDDAGEN TOT DE GESCHIEDENIS, bd. LXXX, 1987, p. 7-21, hier p. 9.

⁷³ L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnèse. Prince de Parme. Gouverneur Général des Pays-Bas (1545-1592)*, 5 bd., Brussel, 1933-1937, bd. I, p. 197.

geïnterpreteerd als een soort oorlogsverklaring⁷⁴ en maakte daardoor een halfhartige indruk. De Staten-Generaal antwoordden venijnig dat de Moren eveneens door Don Juan met 'miel et douceur' verleid en vervolgens hardhandig onderdrukt waren.⁷⁵

Don Juan kondigde het pardon in wezen af om de missie van Selles teniet te doen (al beweerde hij van niet⁷⁶). De missie, waartegen hij geen verweer kon stellen, leek hem te beledigen. Zijn loyale aanhanger Martin Del Río⁷⁷ meende dan ook dat dit generaal pardon de missie van Selles overbodig maakte, omdat de koning en de landvoogd reeds hun goede wil getoond hadden.⁷⁸ Ook raadsheer Christoffel d'Assonleville verwachtte bij voorbaat weinig van het gezantschap, aangezien Selles geen persoon van 'koninklijken bloede' was. Hij was dus wel gewonnen voor de missie van Margaretha van Parma.⁷⁹

Don Juan hoorde evenmin weinig goeds van zijn ambassadeur in Frankrijk, Maximiliaan van Longueval, heer van Vaulx⁸⁰ en lid van de Raad van State. Volgens Vaulx, die Selles ontmoette in Parijs, handelde

⁷⁴ *Verclaringhe vande meynunghe des... Heeren Don Johan Van Oostenrycke... al voor ende een te trecken over die Maeez ende te versuecken den wech van wapenen, Verweckende alle die ondersaeten om hun te bekeeren tot Godt ende Conincklycker Maesteyt. Met een Ordinanctie ende Reghel, hoe het volck van oirloghe syms Maesteyts hun sullen houden ende reguleren...* Marche-en-Famenne, 1578 (K. 305). GEURTS, *Opstand in de pampfletten*, p. 71.

⁷⁵ *Response a un petit livret nagueres publié, et intitulé, Declaration de l'intention du Seigneur Don Jehan d'Autrice en Laquelle la vray intention dudit Sr. Don Jehan est manifestement descoverte*, Antwerpen, Christoffel Plantijn, (februari) 1578 (K. 340), andere Frans-talige versies K. 341 en K. 342, Nederlandstalige versies K. 343 en K. 344).

⁷⁶ Don Juan aan Filips II (7/02/1578): zie document 3.

⁷⁷ *Mémoires de Martin Antoine del Rio sur les troubles des Pays-Bas durant l'administration de don Juan d'Autriche 1576-1578*, A. DELVIGNE, 3 bd., Brussel, 1869, bd. II, p. 299. Onlangs opnieuw uitgegeven, op basis van een Spaans handschrift als: *La cronica sobre don Juan de Austria y la Guerra en los Países Bajos (1576-1578)*, M.A. ECHEVARRIA BACIGALUPE, München, 2003. W. THOMAS, *Martin Antonio Delrio and Justus Lipsius*, BULLETIN DE L'INSTITUT HISTORIQUE BELGE DE ROME, bd. LXVIII, 1998, p. 345-365.

⁷⁸ *Mémoires de Martin Antoine del Rio*, bd. III, Brussel, 1869, p. 99-101.

⁷⁹ Christoffel d'Assonleville (1528-1607): doctor in de rechten, schatbewaarder Gulden Vlies (1573), lid van de Raad van State (1574), onderhandelaar van de anti-Engelse handelspolitiek van Spanje, vastgezet door Oranje in 1576, koninklijk diplomaat op de Keulse vredesonderhandelingen (1579). Zie H. DE SCHEPPER, *Kollaterale Raden*, bd. I, p. 67-85; BRITZ, *Assonleville (Christophe D') ou Assonville ou Dassonville ou Dassonville*, BIOGRAPHIE NATIONALE, bd. I, Brussel, 1866, p. 508-513, L. VAN DER ESSEN, *De raadsheer d'Assonleville en zijn houding betreffende vrede en vredehandel met de Nederlandse rebellen in de jaren 1578 en 1579*, BIDDAGEN TOT DE GESCHIEDENIS, bd. VII, 1953, p. 183-197.

⁸⁰ Maximiliaan van Longueval, heer van Vaulx (1537-1581): lid van de orde van Calatrava, gentilhomme van het hof, gouverneur Bergen (1572), onderhandelaar op vredesonderhandelingen in Leuven (1578); eigenaardige functie van 'hoofd en superintendant van de Staats, Privé- en Financiënraden (9 juli 1578), lid Raad van State (1580, maar volgens antidatering 1578), stierf na beleg van Doornik aan ongelopen wonde. DE SCHEPPER, *Kollaterale Raden*, bd. II, p. 373-375; E. VAN ARENBERGH, *Longueval, Maximilien de, seigneur de Vaulx*, BIOGRAPHIE NATIONALE, bd. XII, Brussel, 1892-1893, p. 368-371; GEURTS, *Opstand in de pampfletten*, p. 67-68.

Karel V. Het voorstel leunde heel sterk aan bij de instructies van Don Juan, maar ook bij Selles' misste.

Zoals zijn instructie het voorschreef, verklaarde Selles aan de Staten-Generaal dat de koning niets anders dan 'twee punten' wou: de erkenning van de katholieke religie en van de koninklijke soevereiniteit. Hij toonde ook nog extra brieven van 6 januari 1578, waarvan de inhoud ons onbekend is. Misschien was het de geheime instructie die Selles aan de Staten getoond had, tot grote ontstelens van Don Juan.⁸⁶ In ieder geval liet Selles zijn instructiebrieven achter⁸⁷ en verklaarde hij geen onderhandelingen te mogen starten voordat hij met Don Juan overlegd had. Hij suggereerde open te staan voor de eisen van de Staten⁸⁸ maar toch bleef hun antwoord gereserveerd.⁸⁹ Ze ontkenen de inhoud van de brieven van 23 augustus en 8 september en onderstreepen het belang van de Pacificatie van Gent. Bovendien weigerden ze hem de nodige vrijgeleides en verhinderden ze zo dat Selles zijn missie verder kon zetten bij opstandige steden, provinciale staten en sommige edellieden.⁹⁰

Noodgedwongen moest Selles onmiddellijk afdruipeu naar het koninklijke legerkamp, dat in de roes van de militaire overwinning met een 'vredesduif' werd geconfronteerd. Don Juan meende dat 'simplen onderhandelingen' tot niets zouden leiden en dat de rebellen zich enkel met het mes op de keel zouden overleveren. Enkel wie zich spontaan overgaf, moest volgens Don Juan genade krijgen. Zo had men zich in

⁸⁶ Deze instructie vond ik niet terug. Het is ook weinig waarschijnlijk dat het om de brieven gaat die Filips II die dag aan Don Juan richtte over de missie, aangezien daar de suggestie voorkomt dat Selles de Pacificatie van Gent moet negeren.

⁸⁷ Selles aan Oranje (5/02/1578): AGS, E. 577, fol. 56; zie document 2.

⁸⁸ 'Monstr. De Selles a dict, en cas que son instruction apporte quant et soy quelque diffidence, qu'il declarera autre chose plus de contentement; quant les Estatz l'auront satisfait de pointz de son instruction'; geciteerd in N. JAPKSE, *Resolutiën der Staten-Generaal van 1576-1609*, 4 bd., s-Gravenhage, 1917-1970, bd. II, p. 39-40 (Resolutie 96). De hertog van Aarschoot, Willerval, de abt van Crespin en Frederik d'Yve kregen de opdracht om de brieven bij Matthias van Oostenrijk over te brengen. Enkele dagen later maakte Selles samen met Willem van Oranje, Elbertus Leoninus, Filips van Croÿ, en Bousso een rapport op. De Staten-Generaal zouden Matthias van Oostenrijk, Willem van Oranje en de 'Raad van State' om een schriftelijk advies vragen. JAPKSE, *Resolutiën der Staten-Generaal*, bd. II, p. 40 (Resolutie 98).

⁸⁹ Matthias van Oostenrijk, Raad van State en Staten-Generaal aan Selles (s.d. maar tussen 1/02 en 4/02/1578): *Responce veritable aux lettres patentes et persvasions abusives de Don Jehan d'Autriche, donnees à Hevre le XV jour de Fevrier M.D.LXXVIII. Par laquelle se voit ouvertement la bonne intention des Estats generaux... A quoy sont jointes pour esclatrissement plus evident copies des lettres desdits Estats escriptes à sa Majesté ensemble de l'instruction et lettres envoyees par sadite Majesté en lieu de responce par le Baron de Selles et de tout ce que depuis a esté traicté entre ledit Baron de Selles au nom de sadicte Majesté et lesdits Estats generaux*, Antwerpen, Christoffel Plantijn, [na 24 maart] 1578 (K. 338, Nederlandstalige versie K, 339).

⁹⁰ Don Juan aan de Staten-Generaal (15/02/1578): gedrukt in *Patenten oft opene brieven van mijn heere don Johan...*, Leuven, Rutger Velpius, 1578, AII. Ook gedrukt in: *Responce veritable aux lettres patentes et persvasions abusives de Don Jehan d'Autriche* en op basis hiervan in Boer, Boek XII, fol. 16-17.

Selles publiekelijk anders dan zijn instructies het hem voorschreven.⁸¹ Beide heren hadden gezamenlijk aan het Madrileense hof verbleven maar Vaulx was reeds in 1566 uit Spanje teruggekeerd. Toch verliep de ontmoeting tussen beide heren gereserveerd. Waarschijnlijk leunde Vaulx eerder bij zijn directe broodheer Don Juan aan, terwijl Selles zijn koninklijke opdracht verdedigde.

De discussie over gratie en pardon tussen Vaulx en Selles verliep volgens het gewone patroon.⁸² Eerst stelde Vaulx de opportuniteit van een zachte aanpak (*voie de douceur*) in vraag en vervolgens meende hij dat juist een pardon de koninklijke zaak schade zou aanbrengen. Hij opperde dat de Nederlandse bevolking het koninklijke gebaar niet zou waarderen en zag Oranje 'en zijn handlangers' zich zo niet reconciliëren. Volgens Vaulx zouden Selles' onderhandelingen de rebellen militair voordeel opleveren. Selles meende daarentegen dat de koninklijke genade de 'grandeur' van Filips II toonde. Het pardon was voor hem dan ook de meest gepaste weg naar een pacificatie.⁸³ Vaulx waarschuwde niet alleen Don Juan, maar ook Filips II voor de gevolgen van de zending van Noircarmes. Vaulx adviseerde de koning om een duidelijke manier van 'onderwerping' voor te schrijven. Nu had Selles slechts de vage opdracht gratie te verlenen aan wie spijt toonde over zijn fouten. De koning moest zich echter formeel en eenduidig over het pardon uitspreken, want algemeenheden konden veel twijfel zaaien.⁸⁴

ONDERHANDELING MET DE STATEN-GENERAAL

Uitgerkend op de dag dat Don Juan het staats leger te Gemblours versloeg, kwam Selles bij de Staten-Generaal aan. Selles wou bewust geen verdachtmaking op zich laden door eerst bij Don Juan langs te gaan. Hij was er niet alleen als 'vredesgezant': graaf Otto van Schwarzenberg had het pad geëffend.⁸⁵ In opdracht van keizer Rudolf II stelde Schwarzenberg een wapenstilstand voor én een religieregeling zoals in de tijd van

⁸¹ Don Juan aan Filips II (07/02/1578): AGS, E. 576, nr. 16, samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 220-221 (nr. 340); zie document 3. Don Juan aan de Staten-Generaal (15/02/1578): gedrukt in *Patenten oft opene brieven van mijn heere don Johan van Oostenrije...*, Leuven, Rutger Velpius, 1578, AII.

⁸² SOEN, *C'estoit comme songe et mocquerie*, p. 327-328.

⁸³ Maximiliaan van Longueval, heer van Vaulx aan Filips II (25/01/1578): samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, I, p. 206-208 (nr. 323). SOEN, *C'estoit comme songe et mocquerie*, p. 328.

⁸⁴ Vaulx aan Filips II (28/01/1578): samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 209-210 (nr. 324). Misschien dacht hij terug aan de complicaties van het generaal pardon dat Alva afkondigde. Alva moest immers een verduidelijkende tekst laten opstellen voor het door hem afgekondigde pardon. Volgens Vaulx wilden de *flamencos* duidelijke woorden en openheid. Cf. SOEN, *Geen pardon zonder paus*.

⁸⁵ Otto Hendrik, graaf van Schwarzenberg (1535-1590): diplomaat in dienst van Rudolf II, lid van keizerlijke delegatie op vredesconferentie in Keulen. MARCUSSEN, *Der Kölner Pazifikationskongress*, p. 39, p. 51, p. 105-106.

Gemloers uitdrukkelijk clement getoond tegenover de overwonnenen. Don Juan probeerde met deze instelling ook andere steden tot overgave te dwingen.⁹¹ Volgens Don Juan gingen hijzelf en Alexander Farnese voor 'con las armas en la una mano, y la clemencia de Vuestra Magestad en la otra publicandola y mostrandola con las óbras'.⁹² De euforie in het koninklijke leger stak fel af tegen de wanhoop in het staatskamp, waar vooral luitenant-generaal Filips van Lalaing⁹³, grootbaljuw van Henegouwen, zich zwaar tekort gedaan voelde in zijn (militaire) eer. Hij zou snel daarna onderhandelingen aanknopen met de hertog van Anjou, de broer van de Franse koning Hendrik III.

Selles' verklaringen aan de Staten-Generaal hadden Don Juan en zijn raadgevers nog achterdochtiger gemaakt. Alexander Farnese schreef aan zijn moeder dat Selles luidop verklaarde dat hij haar zending overbodig had gemaakt. Ook Farnese dacht dat Selles eigenlijk gezonden was om met Matthias van Oostenrijk te onderhandelen.⁹⁴ Don Juan was hoogst ontevreden over de missie: hij meende dat het beter was genadig te zijn door zich toegeeflijk op te stellen tegenover de overwonnenen.⁹⁵ Toch liet de landvoogd de open brieven van Selles in Leuven drukken om de koninklijke boodschap openlijk te verkondigen, want hij verdacht de Staten er (terecht) van dit niet te doen. De koninklijke brief aan Matthias van Oostenrijk liet hij met opzet achterwege. Zijn antwoord aan de Staten-Generaal was nogal hard opgesteld. Hij beschuldigde de Staten-Generaal van ondankbaarheid tegenover de koninklijke 'genade, saechtmoedicheyt ende goedertierenheyt' en hij fulmineerde tegen de 'barbaarse

⁹¹ L. VAN DER ESSEN, *Kritische Studie over de oorlogsvoering van het Spaanse leger in de Nederlanden tijdens de XVII eeuw, III: Onder Don Juan en de eerste jaren van Alexander Farnese (1577-1578)*, MEDEDELINGEN VAN DE KONINKLIJKE VLAAMSE AKADEMIE VOOR WETENSCHAPPEN, LETTEREN EN SCHONE KUNSTEN VAN BELGIË, KLASSE DER LETTEREN, bd. XV, 1953, p. 13. VAN DER ESSEN, *Farnèse*, bd. I, p. 212. Don Juan aan Filips II (06/02/1578): AGS, E. 576, nr. 24; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhiI*, bd. I, p. 218-219 (nr. 337).

⁹² Don Juan aan Filips II, 7/02/1578: AGS, E. 576, f° 16, zie document 3. JANSSENS, *Brabant in het verweer*, p. 373, voetnoot 179. Tegenover de koning probeerde Don Juan hun beider visie op barmhartigheid in de verf te zetten. Maar in de universiteitsstad Leuven merkten ze dat stedelingen dachten geen gratie te kunnen krijgen. Zij weten dit aan de intriges van de vijand. Octavio Gonzaga aan Filips II: AGS, E. 576, nr. 60; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhiI*, bd. I, p. 225-226 (nr. 350).

⁹³ Filips van Lalaing (1533-1582): Henegouwse edelman, studies te Padua, gouverneur Henegouwen (1574), na 1576 aan de zijde van Oranje, legerleider van de Waalse troepen, na Gemloers officiële contacten met Anjou, ontwikkeling tot leider van de Malcontenten, weigerachtig tegenover Waalse reconciliatie, lid van Raad van State (1579). H. DE SCHIEPPEK, *De Kollaterale Raden in de Katholieke Nederlanden*, onuitgegeven proefschrift, 4 bd., Katholieke Universiteit Leuven, 1972, bd. I, p. 147-152.

⁹⁴ Geciteerd in A. CAUCHIE en L. VAN DER ESSEN, *Inventaire des archives farnésiennes de Naples au point de vue de l'histoire des Paps-Bas*, Brussel, 1911, p. CLXXIII.

⁹⁵ Don Juan aan Filips II (07/02/1578): AGS, E. 576, f° 16; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhiI*, bd. I, p. 220-221 (nr. 340); zie document 3.

en tirannieke geboden' waarmee ze de katholieke godsdienst probeerden te vernietigen.⁹⁶

Selles probeerde dit antwoord ('un peu crue') tegenover de Staten te verzachten: Filips II was immers niet van mening veranderd⁹⁷ maar toch aanvaardden de Staten-Generaal het antwoord van Don Juan niet. Ze herhaalden het belang van de erkenning van de koninklijke soevereiniteit en de katholieke religie op basis van de Pacificatie van Gent.⁹⁸

EEN NIEUWE WENDING: UITWISSELING VAN GIJZELAARS (18 FEBRUARI 1578)

Totaal onverwacht stelde Selles op 18 februari 1578 voor om Farnese en Oranje als gijzelaars uit te wisselen.⁹⁹ Alexander Farnese zou als 'borg' naar het staatskamp vertrekken, zonder bewapening of lijfwachten. Selles vond dit 'het meest geschikte middel' om de oprechtheid van de koninklijke wil aan te tonen. Daartegenover vond hij het niet meer dan 'raisonnable' om een andere prins, namelijk die van Oranje, op dezelfde manier in handen van Don Juan uit te leveren. De algemene statenvergadering beschouwde Selles' voorstel al vlug als een onverantwoorde onderneming. Ze meende dat enkel een volledige terugtrekking van Don Juans troepen vrede zou brengen. Don Juan dreef op dat moment de staats troepen in het nauw bij Herentals. Evenmin waren ze opgezet met de keuze van Farnese als gijzelaar: hij behoorde tot het vijandige kamp en daar konden de goede(!) daden van zijn moeder weinig aan veranderen.¹⁰⁰

Filips II leek geen problemen te maken over Selles' voorstel: keurden de Staten-Generaal het voorstel af, dan zou voor iedereen duidelijk zijn

⁹⁶ Don Juan aan de Staten-Generaal (15/02/1578): gedrukt in *Patenten oft opene brieven van mijn heere don Johan van Oostenrije...*, Leuven, Rutger Velpius, 1578, resp. Aiii en Av. Don Juan aan Filips II (7/02/1578): AGS, E. 576, f° 16; zie document 3. Don Juan aan Filips II (19/02/1578): AGS, E. 576, f° 1; zie document 5.

⁹⁷ Selles aan Staten-Generaal (s.d. maar tussen 10/02 en 14/02/1578): gedrukt in *Responce veritable aux lettres patentes et perswasions abusives de Don Jehan d'Autricce*.

⁹⁸ Staten-Generaal aan Selles (15/02/1578): gedrukt in *Responce veritable aux lettres patentes et perswasions abusives de Don Jehan d'Autricce* en in Bor, Boek XII, fol. 18. Op 17 februari vertrok de stadsbode van Antwerpen met een lijfwacht om de brief aan Selles in het koninklijke kamp in Heverlee af te leveren.

⁹⁹ Selles aan Staten-Generaal (18/02/1578): ARA, *Aud.* 581, fol. 168. Zie document 4; samenvatting in GACHARD, *Actes des États-généraux*, bd. I, p. 337. Waar hij de inspiratie haalde voor zijn idee, en of hij hierover anderen consulteerde, is onbekend. Het idee ontstond ook niet als antwoord op de staats brieven van 17 februari. Toen Selles wat later deze brieven in handen kreeg, probeerde hij paniekerig zijn voorstel in hun antwoord te kaderen.

¹⁰⁰ Staten-Generaal aan Selles (28/02/1578): gedrukt in *Responce veritable aux lettres patentes et perswasions abusives de Don Jehan d'Autricce*: Bor, Boek XII, fol. 19-20.

wie de vrede in de weg stond.¹⁰¹ Het plan irriteerde Don Juan echter. Volgens de landvoogd had Selles verspreid dat de koning *überhaupt* geen oorlog wou, dat het enige obstakel voor pacificatie de aanwezigheid van Matthias van Oostेरrijk was én dat het vertrek van Matthias ook dat van Don Juan zou inluiden. Selles had zijn goede instructies teniet gedaan door als *cavalier seul* te handelen. Hij had de omgeving van Don Juan en diens raadgevers zo zwart geschilderd dat hij iedereen wanhopig maakte.¹⁰²

Don Juan en zijn omgeving opeerden voor particuliere reconciliaties in plaats van algemene onderhandelingen met de Staten-Generaal. Filips II had voorgesteld om de Henegouwse en Artesische adel te benaderen, maar dat was onmogelijk doordat Filips van Lalaing de hertog van Anjou steunde. In Artesië was Willem van Oranje er in geslaagd om 'revolutionaire comités' in Atrecht en Sint-Omaars te installeren. Toch had de heer van Vaulx contacten kunnen leggen met loyalen in Artesië. Spilfiguur hierin was Guillaume (Willem) le Vasseur, heer van Valhouon, koninklijk rentmeester en vader van de Don Juan trouw gebleven secretaris van de Raad van State François (Frans) le Vasseur.¹⁰³ Ook Jean Sarrazin, prior (en kort erna abt) van Sint-Vaast zou op Vaulx' aanwijzingen handelen. Sarrazin pleitte bij de clerus voor een reconciliatie naar aanleiding van Don Juans pardon van 25 januari 1578.¹⁰⁴ Vaulx stuurde ook de acties van electbisschop van Atrecht, Mathieu Moulart.¹⁰⁵ Deze Moulart onderhandelde vooral met Valentin de Pardieu, heer van La Motte.¹⁰⁶ Deze edelman (met

¹⁰¹ Filips II aan Selles (16/03/1578): ARA, Aud. 1741, los stuk; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, 246 (nr. 395). Filips II aan Vaulx (16/03/1578): samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, 245-246 (nr. 393) (origineel in AGS, K. 1556, fol. 101). Filips II aan Don Juan (16/03/1578): AGS, E. 575, f° 48; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 247 (nr. 396).

¹⁰² Don Juan aan Filips II (19/11/1578): AGS, E. 576, f° 1; zie document 5.

¹⁰³ Frans (François) le Vasseur, heer van Mortensart (1530/1540-1603): secretaris Geheime Raad (1574), adjunct-secretaris Geheime Raad (1577), secretaris Raad van State: BAELDE, *Collaterale Raden*, p. 322 en DE SCHEPPER, *Collaterale Raden*, p. 339-342.

¹⁰⁴ Jean Sarrazin (1539-1598): in 1555 treedt hij binnen in de abdij van Sint-Vaast in Artesië, studeert daarna in Parijs en Leuven, wordt grootprior van de abdij en verkrijgt van de Staten-Generaal op 4/12/1577 de benoeming tot administrator van de abdij, wordt door de staatsse partij gevangenen gezet maar verkrijgt zijn vrijlating. Hij wordt promotor van de reconciliatie binnen Artesië, gezant naar Spanje (1582), lid van Raad van State, in 1596 wordt hij aartsbisschop van Kamerijk. Zie ook: DE SCHEPPER, *Collaterale Raden*, bd. I, p. 170-173. C. HIRSCHAUER, *Correspondance secrète de Jean Sarrazin, grand-prieur de Saint-Vaast avec la Cour de Namur (1578)*, Atrecht, 1911.

¹⁰⁵ Mathieu Moulart (1536-1600): studies theologie te Leuven, abt Sint-Ghislaem, missie naar Rome en Madrid tegen Alva's Tiende Penning, onderhandelde voor de Pacificatie van Gent en het Eeuwig Edict, elect-bisschop voor Atrecht in 1576, installatie op 1/10/1577, agent en onderhandelaar voor de Waalse reconciliatie, behartiger van seminaries en colleges. C. PIOT, *Moulart (Mathieu)*, BIOGRAPHIE NATIONALE, bd. XV, Brussel, 1899, p. 306-311.

¹⁰⁶ Valentin de Pardieu, heer van La Motte (1529-1595): behoort tot de groep die Matthias tot gouverneur vroeg (1577), bij staatsse leger in Gemboers (1578), reconciliatie met de koning door reductie Grevelingen (8/04/1577), agent voor de reconciliatie in Sint-Omaars, onderhandelaar voor akkoord tussen koning en Montigny in Mont-Saint-Eloy (1579). I. L. A. DIEGERICK, *Correspondance de Valentin de Pardieu, seigneur de La Motte, gouverneur de Gravelines, commandeur de l'ordre de Saint-Jacques (1575-1594)*, Brugge, 1857.

Fransse *roots*) uit Sint-Omaars behoorde tot de groep die aan Matthias van Oostेरrijk het gouverneurschap had aangeboden; hij had zelfs in Gemboers de koninklijke aanval proberen af te slaan. In tegenstelling tot Filips van Lalaing, geloofde hij niet in de hulp van de hertog van Anjou. De koning had veel geld over voor deze reconciliatie, aangezien La Motte in opdracht van de Staten de vestingstad Grevelingen bestuurde.¹⁰⁷

NIEUWE ONDERHANDELINGEN VANUJT LUIK

Selles was openlijk door beide kanten gedesavoueed. Begin maart begaf hij zich naar Luik, om daar te polsen bij de prinsbisschop Gerard van Groesbeek hoe keizer Rudolf II een bemiddeling in het conflict zag. Deze opdracht had hij van Filips II persoonlijk meegekregen.¹⁰⁸ Selles droomde van een nieuwe officiële conferentie en kreeg daarvoor zelfs de steun van de hertog van Gulik, Willem V de Rijke (1516-1592).¹⁰⁹ Don Juan keerde zich ook tegen deze onderhandelingen.¹¹⁰ De landvoogd meende dat velen na Gemboers tot overgave bereid waren geweest, maar nu eerst de onderhandelingen van Selles afwachten.¹¹¹ Daardoor had hij enkel succes geboekt bij La Motte en niet bij de anderen.¹¹² Volgens Martín del Río maakte Selles in Luik de cruciale fout om aan een secretaris van de prinsbisschop de koninklijke instructie te tonen en zijn geheime plannen te onthullen, waardoor alle informatie in handen van Oranje terecht kwam.¹¹³

De Staten-Generaal voelden dat Selles' missie wel eens in hun nadeel kon keren en dat Don Juan profijt kon halen uit de situatie, 'net zoals hij in Artesië en Henegouwen' probeerde. De statenvergadering besloot een pamflet op te maken waarin ze 'ware' onderhandelingen van Selles, probeerden te reconstrueren. Elbertus Leoninus, die met de opdracht belast werd, weerlegde in 31 punten Selles' missie en Don Juans generaal

¹⁰⁷ Instructies van Don Juan aan Alonso de Curriel (09/03/1578): LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 241 (nr. 383).

¹⁰⁸ *Mémoire pour le Baron de Selles, lieutenant de la garde des archiers de sa Majesté de ce qu'il aura de dire et déclarer de la part de Sad. Majesté a l'evêque de Liege (18/12/1577)*: ARA, Aud. 1921, fol. 1.

¹⁰⁹ Selles aan Staten-Generaal (18/03/1578): GACHARD, *Actes des États-généraux*, bd. I, p. 347 (nr. 1059).

¹¹⁰ Ook Farnese was niet te vinden voor de onderhandelingen, hoewel hij hoopte dat onderhandelingen op termijn succes zouden kunnen boeken. Farnese aan Margaretha van Parma (24/03/1578): geciteerd bij CAUCHE en VAN DER ESSEN, *Inventaire*, p. CLXXIV.

¹¹¹ Don Juan aan Filips II (07/04/1578): ARA, Aud. 250, fol. 177; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 254-255 (nr. 410).

¹¹² Alonso de Curriel aan Filips II (04/1578): AGS, E. 578, f° 61. Uitgegeven in: BUSSEMAKER, *De Afscheiding der Waalsche Gewesten van de Generale Unie*, 2 bd., Haarlem, 1895-1896, bd. II, p. 326-341 (nr. 5); samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, 266 (437). Alonso de Curriel onderhandelde samen met zijn oom Geronimo de Curriel, één van de belangrijkste nieuwe geldschietters van de koning na het bankroet van 1575, bd. II, 326.

¹¹³ *Mémoires de Martin Antoine del Rio*, bd. III, p. 99-101.

pardon. ¹¹⁴ Zijn pamflet *Responce veritable aux lettres patentes et persvasions abusives de Don Jehan d'Autricce* toonde de onverenigbaarheid tussen de Pacificatie van Gent en de missie van Selles om de 'regering zoals onder Karel V' te herstellen. ¹¹⁵ De ketterplakkaaten zouden immers opnieuw in werking treden en de katholieke religie zou opnieuw in Holland en Zeeland aanvaard worden. De Staten-Generaal stuurden dit pamflet naar de prins-bisschop van Luik, de hertog van Gulik en de keizer om hun positie te versterken. Ze verdedigden dat de missie van Selles de zaken 'complex' maakte, want de 'soevereiniteit en de religie' zoals onder Karel V was een 'chose impossible et directement contraire à la pacification de Gant'. ¹¹⁶ Selles bleef bij zijn plan; hij stelde Sint-Truiden of een andere neutrale stad als conferentieplaats voor. Hij liet de nieuwsgierigheid oplaaaien door te beloven dat hij nieuwe koninklijke brieven kon voorleggen. ¹¹⁷

ONDERHANDELINGEN TE MECHELEN (23 APRIL 1578)

Noodgedwongen besloten de Staten-Generaal op Selles' onderhandelingsaanbod in te gaan. Ze wilden hem op 11 april in Leuven ontmoeten, maar enkel op voorwaarde dat ze de nieuwe koninklijke brieven waarmee hij pochte, op voorhand kregen. Uiteindelijk kwamen de partijen in Mechelen samen. Door de vertraging bij de nodige vrijgeleiden, begon de eendagsconferentie te laat, nl. op 23 april. De gouverneur van Mechelen, Pontus van Noyelles ¹¹⁸ en Maximiliaan van Hennin, graaf van Bousou ¹¹⁹ (luitenant van de staatse troepen te Mechelen) waren de belangrijkste onderhandelaars aan de zijde van de Staten-Generaal.

¹¹⁴ VAN GELDEREN, *Political Thought*, p. 140. Elbertus Leoninus (1519/1520-1598): professor burgerlijk recht in Leuven (1550), koninklijk onderhandelaar bij de Bredase vredeshandel (1574), staatsgezind onderhandelaar bij de vredesonderhandelingen in Keulen (1579), kanselier Gelre (1581). Zie: A. LE ROY, *De Leeuw (Albert ou Elbert)*, BIOGRAPHIE NATIONALE, bd. V, Brussel, 1876, 363-378; A. JANSSEN, *Elbertus Leoninus, témoin de son temps*, LIAS, bd. VI, 1979, p. 39-76.

¹¹⁵ GEURTS, *Opstand in de pamfletten*, p. 158-163.

¹¹⁶ 'Onmogelijke zaak die direct tegenstrijdig was met de Pacificatie van Gent'. Beslissing Staten-Generaal (24/03/1578): JAPKSE, *Resolutiën der Staten-Generaal*, bd. II, p. 42 (nr. 104). Staten-Generaal aan Groesbeek (27/03/1578): samenvatting in GACHARD, *Actes des États-généraux*, bd. I, p. 348-349 (nr. 1063). Pamflet is de *Responce veritable aux lettres patentes et persvasions abusives de Don Jehan d'Autricce*.

¹¹⁷ Selles aan Staten-Generaal (11/04/1578): samenvatting in GACHARD, *Actes des États-généraux*, bd. I, p. 352 (nr. 1074).

¹¹⁸ Pontus van Noyelles, heer van Bours (?-1581): ondertekenaar Eerste Unie Brussel, vele zendingen voor Staten-Generaal naar de Waalse provincies en naar Hèze en Montigny, staats gouverneur voor Mechelen, speelde in 1579 een belangrijke rol bij de kortstondige reconciliatie van Mechelen met het koninklijke gezag, stierf bij beleg van Doornik. G. MARNIER, *Het Calvinistisch Bewind te Mechelen*, Kortrijk/Heule, 1987, p. 90-92, Ch. Piot, *Noyelles (Pontus de)*, BIOGRAPHIE NATIONALE, bd. XV, Brussel, 1899, p. 947-848.

¹¹⁹ Maximiliaan van Hennin, graaf van Bousou (1542-1579): opvolger van Oranje als stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht, gevangene van de Staten-Generaal vanaf de slag om Zierikzee tot de Pacificatie van Gent, nadien tot aan zijn dood aanhangen van de Staten. Zie: VAN DER AA, *Biografisch Woordenboek der Nederlanden*, bd. III, Haarlem, 1852, p. 188-189.

De onderhandelaars moesten vooral vissen naar de koninklijke brieven en intenties. Selles gaf meteen uitvoerig toelichting bij zijn voorstellen. ¹²⁰ Don Juan kon met de troepen uit het land vertrekken op het moment dat de koninklijke soevereiniteit en de katholieke religie aanvaard zouden worden. Hij weerlegde het argument van de 'inquisitie' onder Karel V: volgens hem 'wisten ze goed dat die nooit gepubliceerd werd, meer zelfs, dat de keizer na tussenkomst van de overleden koningin van Hongarije (Maria) de publicatie hiervan had laten verbieden'. ¹²¹ Daarmee verwees hij naar het vervangen van 'inquisiteurs' door 'gelooftsonderzoekers' in het Plakkaat van 1550. Selles beloofde dat voor de plakkaaten alles in orde zou worden gebracht zodat er geen vrees meer zou bestaan, 'waardoor het overbodig werd over de Pacificatie van Gent te spreken'. Selles zou zich in Leuven voor het antwoord beschikbaar houden. Dit keer stelde hij voor Don Juan tegen Oranje uit te wisselen, wat blijikbaar in samenspraak met de landvoogd besloten was. Waarschijnlijk ontstond in deze context het memorandum dat Selles aan Don Juan en zijn raad overmaakte. ¹²² Hierin gaf Selles toe dat hij het vertrek van Don Juan en de vreemde troepen toegestaan had. Hij stelde ook een tijdelijke wapenstilstand voor, evenals onderhandelingen met Willem van Oranje (die hij pardon beloofde!).

Volgens het rapport van de staatse onderhandelaars had Selles duidelijk verklaard dat de koning bereid zou zijn de ketterplakkaaten af te schaffen, in Holland en Zeeland een *status quo* voor de religie te behouden en een nieuwe gouverneur te zenden. De laatste twee punten waren juist, de eerste bewering valt niet te documenteren. Selles zou ook verklaard hebben dat 'zijn aanbod enkel de start van de onderhandelingen was'. ¹²³ De staatse onderhandelaars verklaarden ook gehoord te hebben 'que Sa Majesté ne veut entendre au contenu de la pacification de Gand, pour y estre aulcuns articles scandaleux, et que, celles se maintenant, la religion se gâteroit'. ¹²⁴

¹²⁰ *Mémoire que le baron de Selles suplie à monsieur le comte de Bousou et députés des Estatz-généraux en la ville de Malines faire entendre auxdits Estatz généraux, de ce que convient faire, suivant la bonne intention de Sa Majesté, pour parvenir à une bonne paix: le tout en conformité des lettres de Sadite Majesté écrites au baron de Selles du 22me et 15me de mars 1578 (23/04/1578)*: ARA, Aud. 580, fol. 224, samenvatting in GACHARD, *Actes des États-Généraux*, bd. I, p. 356-357 (nr. 1087), zie document 6b.

¹²¹ Op de kritiek dat onder Karel V 'de inquisitie' bestond, antwoordde hij: 'qu'il scavent fort bien qu'elle ne fut oncques publiée, ains au contraire l'empereur, à l'intercession de la feue royne d'Hungerie, fist defendre la publication d'icelle'.

¹²² Selles aan Don Juan (s.d.): AGS, E. 576, f° 57; zie document 7.

¹²³ *Sommaire du rapport, fait par les seigneurs d'Oirschot, de Louvignies et pensionnaire de Middelbourg, de ce que ont négocié en la ville de Malines, le 23me d'avril, suivant la commission des états-généraux du 20me dudit mois d'avril, avec le baron de Selles (24/04/1578)*: samenvatting in GACHARD, *Actes des États-Généraux*, bd. I, p. 358 (nr. 1091).

¹²⁴ 'Hij zei dat de koning nooit zou toestemmen met de inhoud van de Pacificatie van Gent, omdat als ze geldig bleef, de religie teloor zou gaan'. JAPKSE, *Resolutiën der Staten-Generaal*, bd. II, p. 44-45 (R. 116).

De conferentie maakte niet veel indruk. De onderhandelaars stelden Selles voor om niet in Mechelen te wachten op antwoord, maar naar het koninklijke kamp in Leuven terug te keren.¹²⁵ Hij werd een tijdje vastgezet door de Staten-Generaal om gevangenen los te krijgen. Hij kreeg ook geen verdere brieven van de statenvergadering, ondanks herhaaldelijk aandringen. Begin mei 1578 moest Don Juan aan Filips II toegeven dat men nog steeds op een antwoord van de Staten-Generaal wachtte.¹²⁶

Selles verdween van het toneel. De Staten-Generaal lieten hem vallen en verwachtten steeds meer van de tussenkomst van Schwarzenberg. Selles was vreemd genoeg niet aanwezig in september 1578 op de Leuvense vredesonderhandelingen tussen de Staten-Generaal en Don Juan. Deze onderhandelingen hielden op toen Filips instemde met vredesonderhandelingen onder patronage van de keizer. De instructies van de hiervoor afgevaardigde hertog van Terranova verwezen onmiddellijk naar de 'mislukking' van Selles' missie en andere pacificatiepogingen.¹²⁷ Een latere brief van Farnese¹²⁸ lijkt te suggereren dat Selles blijvend voor een 'pacificatie' in de weer was. In augustus 1578 werd Selles door Filips II bedankt voor bewezen diensten.¹²⁹

De vredesonderhandelingen in Atrecht

De onderhandelingen tussen de koninklijke partij en de Staten-Generaal werden verschoven naar de onderhandelingen in Keulen, die een half jaar later startten. Ondertussen stelde Willem van Oranje een 'religievrede' voor om de godsdienstige tegenstellingen binnen de Staten-Generaal te bedaren. De orangistische verdedigden dat de Religievrede binnen de Pacificatie van Gent paste, terwijl vele katholieken het als een aanval op de Pacificatie zagen.¹³⁰ Door de verschillende stedelijke religievredes kon het calvinisme in Vlaanderen en Brabant veld winnen.¹³¹ Vanuit Gelre zou de

¹²⁵ Staten-Generaal aan Selles (27/04/1578): ARA, *Aud.* 580, fol. 239. Zie document 6c.

¹²⁶ Don Juan aan Filips II (06/05/1578): samenvatting bij LEFÈVRE, *CPhiI*, bd. I, p. 269-271 (nr. 446) (origineel in AGS, E. 2843, niet gefolieerd). JAPKSE, *Resolutiën van de Staten-Generaal*, bd. II, p. 45 (R. 111).

¹²⁷ WYBRANDS-MARCUSSEN, *Der Köhler Pazifikationskongress*, p. 58.

¹²⁸ Farnese aan Filips II (04/12/1578): AGS, E. 579, fol. 4; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhiI*, bd. I, p. 443-444 (nr. 767).

¹²⁹ Filips II aan Selles (14/08/1578): opgegeven in LEFÈVRE, *CPhiI*, bd. I, p. 344 (nr. 583). Ook de nieuwe instructies voor de hertog van Terra Nova hadden duidelijke bepalingen over de Pacificatie van Gent: die kon enkel bevestigd worden als de katholieke religie en de soevereiniteit van de koning aanvaard werden, en Matthias uit de Nederlanden verwijderd werd. In de geheime instructie stond echter dat hij wel op de Pacificatie van Gent mocht toegeven, en eventueel een opschorting van de religieplakkaaten in het vooruitzicht stellen. WYBRANDS-MARCUSSEN, *Der Köhler Pazifikationskongress*, p. 57-59.

¹³⁰ GEURTS, *Opstand in de parmfletten*, p. 79-82.

¹³¹ MARNÉ, *Brabantis calvinisme*, p. 11. J. ANDRIESEN, *De katholieken te Antwerpen (1577-1585)*, BUDRAGEN TOT DE GESCHIEDENIS, bd. LXX, 1987, p. 63.

calvinistisch gezinde Jan van Nassau, de radicalere broer van Willem van Oranje, aandringen op de uitwerking van een 'nadere unie'. Willem van Oranje had het plan twee jaar eerder gelanceerd maar nu kwam het in een stroomversnelling. Op 6 december gaven de afgevaardigden van Holland, Zeeland, Utrecht en Friesland hun goedkeuring aan een Unie. Jan van Nassau verdedigde ondertussen in Gent dat deze Unie geen nadeel zou doen aan de 'Generaliteit'.

Het was steeds duidelijker dat de 'Waalse adel' binnen de Generale Unie voorbehoud maakte bij de voorgestelde religievrede. Ze was evenmin tevreden over de geringe erkenning die ze kreeg voor haar militaire activiteiten. Op de dag van de dood van Don Juan had Emmanuel de Lalaing, baron van Montigny¹³², Menen ingenomen om de calvinisten de pas af te snijden in Vlaanderen en Artesië. In Atrecht en Dowaa kwam een katholieke reactie tegen het Calvinistische bewind op gang. Toen ging de bal aan het rollen, want de Staten van Henegouwen stelden bij monde van Filips van Lalaing voor om een verbond te sluiten met de Staten van Artesië 'om zich aan de Pacificatie van Gent en de Unie van Brussel te houden'. Vooral de magistraat van Atrecht was de drijvende kracht achter de verzoening. De Unie van Atrecht tussen Artesië, Henegouwen en Dowaa, Rijsel en Oorschiees ontstond op 6 januari. De geüniceerden wilden strijden voor de 'Pacificatie van Gent, het behoud van de rooms-katholieke religie, de gehoorzaamheid aan de koning en 's lands privileges'. De Unie van Atrecht was een reactie op de 'nadere unie' van Jan van Nassau, maar daardoor won die een grotere aanhang. Op 23 januari 1579 zou de Unie van Utrecht ondertekend worden, waarbij zich later ook de zuidelijke stedelijke calvinistische republieken zouden aansluiten. Net als de Unie van Atrecht, zette de Unie van Utrecht zich in voor een 'juiste interpretatie' van de Pacificatie van Gent.

Filips II had op dat moment reeds ingestemd met de algemene vredesonderhandelingen in Keulen. Toch wou hij dat Farnese ook de 'particuliere reconciliatie' van Don Juan voortzette en hij suggereerde dat Selles en Vaulx die missie konden volbrengen.¹³³ Farnese maakte voorbehoud

¹³² Emmanuel van Lalaing, baron van Montigny (1557-1590): Matthias-aanhanger, hoofd van de staats troepen in Gembloers, samen met zijn broer Filips van Lalaing betrokken bij de intocht van Anjou in Henegouwen, leider van de Malcontentenbeweging, reconciliatie met de koning (1579), beleg Duinkerken (1583), beleg Antwerpen (1585), stierf in veldtocht tegen Fransen (1590). Zie I.L.A. DIEGERICK, *Lettres inédites d'Emmanuel de Lalaing, marquis de Renty, baron de Montigny, 1577-1579*, BULLETINS DE LA COMMISSION ROYALE D'HISTOIRE, 2de reeks, bd. IX, 1857, p. 320-379 en P. HENRARD, *Montigny (Emmanuel-Philibert de Lalaing, baron de)*, BIOGRAPHIE NATIONALE, bd. XV, Brussel, 1899, p. 177-186.

¹³³ G. JANSSENS, *Pacification générale ou réconciliation particulière? Problèmes de guerre et de paix aux Pays-Bas au début du gouvernement d'Alexandre Farnèse (1578-1579)*, BULLETIN DE L'INSTITUT HISTORIQUE BELGE DE ROME, bd. LXIII, 1993, p. 251-278. Filips II aan Farnese (21/11/1578): AGS, E. 575, f° 116; samenvatting bij LEFÈVRE, *CPhiI*, bd. I, p. 425-426 (nr. 733).

bij die keuze.¹³⁴ Hij had sowieso reeds contact opgenomen met La Motte en de broers Lalaing om zo met de Waalse adel in contact te komen. De abt van Sint-Vaast, Jean Sarrazin, en de prior van Renty, Robert Bienaymé¹³⁵, boden spontaan hun diensten aan. Pas nadat de Unie van Atrecht gesloten was, kon Farnese onderhandelaars sturen. Voor deze opdracht koos hij Moulart en Le Vasseur.

Farnese had geen koninklijke instructies voor deze onderhandelingen met de Unie van Atrecht. Hij liet zijn onderhandelaars toe om amnestie te verlenen en het herstel van de privileges te beloven. De besluiten van Renty, La Motte, Moulart en Le Vasseur waren echter unaniem: de Pacificatie van Gent zou het breekpunt worden.¹³⁶ Al gauw vroegen Moulart en Le Vasseur versterking van 'un personnelle de qualité' om over de Pacificatie te komen onderhandelen.¹³⁷ Farnese koos Selles uit 'aiant entendu de bouche du Roy Monseigneur avec quelle sincérité il désire veoir ces pays hors de ces guerres civiles et misères'. Selles moest meedelen dat de koning voor de Pacificatie van Gent was, maar slechts 'in de zin zoals bedoeld, en niet in de zin van diegenen die haar voor hun persoonlijk voordeel misbruikten'. Hij mocht ook verklaren dat Farnese de koning zou aanschrijven over de ratificatie.¹³⁸ Maar de landvoogd maakte in de volgende brief een bocht van 180 graden: Selles mocht de Pacificatie gewoonweg niet aanvaarden.¹³⁹ Parma vreesde dat hijzelf dan binnen de zes maanden met de Spaanse troepen moest vertrekken. De landvoogd wilde echter zijn beleg tegen Maastricht voortzetten.¹⁴⁰ Zowel de koning als Farnese koesterden hoge verwachtingen van Selles' tussenkomst. De blunders van Selles' eerste missie leken vergeten.¹⁴¹

Moulart en Le Vasseur hoopten vooral dat Selles de toestemming voor de ratificatie van de Pacificatie zou meebrengen,¹⁴² maar Selles moest hen

¹³⁴ Filips II aan Farnese (21/11/1578): AGS, E. 575, f° 116; samenvatting bij LEFÈVRE, *CPhiI*, I, p. 425-426 (nr. 733). Farnese aan Filips II (04/12/1578): AGS, E. 579, fol. 4; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhiI*, bd. I, p. 443-444 (nr. 767).

¹³⁵ Robert Bienaymé, prior van Renty (1550 - na 1633): waarschijnlijk reeds op zijn zeventiende in contact met Margaretha van Parma, benoeming door Don Juan tot prior maar concurrentie van staats tegenkandidaat, onderhandelaar voor Don Juan bij de Staten van Artesië (1578), na 1580 in ongenade gevallen. M. DE PAS, *Un prieur de Renty, agent politique de Philippe II et des gouverneurs des Pays-Bas (de 1578 à 1582)*, BULLETIN HISTORIQUE DE LA SOCIÉTÉ DES ANTIQVAIRES DE MORINIE, 1913, p. 15-142.

¹³⁶ VAN DER ESSEN, *Farnésée*, bd. II, p. 117.

¹³⁷ Farnese aan Moulart (19/01/1579): *ARA, Aud.* 581, fol. 188.

¹³⁸ Farnese aan Selles (19/01/1579): *ARA, Aud.* 581, fol. 189; Zie document 8.

¹³⁹ Farnese aan Selles (26/01/1579): *ARA, Aud.* 581, fol. 190 en *Aud.* 192, fol. 36; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhiI*, I, p. 496-497 (nr. 844).

¹⁴⁰ Farnese aan Filips II (21/02/1579): uitgegeven in BUSSEMAKER, *De Afscheiding der Waalsche Gewesten van de Generale Unie*, bd. II, p. 433 (nr. 37).

¹⁴¹ Farnese aan Filips II (17/02/1579): AGS, E. 580, f° 127; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhiI*, bd. I, p. 514 (nr. 877). Filips II aan Farnese (21/02/1579): AGS, E. 580, f° 21; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhiI*, bd. I, p. 522-523 (nr. 889).

¹⁴² Moulart en Le Vasseur aan Farnese (23/01/1579): *ARA, Aud.* 192, fol. 42; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhiI*, bd. I, p. 507-508 (nr. 867).

in eerste instantie ontgoochelen. Vreemd genoeg ontpropte Selles zich wel tot een vurige verdediger van de Pacificatie van Gent. Terwijl hij naar de Nederlanden gekomen was om de Pacificatie van Gent 'te laten vergeten', meende hij nu dat zijn onderhandelingen geen effect zouden hebben zonder een ratificatie.¹⁴³ Samen met Le Vasseur en Moulart, verbaasde Selles er zich over dat ze nu geen toestemming hadden 'voor iets dat Don Juan én de koning reeds geratificeerd hadden in het Eeuwig Edict'.¹⁴⁴

Selles week opnieuw van zijn instructies af toen Filips van Lalaing en Oudart van Bournonville¹⁴⁵ zich in de discussie over het vertrek van de Spaanse troepen hard opstelden. Hij beloofde dat de koning dit zou toestaan als ze de katholieke religie en de koninklijke soevereiniteit respecteerden (dit punt had hij ook al aan de Staten-Generaal voorgedragen).¹⁴⁶ Voor de Waalse adel was dit een aantrekkelijk aanbod, zeker voor de nog te overtuigen Emmanuel van Lalaing. Na haar miskende inzien in de staats troepen, zou ze terug aan de slag kunnen als aanvoerder van ordonnantiebeden. De edellieden kregen ook gunstige voorwaarden om in de collaterale raden mee te beslissen over het landsbestuur.¹⁴⁷ Selles ging nog verder in zijn eigengereide optreden en negeerde Farneses nieuwe instructies.¹⁴⁸ Hij had geluk dat hij op 23 februari koninklijke brieven kreeg, waardoor hij kon beloven dat de koning alles zou ratificeren wat zijn onderhandelaars bereikten, ook de Pacificatie van Gent en het Eeuwig Edict.¹⁴⁹

Eind februari keerden Selles en Le Vasseur terug naar het koninklijke kamp in Namen, terwijl Moulart in Artesië achterbleef om als bisschop

¹⁴³ Selles aan Farnese (11/02/1579): *ARA, Aud.* 192, fol. 43; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhiI*, bd. I, p. 510 (nr. 869).

¹⁴⁴ Selles, Le Vasseur en Moulart aan Farnese (11/02/1579): *ARA, Aud.* 192, fol. 43v; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhiI*, bd. I, p. 511 (nr. 870).

¹⁴⁵ Oudart van Bournonville, baron van Capres (1533-1588): loyaal onder Alva, volgde vanaf 1576 de staats partij, zou door Sarrazin naar de koningsgetrouwe partij overhaald worden, aanmatigend in zijn eisen voor reconciliatie. DE SCHEPPER, *Kollaterale Raden*, bd. I, p. 50-54. C.A. RAHLERBEEK, *Bournonville (Oudart de)*, BIOGRAPHIE NATIONALE, bd. II, Brussel, 1868, p. 862-863.

¹⁴⁶ Selles, Le Vasseur en Moulart aan Farnese (15/02/1579): *ARA, Aud.* 192, fol. 45; uitgegeven in BUSSEMAKER, *De Afscheiding der Waalsche Gewesten van de Generale Unie*, bd. II, p. 432-433 (nr. 36); samenvatting in LEFÈVRE, *CPhiI*, bd. I, p. 513-514 (nr. 875).

¹⁴⁷ H. DE SCHEPPER, *De mentale reconversie van de Zuidnederlandse hoge adel na de Pacificatie van Gent*, TIJDSCHRIFT VOOR GESCHIEDENIS, bd. LXXXIX, 1976, p. 420-428. H. DE SCHEPPER, *De hervorming van de kollaterale raden als voorwaarde tot de Waalse reconciliatie in 1578-1579*, BIDRAGEN TOT DE GESCHIEDENIS DER NEDERLANDEN, bd. XX, 1965, p. 1-23.

¹⁴⁸ Zo negeerde hij de instructies van François de Moncheaux die door Farnese gezonden was. Selles aan Farnese (15/02/1579): *ARA, Aud.* 192, fol. 46; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhiI*, bd. I, p. 514 (nr. 876).

¹⁴⁹ *Recueil des lettres, actes et pieces plus signalées dy progres et besogne fait en la ville d'Arras et ailleurs, pour parvenir à une bonne paix et reconciliation avec sa Matesté Catholique, par les Estratz d'Arthois et deputez d'Autres Provinces*, Bergen, 1579, K. 431. VAN DER ESSEN, *De Scheuring*, bd. V, p. 142. BUSSEMAKER, *De Afscheiding van de Waalse gewesten*, bd. II, p. 181.

de herderlijke taken in de vastentijd te vervullen.¹⁵⁰ In Namen kwam Selles opnieuw in aanvaring met de heer van Vaulx, die even later als vredesonderhandelaar naar Keulen zou vertrekken. Vaulx meende nog maar eens dat Selles te toegevend was en dat de koninklijke zaak schade opleep.¹⁵¹ Selles hamerde er bij Farnese op het nut van de particuliere vrede, ongeacht de algemene vredesonderhandelingen in Keulen.¹⁵² Selles en Le Vasseur bereikten dat Farnese instemde met de Pacificatie van Gent en dit ook aan de Staten-Generaal liet weten.¹⁵³ Toch gaf Farnese zijn onderhandelaars te kennen dat niets zijn beleg van Maastricht in het gedrang mocht brengen.¹⁵⁴

Toen Selles en Le Vasseur met deze hoopvolle beloften terug in Artesië aankwamen, verliepen de onderhandelingen met de Unie van Atrecht plotseling moeizamer.¹⁵⁵ Filips van Lalaing was niet meer zo overtuigd van de koninklijke zaak. Ook Emmanuel van Lalaing was door Matthias benaderd om zich terug bij de Staten-Generaal aan te sluiten. De staatse partij beloofde hen 'oubli du passé', betaling van hun troepen en aankomstelijke stadhoudersschappen.¹⁵⁶

De onderhandelaars Moulart, Le Vasseur en Selles besloten Emmanuel van Lalaing afzonderlijk te overtuigen. Ze brachten hem naar Mont-Saint-Eloy om daar in 'afzondering' na te denken over het verdrag dat hij met de Staten gesloten had. De onderhandelingen zouden grotendeels hetzelfde verloop kennen als de onderhandelingen met de Unie van

¹⁵⁰ Moulart aan Farnese (27/02/1579): ARA, *Aud.* 192, fol. 49; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 526 (nr. 899). Farnese aan Filips II (17/04/1579): ARA, *Aud.* 192, fol. 136v; uitgegeven door L.-P. Gachard, *Correspondance d'Alexandre Farnèse, prince de Parme, gouverneur général des Pays-Bas, avec Philippe II, dans les années 1578, 1579, 1580 et 1581*, BCRH, tweede reeks, bd. IV, p. 445; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 566-567 (nr. 982).

¹⁵¹ Selles aan Pérez (08/03/1579): samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 527-528 (nr. 904) (origineel in AGS, K. 1556, f° 84). Vaulx aan Filips II (08/03/1579): samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 530 (nr. 910) (origineel in AGS, K. 1556, f° 82). Vaulx aan Pérez (08/03/1579): samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 530-531 (nr. 911) (origineel in AGS, K. 1556, f° 83).

¹⁵² Selles aan Farnese (14/03/1579): ARA, *Aud.* 581, fol. 212. Selles aan Farnese (28/03/1579): ARA, *Aud.* 192, 59v; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 549-550 (nr. 954).

¹⁵³ *Copie d'une lettre de l'Excellence du Prince de Parme, envoyée aux députés de Provinces de ces Pays-Bas, étant assemblée en la ville d'Anvers, Leuven, (12/03/1579)* (ingebonden in ARA, *Aud.* 581, fol. 227).

¹⁵⁴ Farnese aan La Motte (12/03/1579): ARA, *Aud.* 192, fol. 53; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 533 (nr. 917).

¹⁵⁵ Selles aan Farnese (20/03/1579): ARA, *Aud.* 192, fol. 55; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 545 (nr. 940).

¹⁵⁶ Propositions de réconciliation faites aux Seigneurs de Montigny et de Heze, par Ponthus de Noyelles, sr. de Bours au nom de Son Alteze l'archiduc Mathias et des États-généraux (04/03/1579): I.L.A. DIEGERICK, *Documents historiques inédits concernant les troubles des Pays-Bas, 1577-1584, publiés avec des notes bibliographiques et historiques par Ph. Kervyn de Volckaersbeke*, 2 bd., Gent, 1848-1849, bd. I, p. 179-181 (nr. CX1a). Conditions de la réconciliation posées par les Seigneurs de Montigny et de Heze (06/03/1579): DIEGERICK, *Documents historiques inédits*, bd. I, p. 181-184 (nr. CX1b).

Atrecht.¹⁵⁷ Men had het over de ratificatie van de Pacificatie van Gent, het Eeuwig Edict, het blijvend opschorten van de religieplakkaten en het handhaven van de katholieke religie.

Door de overeenkomst van Mont-Saint-Eloy (6 april 1579) was de Malcontentenbeweging uitgespeeld.¹⁵⁸ Het verdrag vormde ook het startschot voor de nieuwe onderhandelingen tussen de Waalse provincies en de landvoogd. Ondertussen beperkte Farnese de macht van zijn onderhandelaars en eiste hij dat een delegatie hem zou opzoeken om het definitieve verdrag te tekenen. De prins deed vooral navraag naar het vertrek van de buitenlandse troepen en de samenstelling van de Raad van State.¹⁵⁹ De Staten van Artesië en Henegouwen boden een ontwerpverdrag aan de koninklijke onderhandelaars aan¹⁶⁰, maar de onderhandelingen liepen bijna onmiddellijk vast.¹⁶¹ Filips van Lalaing verklaarde zich plotseling opnieuw partijganger van Matthias en wilde hem erkend zien in de landvoogdij.¹⁶² Eind april konden de onderhandelaars trots melden dat ze een beperkte landvoogdij (zes maanden) voor Farnese hadden verkregen.¹⁶³ Op 13 mei hadden de onderhandelaars een voorlopig akkoord¹⁶⁴, dat op 17 mei als Traktaat van Atrecht in de Sint-Vaastabdij definitief werd afgesloten.

Eén van de talrijke kopieën van het akkoord sprak over 'pointcz et articles conceuz et advisez et arresteuz pour parvenir a une bonne paix et reconciliation avecq sa Majesté'. Er moesten immers nog extra onderhandelaars naar Farneses kamp nabij Maastricht gezonden worden. De

¹⁵⁷ Selles, Le Vasseur en Moulart aan Farnese (04/04/1579): ARA, *Aud.* 581, fol. 229.

¹⁵⁸ BUSSEMAKER, *De Afscheiding der Waalsche Gewesten*, bd. II, p. 216. Akkoord van Mont-Saint-Eloy (06/04/1579): DIEGERICK, *Correspondance de Valentin de Paradien, p. 265-267* (LXXXIV). Ook uitgegeven als *Traicté et accord fait et passé entre monsieur le Baron de Montigny etc. et le Seigneur de la Motte*, Dowai, Jean Bogard, 1579 (K. 437 en K. 438; Nederlandstalige versie K. 439). Door de overeenkomst zou Montigny zijn troepen ter beschikking van Farnese stellen, de door hem ingenomen plaatsen aan hem overleveren en zijn gehechtheid aan de katholieke religie en de koning uiten.

¹⁵⁹ Farnese aan Selles, Le Vasseur en Moulart (14/04/1579): ARA, *Aud.* 581, fol. 236. 'Aians tousours entendu que les estatz assemblez en Arras debviont envoyer leurs deputez vers nous comme estant mieulx informez de la finale resolution de Sa Majesté'.

¹⁶⁰ Ontwerpverdrag van Tractaat van Atrecht (06/04/1579): BUSSEMAKER, *De Afscheiding der Waalsche Gewesten*, bd. II, p. 471 ev. (nr. 51).

¹⁶¹ Selles, Le Vasseur en Moulart aan Farnese (04/04/1579): ARA, *Aud.* 192, fol. 66; uitgegeven in BUSSEMAKER, *De Afscheiding der Waalsche Gewesten*, bd. II, p. 443-445 (nr. 41); samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 555 (nr. 968). Selles, Le Vasseur en Moulart aan Farnese (13/04/1579): ARA, *Aud.* 192, fol. 66v; uitgegeven in BUSSEMAKER, *De Afscheiding der Waalsche Gewesten*, bd. II, p. 450-452 (nr. 44) (niet door Lefèvre opgenomen in *CPhII*).

¹⁶² Selles, Le Vasseur en Moulart aan Farnese (14/04/1579): ARA, *Aud.* 192, fol. 66; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 559 (nr. 974).

¹⁶³ Selles, Le Vasseur en Moulart aan Farnese (28/04/1579): ARA, *Aud.* 192, fol. 70; uitgegeven in BUSSEMAKER, *De Afscheiding der Waalsche Gewesten*, bd. II, p. 457-461 (nr. 48); samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 576 (nr. 996).

¹⁶⁴ Selles, Le Vasseur en Moulart aan Farnese (13/05/1579): ARA, *Aud.* 192, fol. 383; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 583 (nr. 1009).

Pacificatie van Gent werd in deze tekst aanvaard, net als het vertrek van de vreemde troepen en een 'opwaardering' van de collaterale raden, die enkel door 'naturellen' zouden bemand worden.¹⁶⁵ Nadat ook Filips van Lalaing op 23 mei deze tekst ondertekende, vertrokken de onderhandelaars naar Farnese met een delegatie van de vertegenwoordigers van Artesië, Henegouwen en Dowaaï, Rijsel en Oorchies.

De delegatie werd plechtig ontvangen maar toch heerste er enig wantrouwen. Farnese had meer dan een maand geen contact meer gehad met zijn onderhandelaars en was bevreesd voor de inhoud van het afgesloten verdrag.¹⁶⁶ Hij consulenteerde uitvoerig de Raad van State, de Geheime Raad te Namen en de koninklijke diplomaten in Keulen. Hadden de onderhandelaars het recht gehad om het verdrag toe te staan? Bevatte het verdrag punten die nadelig waren voor de katholieke religie? Mocht het verdrag niet geratificeerd worden, zouden daardoor geen grotere nadelen ontstaan?¹⁶⁷ Allen waren unaniem: de onderhandelaars waren hun instructies te buiten gegaan, zeker op het punt van het vertrek van de Spaanse troepen. De koninklijke zaak kon echter veel averij oplopen als het verdrag niet aanvaard zou worden. Farnese beklagde zich over de onderhandelaars, en vooral over Selles die te veel militaire toegevingen gedaan had.¹⁶⁸ Toch zouden beide partijen op 29 mei een eed afleggen op basis van het Verdrag van Atrecht. Binnen de regeringskringen bleef wrovel bestaan over de manier waarop de onderhandelaars hun boekje te buiten gegaan waren.¹⁶⁹ Geen wonder dat Selles, Le Vasseur en Moulart hun positie onmiddellijk aan de pas in Madrid aangekomen Granvelle probeerden uit te leggen.¹⁷⁰ De kardinaal won Filips II voor het Verdrag van Atrecht en zwakte de aantijgingen tegen de onderhandelaars groten-deels af.¹⁷¹

Op 1 september 1579 werden dezelfde onderhandelaars opnieuw ingezet om 'opheldering' over bepaalde punten te krijgen.¹⁷² Dit keer hielden ze

¹⁶⁵ Verdrag van Atrecht (17/05/1579): ARA, Aud. 591, fol. 11-18; ARA, Aud. 591 bis, fol. 1-15; ARA, Aud. 581, fol. 252-257/258-261/262-265/266-268; schematisch samengevat in Bussemaker, *De Afscheiding der Waalsche Gewesten*, bd. II, p. 497 ev. (nr. 51).

¹⁶⁶ VAN DER ESSEN, *Scheuring*, bd. V, p. 149.

¹⁶⁷ *Avis des seigneurs de Vaulx, conseillers Foncq et Dassonville sur les points et articles accordez aux Estats d'Artois* (18/05/1579): ARA, Aud. 581, fol. 284-288 en fol. 289-293.

¹⁶⁸ Farnese aan Filips II (15/06/1579): ARA, Aud. 580, f° 72; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 604-606 (nr. 1049) (Lefèvre spreekt verkeerdelijk over Selles en Le Vasseur als onderhandelaars te Keulen).

¹⁶⁹ Memorandum over de redenen voor de reconciliatie met Henegouwen en Artesië (04/07/1579): ARA, Aud. 580, fol. 102; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 623-625 (nr. 1073).

¹⁷⁰ Selles, Le Vasseur en Moulart aan Granvelle (12/07/1579): ARA, Aud. 584, fol. 264; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 632-633 (nr. 1087).

¹⁷¹ Filips II aan Farnese (12/09/1579): ARA, Aud. 176, fol. 67 (origineel) en fol. 72 (kopie); idem voetnoot 150.

¹⁷² 'L'èvesque d'Arras et ses collègues, fait ce qu'ilz ont peu, pour amener le tout à la meilleure conclusion que leur a esté possible, sur le fondement de l'observance de la religion catholique romaine (que tant nous emporte) et de l'obéissance à moy de tout droict deue':

zich strikt aan de aanpassingen die Farnese hen opgedragen had. Het leidde op 13 september tot een aangepast 'Traktaat van Bergen'. Vooral de schikkingen over medezeggenschap van de collaterale raden werden erg teruggeschreefd.¹⁷³

Selles bleef Farnese waarschuwen voor de blijvende pijnpunten. Hij zag zeer veel 'mescontentement' onder de heren, ook al omdat het beloofde geld voor de Waalse troepen niet aankwam. Volgens hem kon alles gemakkelijk opgelost worden 'pourvoyant d'argent' om de najver tussen de adel te doen stoppen. Farnese moest naar Bergen komen om er de eed af te leggen en de herorganisatie van de Raad van State door te voeren.¹⁷⁴

Jan van Noircarmes verbleef niet onopgemerkt in Artesië. Enkele leden van de opstandige partij legden beslag op een (later vals gebleken) brief van Selles die heel wat commotie veroorzaakte. Farnese zag er een val in om de onderhandelingen in Keulen vast te laten lopen.¹⁷⁵

Vredesgezant in het krijgsbedrijf

Selles zou zich nu van vredesgezant tot krijgsman ontwikkelen, wat paste in de lijn van zijn stand en zijn ervaring aan het Spaanse hof. Daarmee maakte hij de tegengestelde politieke evolutie van zijn broer: van onderhandelingen naar krijgsbedrijf. Selles moest na de reconciliatie van de Waalse provincies Pieter-Ernst van Mansfelt¹⁷⁶ bijstaan, die de koninklijke militaire operaties leidde vanuit de gereconcilieerde provincies. Zo hielp Selles bij de innname van Mortagne en Saint-Amand. Farnese was tevreden over die hulp en beloofde Selles bij de koning aan te bevelen.¹⁷⁷ Hij benoemde hem onmiddellijk in Mansfelts 'oorlogsraad' maar Selles riposteerde 'pour le rien que je n'avois'.¹⁷⁸ Hij bleek vooral te hopen op

Selles, Le Vasseur en Moulart aan Farnese (09/05/1579): ARA, Aud. 192, fol. 72; uitgegeven in BUSSEMAKER, *De Afscheiding der Waalsche Gewesten*, bd. II, p. 462-463 (nr. 49).

¹⁷³ Verdrag van Bergen (13/09/1579): BUSSEMAKER, *De Afscheiding der Waalsche Gewesten*, bd. II, p. 471 (stuk 51). *Traicté de reconciliation fait en la ville d'Arras le XVIIe de May XVe C LXXIX avec sa Meiesté par les Provinces d'Arthois, Haynault, Lille Douay et Orchies*. ... *Mis en forme de d'Edict et Placcart en publiè en la ville de Mons en Haynault*, Douai, Jean Bogard, 1579 (K. 447). Filips II had toen reeds toegestemd met het oorspronkelijke verdrag van Atrecht, met spijt in het hart over het vertrek van de Spaanse troepen. Filips II aan Farnese (12/09/1579): ARA, Aud. 176, fol. 67 (origineel) en fol. 72 (kopie); uitgegeven in BCRH tweede reeks, bd. IV, 472; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 671-673 (nr. 1164). Filips II aan Selles, Le Vasseur en Moulart: ARA, Aud. 176, fol. 83.

¹⁷⁴ Selles aan Farnese (14/10/1579): ARA, Aud. 583, fol. 60; document 9.

¹⁷⁵ Farnese aan Filips II (14/10/1579): ARA, Aud. 580, fol. 132; samenvatting in LEFÈVRE, *CPhII*, bd. I, p. 696 (nr. 1211).

¹⁷⁶ Pieter-Ernst van Mansfelt (1517-1604): gouverneur Luxemburg (1547), bleef loyaal onder Don Juan en Farnese, landvooght in 1593. Zie het thomenummer HÈMECHT, REVUE D'HISTOIRE LUXEMBOURGEOISE. ZETSCHRIFT FÜR LUXEMBURGER GESCHICHTE, bd. LVI, abl. 4, 2004.

¹⁷⁷ Farnese aan Selles (04/01/1580): ARA, Aud. 584, fol. 19.

¹⁷⁸ Selles aan Farnese (13/01/1580): ARA, Aud. 584, fol. 78.

het gouverneurschap van Doornik, éénmaal die stad heroverd zou worden op zijn calvinistische gouverneur.¹⁷⁹ Volgens Selles was deze benoeming reeds in Spanje overeengekomen en hij pleitte bij Juan de Vargas, Spaans ambassadeur in Parijs, om dit te regelen. Hij sprak zich negatief uit over de heren die zich als kleine 'keizers' gedroegen.¹⁸⁰ Tegenover anderen beklagde hij zich dat hij inactief moest blijven, waardoor hij weinig aanzien kreeg 'in de ogen van ouders en vrienden'. Was zijn vrouw niet zwanger, dan zou hij ieder moment opnieuw naar Spanje vertrekken.¹⁸¹

Waarschijnlijk dreef deze frustratie bij Selles in juni 1580 tot een eenmansaanval tegen Bouchain, een vestingstad tussen Valencijs en Kamerijk. Selles had er reeds langer contacten. Farnese had hiervoor cavalerie ter beschikking gesteld en zou indien nodig extra troepen zenden. Toch lichtte Selles Farnese niet over zijn aanval in. De inwoners van Bouchain hadden beloofd om de stad voor hem open te stellen. Hij moest een aanval tegen Landrecies simuleren, waardoor hij Bouchain kon binnendringen. Maar éénmaal hij binnen was, sloot men de poorten, en zette men hem met al zijn medestanders gevangen.¹⁸² Dit keer stak de koning zijn ontevredenheid over Selles niet onder stoelen of banken.¹⁸³

Selles was een belangrijke gevangene. De vrouw van François de La Noue, aanvoerder van de troepen van Anjou die een maand voordien in Spaanse handen gevallen was, dacht meteen haar man vrij te krijgen door hem tegen Selles in te wisselen. Voor dit plan kreeg ze steun van Willem van Oranje. Farnese weigerde dit categorieek, waarmee de koning ook instemde. Bovendien verbood Filips dat Selles vanuit gevangenschap onderhandelingen zou opzetten, 'want hij liet zich gemakkelijk bedriegen'.¹⁸⁴

Selles bleef ook in gevangenschap een belangrijke pion. Eenmaal Doornik veroverd, herinnerde de koning Farnese aan het feit dat Selles als gouverneur van de stad aangeduid was. Farnese mocht enkel een nominatie uitvoeren van een persoon die geen andere pretentie zou hebben dan

¹⁷⁹ Pierre van Melun, prins van Épinoy (?-1584): grootbaljuw van Doornik en Doornikse, partijganger van de Staten, ondanks reconciliatie van zijn broer Robert de Melun. Na overgave Doornik bevond hij zich bij Oranje in Holland. Ch. Piot, *Melun (Pierre de)*, BIOGRAPHIE NATIONALE, bd. XIV, Brussel, 1897, p. 332-336.

¹⁸⁰ Selles aan Juan de Vargas (09/01/1580): samenvatting in Lefèvre, *CPhII*, bd. I, p. 735 (nr. 1282) (origineel in AGS, K. 1558, f° 29).

¹⁸¹ Selles aan Juan de Vargas (29/03/1580): Lefèvre, *CPhII*, bd. I, p. 759-760 (nr. 1336) (AGS, K. 1558, f° 64).

¹⁸² Farnese aan Filips II (01/07/1580): AGS, E. 580, fol. 67; samenvatting in Lefèvre, *CPhII*, bd. II, p. 43-44 (nr. 84). Farnese aan Filips II (03/07/1580): ARA, *Aud.* 192, fol. 224; samenvatting in Lefèvre, *CPhII*, bd. II, p. 47-49 (nr. 91).

¹⁸³ Filips II aan Farnese (15/08/1580): ARA, *Aud.* 192, fol. 259; samenvatting in Lefèvre, *CPhII*, bd. II, p. 61-63 (nr. 122).

¹⁸⁴ Filips II aan Farnese (15/08/1580): ARA, *Aud.* 192, fol. 259; samenvatting in Lefèvre, *CPhII*, bd. II, p. 61-63 (nr. 122). Filips II aan Farnese (15/08/1580): ARA, *Aud.* 176, fol. 217; samenvatting in Lefèvre, *CPhII*, bd. II, p. 62-63 (nr. 123).

als 'luitenant van Selles' aangeduid te worden.¹⁸⁵ In januari 1582 deden geruchten de ronde dat Selles naar La Rochelle zou gevoerd worden. In juni 1582 werd hij zeker naar Duinkerke gebracht, om dan naar het kasteel van Rammekeus op Walcheren gevoerd te worden (gekend als 'ung très mauvais logis'). Hij probeerde nog in Gent vastgehouden te worden om zo een betere behandeling te krijgen. Zijn vrouw werd langzamerhand wanhopig.¹⁸⁶ Verschillende Waalse edelen probeerden hem eveneens vrij te krijgen en zijn naam viel in sommige capitulatie-onderhandelingen.¹⁸⁷ In januari 1585 stierf Selles in gevangenschap aan een aanhoudende ziekte, net op moment dat een akkoord bereikt was over de uitwisseling van Filips-Willem van Egmont en Selles tegen La Noue.¹⁸⁸ Filips II was ontzet over deze dood en beval Farnese het welzijn van Katharina van Tisnacq te behartigen.¹⁸⁹

* * *

De vreemde wendingen van een vredesmissie

Selles' missie ontstond in de grillige besluitvorming over het Nederlandse conflict na de inname van de citadel van Namen. Jan van Noircarmes moest de harde kanten van Don Juans optreden verzachten door een vredevolle boodschap te brengen en de mogelijkheid tot gratie en amnestie voor te stellen. Maar tegelijkertijd moest de diplomaat het onderhandelingsdiscours herdefiniëren. In plaats van de Pacificatie van Gent, moest de erkenning van de katholieke religie en van de koninklijke soevereiniteit op de onderhandelingsstafel komen. Hij moest ook Matthias van Oostenrijk proberen weg te halen uit de Nederlanden.

Selles' oorspronkelijke missie had bijzonder weinig succes. Door de gelijkijdige overwinning van Don Juan te Gemblours, was Selles' vredesdiscours ongeloofwaardig voor de Staten-Generaal. Ook landvoogd Don Juan en luitenant Alexander Farnese meenden dat onderhandelingen na de militaire overwinning ongepast waren. Het 'eenmansplan' om gijzelaars uit te wisselen, was voor beide kanten te verre gaand. Selles besloot daarop

¹⁸⁵ Filips II aan Farnese (16/01/1582): ARA, *Aud.* 178, fol. 9; samenvatting in Lefèvre, *CPhII*, bd. II, p. 495 (nr. 249).

¹⁸⁶ Morillon aan Granvelle (08/02/1582): Poullet en Piot, *CGr*, bd. IX, 56-58 (nr. XIX). Granvelle aan M. de Maillot (15/03/1582): Piot, *CGr*, bd. IX, p. 91-93 (nr. XXX).

¹⁸⁷ Robert van Melun aan Farnese (15/04/1582): samenvatting in Lefèvre, *CPhII*, bd. II, p. 293 (nr. 568). Robert van Melun (1559-1585), Markies van Richebourg: opstandige maar reconciliatie in 1579, stierf bij beleg op Antwerpen. Zie Ch. Piot, *Melun (Robert de)*, BIOGRAPHIE NATIONALE, bd. XIV, 1897, p. 336-340.

¹⁸⁸ Farnese aan Filips II (12/01/1585): AGS, E. 582, f° 98; Lefèvre, *CPhII*, bd. III, p. 11 (nr. 22).

¹⁸⁹ Filips II aan Farnese (28/05/1585): ARA, *Aud.* 193, f° 35v.

aansluiting te zoeken bij de keizerlijke plannen voor vredesbemiddeling. Deze zet was wat gelukkiger want de internationale steun dreef de Staten-Generaal in het nauw. De daaruit voortvloeiende eendagsconferentie nabij Mechelen was echter een totale mislukking. Selles vertween van het voorplan; zijn missie was officieel mislukt. Toen de vredesonderhandelingen te Atrecht startten, zond Farnese toch Selles om te onderhandelen over de Pacificatie van Gent. Dat was zowel een vergissing als een wijze beslissing. De onderhandelaar zou zoals voordien instemmen met de terugtrekking van de vreemde troepen, maar ook met een ratificatie van de Pacificatie van Gent. Hiermee loochende hij zijn oorspronkelijke missie. Hij bereikte daardoor wel resultaten in de enige vredesconferentie die ooit resultaten voor de Spaanse kroon zou opleveren.¹⁹⁰ Terzelfdertijd zou zijn missie wel de 'verlatinge' van de rebellen legitimeren. Daarna stortte Selles zich in het krijgsbedrijf. Hij werd gevangengezet bij zijn ongecoördineerde aanval tegen Bouchain en zou in gevangenschap overlijden.

Jan van Noircarmes leek aanvankelijk een ideale vredesgezant. Achteraf meende Martin del Rito echter dat diens misstappen als 'waarschuwing voor toekomstige diplomaten konden dienen'.¹⁹¹ Selles leek inderdaad de enige diplomatieke blunder na de andere te begaan. Nog voor zijn aankomst in de Nederlanden, waren er al berichten dat hij publiekelijk niet handelde naar de aanwijzingen in zijn instructies. Bij zijn eerste contact met de Staten-Generaal, toonde hij zijn geheime koninklijke instructies en verklaarde hij eventueel andere zaken te kunnen toestaan. Hij consulteerde niemand van het koninklijke kamp bij de lancering van zijn plan om Oranje en Farnese uit te wisselen. In Luik zou hij zijn diepste gedachten verraden hebben aan een secretaris van de Luikse prinsbisshop die in contact met Oranje stond. In Mechelen ging hij heel ver in zijn toegevingen over de religiekwestie en zijn beloftes over de terugtrekking van Don Juan en de troepen. Hij leek zo verknocht aan het idee van 'vredemaken' dat zijn toegevingen steeds verder gingen. Toch verwachtte Farnese veel van zijn interventie in de vredesonderhandelingen te Atrecht. Ook daar hield de man zich niet aan zijn instructies. Hij verklaarde zich akkoord met de Pacificatie van Gent en stond de terugtrekking van de troepen toe. Deze toegeving zorgde voor wrovel bij Farnese en Filips II. Selles zorgde nadien nog voor problemen: hij bracht niemand op de hoogte van zijn actie tegen Bouchain en zorgde zo voor het verlies van belangrijke cavalerie.

De missie van Jan van Noircarmes bewijst vooral dat de mislukking van Filips' strategie niet louter in militaire termen gedacht mag worden, zoals Geoffrey Parker dat stelde.¹⁹² Deze auteur zag de *Grand Strategy* van Filips II mislukken doordat buitenlandse spionnen de koninklijke plannen

¹⁹⁰ DE SCHEPPER, *Intentos*, p. 32.

¹⁹¹ MARTIN DEL RIO, *Cronica*, p. 206: 'podrá servir de escarmiento a embaxadores'.

¹⁹² G. PARKER, *The Grand Strategy of Philip II*, New Haven, 2000.

achterhaalden. Volgens Parker kon de koning operationeel niet coördineren en schatte hij de veranderende oorlogstechnologie fout in. Maar de staat opereerde niet alleen om de onderdanen militair te bedwingen (zoals Charles Tilly ook al argumenteerde), maar moest zich ook legitimeren tegenover die onderdanen. Zo stuurde Filips II Noircarmes op pad om met beloftes van 'pardon' en 'vergeten van het verleden' het vertrouwen en de affectie van zijn onderdanen te winnen. Filips II maakte ook op dit domein foute inschattingen, vooral omdat Noircarmes niet als marionet van de koninklijke wil optrad. Al had Filips II het laatste woord op papier, hij was geen heer en meester over de uitvoering van zijn instructies.

De missie toont ook aan dat Wolters interpretatie over de 'vredemakers' aan herziening toe is.¹⁹³ Noch in het loyale kamp noch in het opstandige kamp, hielden de 'gematigden' of 'verzoeningsgezinden' er een uniforme mening over mogelijke oplossingen op na. De overwinningen van de 'gematigden' waren eerder overwinningen van 'gematigheid'. De vreemde wendingen van Selles' missie bewijzen bovendien dat de verzoeningsgezindheid op verschillende tijdstippen uitgewerkt kon worden én dat één individu op verschillende momenten tegengestelde oplossingen kon verdedigen. Dat is de sleutel naar Selles' aanvankelijke afwijzing en latere verdediging van de Pacificatie van Gent. Het was ook de reden waarom Selles in conflict kwam met de 'gematigden' van Don Juans kamp. Bovendien stond vrede maken voor beide partijen niet gelijk aan het louter inzetten van 'pacifistische' middelen. De vrede werd via de rede nagestreefd omdat ze nodig was voor de politieke orde, maar ze kon ook door de inzet van militaire middelen bereikt worden. Volgens Arlette Jouanna worstelde vooral de adel, zowel de oude geboorteadel als de nieuwe ambtsadel, met de toepassing van de 'oude' oorlogsideologie en de nieuwe vredesideologieën.¹⁹⁴ Ook Jan van Noircarmes' ambities bevestigden die vaststelling.

¹⁹³ WOLTJER, *De vredemakers*. J.J. WOLTJER, *Political Moderates and Religious Moderates in the Revolt of the Netherlands*, in: P. BENEDECT e.a., *Reformation, Revolt and Civil War in France and the Netherlands (1555-1585)*, Amsterdam, 1999, p. 185-200.

¹⁹⁴ A. JOUANNA, *Ideologies de la guerre et idéologies de la paix en France dans la seconde moitié du XVIIe siècle*, in: M. YARDEMI, *Ideologie et propagande en France*, Parijs, 1987, p. 87-98.

Brief van Jan van Noircarmes, baron van Selles aan Antonio Pérez, staatssecretaris van Filips II.

Selles pleit voor vrede in de Nederlanden. Hij ziet de oorzaak van de Opstand zowel in de aanmatigende houding van de edelen uit de Nederlanden, als in de té harde repressie van Alva. De bevolking is volgens hem eveneens bang voor het gebrek aan oprechtheid aan Spaanse zijde bij de vredesonderhandelingen. Hij klaagt de houding van de landvoogden tegenover de inheemse adel aan. Tenslotte vraagt hij naar zijn positie aan het hof.

Madrid, 26 oktober 1577

A. ORIGINEEL: Vindplaats: Archivo General de Simancas, *Secretaría de Estado, Negociación de Flandes*, leg. n° 570, f° 111¹⁹⁵.

(f° 1) Ilustrísimo Señor

Ayer a hora de comer me dieron la de Vuestra Merced de 23 deste, y por ser negocio de tanta importancia bien requerría algun tiempo para pensar en ello.

Vuestra Merced me escribe que yo le embie mi parecer muy en particular del remedio que podrian tener las cosas de Flandres como quien esta sin passion, de lo qual puedo asegurar a Vuestra Merced muy de beras que en lo que yo dixere no me culparan dello pues no sera sino por el buen zelo que tengo al servicio de Dios y a el de su Magestad, y cierto yo holgara ser mas versado y tener mas curso en negocios de tanta importancia para poder acertar en desir cosa que fuesse de algun provecho.

Y pues es bien tomar la raiz de todas las cosas para acertar el remedio dellas dire (debaxo de meyor parecer) que todo el mal de aquellos estados ha procedido de dos cosas. La primera de alguna demasiada de libertad y arrogancia de algunos senores de aquella tierra, y la otra del castigo della con demasiada vengança y crueldad, en lo qual abria mucho que desir por ser cosa tan publica y notoria. Solo dire en pocas palabras lo que mucha beçez oy desir al presidente¹⁹⁶ Hopperus¹⁹⁷ (que Dios tenga en su gloria) que no solamente el dicho castigo fue causa de .todo. el danno que ha sucedido, pero tambien por ello se acreçento del todo la heregia en la tierra, porque no me negara Vuestra Merced ni nadie que aun ques verdad que abia alguna que essa estava quasy o del todo remediada antes quel duque del Alva entrasse en aquellos estados; (y desto sera buen testigo la duquesa de Parma) y sin tanto rigor ni violencia como el duque¹⁹⁸ uso despues no solamente en las justicias quel hizo, pero en las extorsiones, crueldades y cosas nominiosas por la gente de guerra lo qual ha puesto aquellos vasallos en tanta desesperacion que ha benido a los terminos que Vuestra Merced y todo el mundo sabe,

¹⁹⁵ Samenvatting (in het Frans) van dit stuk in LEFÈVRE, *CPhiI*, bd. I, p. 92-94 (nr. 168). Het schutblad draagt de vermelding dat het stuk voor Gachard gekopieerd is op 26 februari 1849.

¹⁹⁶ sic.

¹⁹⁷ Joachim Hopper(us) (1523-1576): zie voetnoot 27.

¹⁹⁸ Hertog van Alva, Fernando de Alvarez.

(f° 2) // y plegue a Dios por su divina misericordia no passe adelante el castigo no solamente en aquellos estados, mas aca en España, que semeyantes crueldades no pueden dexar de tener su castigo tarde o temprano.

Tras esto ha venido tambien una desconfiança entre aquellos vassallos, por aber bisto la poca verdad que se ha tratado con ellos antes toda dissimulacion, porque por las cartas particulares que yo he bisto, y por algunas interçettas que alla se tomaron y aca ha abido traslados dellas, no es de espantar sy aquellos vassallos tras todo lo pasado y aber sido engañados tantas beçez se recelan aora y mas biendo quel senior Don Juan les desmanparo¹⁹⁹ de aquella manera, por confiarse mas en las personas de quien los Estados tenían toda sospecha por aber adistido a los gobernadores passados y personas (hablando verdad) mas dados a su particular interes que no al servicio de su Magestad, que igual fuera (conforme yo tratava ayer con una persona grave) que su Alteza se sirviera luego que alla llego de los mas principales senores de aquella tierra, y hiziera a un conde de Bossu²⁰⁰, Lallaing²⁰¹, Liques²⁰² y otros semeyantes²⁰³ el uno su Mayordomo mayor, a otro cavalerizo mayor, lo qual ellos no solamente lo ubieran tomado a bien pero tambien su Alteza ubiera ganado la voluntad de toda la nobleza y con ella la de los de mas vassallos de su Magestad que la mayor fuerça que un Rey puede tener y mas en essa provincia tan cercada no solamente de enemigos, pero golosissimos de que aya semeyantes ocasiones para poder rapar cada uno su bocado, en lo qual temo mucho abra de parar todo sy Dios no lo remedia.

El remedio que a my pobre juisio podria aber es que pues los de aquellos estados han sido²⁰⁴ siempre tan leales vassallos, y el mas antiguo patrimonio que Su Magestad tenga, que querriendo bien tomar las cosas sin passiones antes les avemos dado occasion que no ellos a nosotros, que su Magestad tratte con ellos verdad y se fie dellos, no solamente por palabras sino por obras, y aunque pareçera cosa difficultosa por aber llegado ya tan adelante, todavia no lo sera tanto que lo que no se acabase en un ano o dos, se acabara en tres o en quatro, que al fin un mal tan encargado no se puede arrancar tan de golpe.

Mandando su Magestad a su Alteza y muy de beras que tome el camino de la paz que aun quella no tenga tan presto effetto todavia puedo assegurar a su Magestad que sera muy mas breve que la guerra, porque con ella no solamente Su Magestad assolara los meyores

(f° 3) // vassallos que tiene, pero se pondra en peligro de perder²⁰⁵ otros Estados y Reynos, y esto no lo digo de mi cabeça sino de muchas personas graves, que do credito porque ya hemos bisto lo que su Magestad ha gastado assy de tiempo, como de gente y dinero, en solo lo de Hollanda y Zelandia todo en valde, tenemos el exemplo de Francia a la mano, tras esto su Magestad haze guerra a sus propios vassallos, ques hazersela a sy mismo. Y puesto caso que se conquistasse del todo no por esto se conquistaran las voluntades de los vassallos antes la pierde, la qual perdida haga su Magestad quenta que no tiene nada en aquellos estados, a lo

¹⁹⁹ Huidig Spaans: *desmanparar*.

²⁰⁰ Maximiliaan van Hennin, graaf van Bossu (1542-1579): zie voetnoot 119.

²⁰¹ Philips van Lalaing (1533-1582): zie voetnoot 93.

²⁰² Philippe de Recourt, heer van Licques (?-1588): opperjachtmeester van Artesië, gouverneur van Kamerijk en het Kamerijkse. JANSSENS, *Brabant in het verweer*, p. 294, voetnoot 163.

²⁰³ 'Haziendo' doorstreept.

²⁰⁴ Dittografie.

²⁰⁵ Met vinkje tussengevoegd.

menos nunca los tendra pacificos, por estar rodeados como dicho tengo de tantos enemigos, no solamente suyos pero de su Magestad.

Y no se espante Vuestra Merced que ayvan admitido al principe de Oranges²⁰⁶, el qual por las capitulaciones de Guand ratificadas por su Magestad podra entrar y salir libremente adonde el quisiere, y mas que antes que llegasse su Alteza y se traxerassen las paçes y que no estavan las cosas en tanta desesperacion, no solamente trataban de llamar al dicho principe y al frances, pero desian claramente que antes llamavan al turco que verse mas tratados con tantas crueldades por estrangeros.

Y al fin bien creo que Vuestra Merced abra leído en la vida del Cardinal Ximenes²⁰⁷ la manera que aconsejaya al Emperador que sy queria tener Espana pacifica que sacasse los estrangeros fuera y en effetto le quitaron todas las provisiones excetto la de las incommiendas y esso por tenerlas el emperador del papa antes que muriesse el rey don Fernando; y otras muchas historias ay que tratan y reprehenden el mismo caso, las quales nos abrian de servir de exemplo, pues nos ensennan los danos que han resultado de querer mudar las republicas de sus gobiernos ordinarios bisto que nuestros antipassados no sabian menos que nosotros.

Acuerdome que tratando assy un dia en conversacion desta materia dixo un amigo mio una cosa (a mi parecer) no muy fuera de rason y era que su Magestad llamasse sus cortes, y les propusiesse (que como cosa que saliesse dellos mismos) nombraassen personas de credito, y gente no apassionada de cada reyno (que prometto a Vuestra Magestad abria hartos) que antes aconsejavan a su Magestad la paz que no la guerra y quessos fuesseen a Flandres a tratar con aquellos Estados por forma de reconciliacion de una nacion con otra suggesttas a un mismo rey. (Que al fin como Vuestra Magestad sabe) aun que aya malos ay muchos buenos que dandoles por essa via bien entender quanto mayor les esta ser todos unidos, guardandoles y conservandoles todos sus fueros y privileyos, como de tiempo, que aun offrecerles alguna manera de satisfacion y otras cosas semejantes que su Magestad y su conseyo podrian añadir a esse proposito, yo tengo por cierto que seria un negocio de grande provecho.

// Mandando assy mismo su Magestad al senor don Juan que deshisiesse su gente de guerra toialmente con condicion que los Estados le diessen tal guardia qual convenia para la seguridad de su persona, la qual ellos no niegarian, pues entiendo que se la han offrecido, y tambien que su Alteza los assegurasse (lo qual se haya) fiandose dellos de aquella manera que su Magestad ny su Alteza no pretendian hazer innovacion ninguna ny forma de castigo antes olvidar todo el passado, con tal que hiziessen guardar la religion Catolicay Romana y Auctoridad de su Magestad según lo tienen prometido.

Al fin senor yo concluyo con desir que conviene mucho mas la paz que la guerra aun que cueste algun trabajo que sufrimiento ques todo aire en comparacion de una guerra perpetua, y su Magestad tenga por cierto que si ella se empreça que temo mucho no bea el fin della, y con esto cesso esta materia suplicando a Vuestra Merced perdone mi prolixidad.

Beso a Vuestra Merced las manos por la Merced que me haze en quererse acordar de mi particular que bien creo yo no sera menester que otra se lo acuerde,

²⁰⁶ Willem van Oranje.

²⁰⁷ Francisco Jiménez de Cisneros (1436-1517): kardinaal, inquisiteur, biechtvader van koningin Isabella, voornamelijk bij de staatsinrichting van Ferdinand en Isabella. Zie: E. RUMMEL, *Jiménez de Cisneros, on the threshold of Spain's Golden Age*, Arizona, 1999.

mas sobre todo suplico a Vuestra Merced considere sola una cosa y el grande cargo de consciencia que me ba en este negocio que miro mas que otro qualquier interes y assy suplico a Vuestra Merced sy ser pudiere oyamos una breve resolucion, y sy su Magestad no quisiere entender en meyorarme de su commienda por querer aguardar la consulta meyoreme en lo quel fuere servido.

Yo me huelgo que aquel gentilombre aya perseguido su camino aunque según entiendo la fiesta le quiesse mas de quatro cientos reales en lo qual me parece podria aber algun miramiento no los perdesse.

Al secretario D'Ennetieres²⁰⁸ di el recado de Vuestra Merced Cuya Illustrissima persona nuestro Señor guarde y acreciesciento como yo deseo, de Madrid 26 de 8bre 1577.

Besa las manos de Vuestra Merced

Su servidor Monseñor de Selles.

[Sign.] Monseigneur DE SELLES

Al illustrissime Señor Antonio Perez secretario y del Consejo d'Estado mi Señor. San Lorenzo el Real.

2

Jan van Noircarmes, baron van Selles aan Willem van Oranje.

Selles vraagt de koninklijke brieven en instructies terug.

s.l., 5 februari 1578

A. ORIGINEEL: verloren.

B. KOPIE VINDPLAATS: Archivo General de Simancas, *Secretaría de Estado, Negociación de Flandes*, leg. nº 577, fº 56.

Schutblad:

Flandes

Copia de carta que Mos. de Selles scrivio al Principe de Oranges a 5. de Hebrero 1578.

Traduzida de Frances

// Monseigneur. Siguiendo lo que Vuestra Excelencia me prometio esta mañana que mi despacho se me embiaria despues de mañana sin ninguna falta, y que estava ya puesto en órden, no he querido dexar de hazer memoria a Vuestra Excelencia por este portador,

el qual me le podra traer y juntamente la orden de lo que mas devo hazer no habiendo cosa en esto mas recomendada que la brevedad del negocio, y expidicion del, esperando que, aunque Vuestra Excelencia sea incredulo como Sancto Thomas, que podria convertir al Señor Don Juan en alguna esperança que el siga

²⁰⁸ Arnold van Ennetières (-1592): buitengewoon secretaris Geheime Raad (1563), gewoon secretaris (1565), hulp staatssecretaris in Spanje (1566), staatssecretaris te Madrid (1573), ridder (1588). BAELDE, *Collaterale Raden*, p. 260-261; J. LEFÈVRE, *Les d'Ennetières*, TABLETTES D'HAINAUT, bd. II, 1956, p. 17-36.

en todo y por todo la voluntad del Rey su hermano remittendome a los effectos como Vuestra Excelencia dize.

Tambien supplico a Vuestra Excelencia muy humilmente sea servido mandar que se me vuelva mi instruccion atento que Vuestra Excelencia me dixo esta mañana, que el conseyero Leoninius²⁰⁹ lo havia llegado, y que le havia encargado me la bolviessse.

3

Don Juan aan Filips II.

Don Juan uit de eerste twijfels over de diplomatieke talenten van Selles, op basis van wat hij van Maximilien de Longueval, heer van Vaulx, gehoord heeft. Hij kan niet geloven dat wat Selles verkondigt, de wens van de koning is. Hij vraagt extra geld en bepleit de zending van nieuwe troepen om de behaalde overwinning te Gembloers verder te kunnen zetten. Hij meent dat de Staten het Eeuwig Edict van Marche verbroken hebben. Hij heeft de instructie van Selles laten drukken, zonder de brief aan Matthias van Oostenrijk die hem te zacht opgesteld leek. Hij pleit voor een strenge houding voor wie geen gebruik maakt van de koninklijke genade.

Abdij van Argenton²¹⁰, 7 februari 1578

A. ORIGINEEL: verloren.

B. ONTWERPDE KOPIE: Archivo General de Simancas, *Secretaría de Estado, Negociacion de Flandre*, legajo nº 576, fº 16²¹¹.

Descifrada del Señor don Juan de la abbadia de Argenton a VII de Hebrero 1578

+ Santa Catolica Real Magestad,

// Las cartas de Vuestra Magestad de 18 de diziembre y vi de Enero que me truxo Monseñor de Selles reçibi a los xxvij del passado, por ellas y el despacho en françes he entendido la comission que trae de Vuestra Magestad que me ha parecido muy buena.

Y aunque huviera importado mucho que llegara antes, todavia ha venido a²¹² buen tiempo, pero no se como se gobernara Monseñor de Selles, segun lo que Monseñor de Vaos²¹³ me scrive que va publicando bien diferentemente de lo que trae por scripto, como lo vera Vuestra Magestad por el traslado de un capitulo

²⁰⁹ Sic. Elbertus Leoninus (ca.1519-1598): zie voetnoot 114.

²¹⁰ Argenton is een klein dorp op anderhalve kilometer van Gembloers (nabij Namen) waar sinds 1229 een Cisterciënzerinnenabdij was. In Gembloers had Don Juan op 31 januari 1578 een overwinning op de staats troepen behaald. E. BROUTTE, *Chartes inconcusses concernant les abbayes de Bonneffe et d'Argenton*, CITEAUX, bd. XXII, 1971, p. 324-328.

²¹¹ In AGS E. 576, fº 27 steekt een kopie van dezelfde brief, waar evenwel enkele passages weggelaten of vergeten zijn. Daarom opteren we voor de weergave van deze kopie. Samenvatting in LEFÈVRE, *CPhI*; bd. I, p. 220-221 (nr. 340).

²¹² Toegevoegd door middel van vinkje.

²¹³ Maximiliaan van Longueval, heer van Vaulx (1537-1581): zie voetnoot 80.

de su carta que va con esta. lo qual no puedo creer que sea con voluntad ni órden de Vuestra Magestad. pues seria mostrar uno y querer otro, y assi yremos el Principe y yo adelante con las armas en la una mano, y la clemencia de Vuestra Magestad en la otra publicandola y mostrandola con las obras, como hasta aqui se ha procurado hazer y para que Vuestra Magestad conozca mas claramente que no havemos discrepado un punto de lo que yo truxe entendido de su intencion. y se assegure que no nos apartaremos della, embio con el despacho que va en françes copia de una declaracion que teniamos hecha²¹⁴. antes que llegase este despacho de Vuestra Magestad y en la misma conformidad yremos procediendo con el cuidado y zelo que tenemos de servirle y crea Vuestra Magestad que tengo muy presente lo que de su real voluntad fue servido declararme, assi de palabra como por scripto acerca destos negocios y que a aquel fin he endereçado siempre mis acciones, pero como no se compadezia la seguridad de la religion y obediencia con la pretension de los Estados, no ha sido posible llegar por camino blanco

// a lo que Vuestra Magestad deseava, ni yo dexar de proceder como he procedido, y a la verdad mas se puede dezir que lo hecho y succedido fue obra de Dios que no suyo ni election de hombres. La resolucion que Vuestra Magestad ha sido servido tomar de acudir deveras a las armas, es la que verdaderamente conviene a su servicio por las razones que tantas vezes le he representado, resta agora executarla, este supplico humilmente a Vuestra Magestad mande hazer lo primero y principal en proveernos de dinero para llevar adelante la victoria y tras esto dar órden en la gente que ha de venir de Italia haziendo en todo un gran esfuerzo, que desta suerte conseguira Vuestra Magestad su intento con mayor gloria y reputacion y menos costa, y no solamente aqui, pero en todas partes assegurara sus cosas.

Cierto V(uestra) M(agesta)d tiene grandissima razon en no querer que se trate de la paz de la Marcha²¹⁵, por que es tan pernicioso y perjudicial a la religion y obediencia, que con no haver yo tenido mas parte en ella de solo obedecer a Vuestra Magestad me pesa de haver sido instrumento della y assi es santa buena y provechosa la resolucion que ha tomado de que no se hable en la dicha paz, pues ha cessado con haverla roto los estados, la obligacion de óservarla, y en este caso haremos el Príncipe y yo, lo que Vuestra Magestad manda al pie de la letra y lo mismo en recoger a todos los que se vinieren a reducir, de manera que el mundo vea que si tiene poder para castigar, le sobra clemencia para perdonar

// y en esto este Vuestra Magestad descansado, que se hara lo mismo que se hiziera si su real persona se hallara presente, teniendo empero la consideracion que se deve a la seguridad de los dos puntos, y por que nadie pueda pretender ignorancia de la intencion de Vuestra Magestad he órdenado que se publiquen y imprimen los despachos de Monseñor de Selles²¹⁶ excepto el que toca al archiduque, por parecer que viene mas moderado de lo que conviniere en mandarle que se retirase. y aun en los demas importara que Vuestra Magestad mostrara un poco de rigor, contra los que no se quisieren aprovechar de su clemencia.²¹⁷

²¹⁴ Hoogstwaarschijnlijk gaat het hier om het pardon dat voor de aanval op Gembloers gepubliceerd werd (cf. supra).

²¹⁵ De vrede van Marche-en-Famenne, normaal Eeuwig Edict (12/02/1577) genaamd.

²¹⁶ *Patenten oft opene brieven van mijn heere don Johan van Oostenrije... inhoudende den laste ende commissie ghegeven by zijnder Majesteyt de Baenreheer van Selles, edelman van zijne huysse ende lieutenant van zijne guardie van Archiers, Leuven, 1578 (K. 337, Franstalige versie K. 336).*

²¹⁷ Deze laatste paragraaf bevindt zich niet in de kopie in AGS, E. 576, fº 27.

---²¹⁸

De la abbadia de Argenton a vii de febrero 1578

4

Selles aan aarshertog Matthias van Oostenrijk en de Staten-Generaal.

Selles lanceert het plan om gijzelaars uit te wisselen. Hij stelt voor om Alexander Farnese als gijzelaar naar het staatse kamp te laten vertrekken, waarop Willem van Oranje dan zich in handen van de koning of een andere vorst zou kunnen overgeven.

S.l., (18 februari)1578

A. ORIGINEEL: verloren.

B. KOPIE: Vindplaats: Algemeen Rijksarchief, Papieren van Staat en Audiëntie, nr. 581, f° 168²¹⁹.

Monseigneur. Suyvant ce qu'il a pleu à Vostre Alteze me respondre de bouche et depuis par la responce qua portis de Vostre Alteze et ceulx de son conseil destat lez icelle et estats generaux, assavoir que son intention nestoit que pour en toute sincerite servir a sa Maieste et maintenir ses pays et subjectz en leurs anchiens privileiges et costumes et conserver les provinces patrimoniaux a sadite Maiesté, sa posterité et la maison daustrice.

Nay voulu laisser dadvertir Vostre Alteze dung moyen a mon advis le plus proprice tant pour effectuer ce que dessus quest le mesme que sa Maiesté demande et les Estats luy promettent, comme pour tant plus evidamment faire apparostre de la pure et sincere volente de sa Majesté, assavoir que Monsieur le Prince de Parma se transportera par dela seul et sans nulle sorte darmes pour selon l'intention de sadite Maiesté et promesse desdits Estats remettre tous ses pays en la mesme maniere et facion que du temps de feu l'empereur et appaiser du tout le mal entendu quil pourroit avoir dung costel et dautre.

Et dautant quil ne seroit raisonnable qung tel Prince s'aventurat a ce que dessus sans quelque assurance, estant le pays (comme il est) tout en armes que Monseigneur le Prince dorange voutut ainsi et en mesme maniere et facion soy constituer en main du Seigneur Don Jehan ou de quelque autre de qui Sa Maiesté pourroit avoir confiance povant bien estre assuree que ne luy seroit fait aucun tort demeurant pardela si bon gaige quil ne doibt (soubz correction) trouver estrange attendu que non seulement il fait profession de maintenir la religion Catholique Romaine et lobissance de sa Maiesté ains lat jure.

A quoy (soubz treshumble correction) il me samble que Vostre Alteze doibt en tout tenir la main et procurer que ce aye effect, veu comme dict ay quelle promet ne desirer riens plus que le repos et tranquillité de sespays. Quoy faisant le Roy ne

²¹⁸ Het vervolg van de tekst is een opsomming van oorlogsmatregelen die Don Juan aan de koning voorstelt.

²¹⁹ Zie samenvatting in GACHARD, *Actes des États-Généraux*, bd. I, p. 337. Bovenaan staat 'Copie de la copie d'une lettre du Sr de Noircarmes baron de Selles a Don Juan d'Autriche en 1578' maar deze negentiende-eeuwse hand heeft het fout voor.

prenderat seulement de bonne part ains Vostre Alteze le metterat en obligation de recognoistre a jamais ce bien fait de Vostre Alteze par effect et par euvres nentendant aussi sadite Majesté que ledit Prince de Parma demeure audit gouvernement selon que plus amplement le declare par la lettre que jescris aux Estats generaux a quoy me remectz et aultres raisons en icelle contenues que je pense bien que Vostre Alteze serat advertie Monseigneur.

5

Don Juan aan Filips II.

De landvoogd beklagt zich steeds openlijker over de missie van Selles. Met diens vredesmissie hindert hij ook steeds meer de oorlogsmatregelen. Don Juan smeekt Filips II om een duidelijke beslissing.

Heverlee, 19 februari 1578.

A. ORIGINEEL: verloren.

B. ONTWERPERDE KOPIE: Vindplaats: Archivo General de Simancas, *Secretaria de Estado, Negociación de Flandes*, legajo n° 576, f° 1.

Schutblad

Descrifada

A S(u) M(agesta)d

De mano propria

Rec(ib)ida a 8 de Marco

Con una carta de Mos. de Gomeciourt

---²²⁰

+

A S(u) M(agesta)d

El S(eñor) Don Juan à xix de Hebrero 1578 en Hevre junto à Louayna.

Esta varca señor no puede ya llevarse por los vientos que hastagora, antes parece que el prospero destes dias la trae à mayor peligro porque se ha llegado adonde se ha podido con ella, pero por andar tan quebrada, esfuerça volverla atras.

Vuestra Magestad no puede de ninguna manera escusarse de tomar una firme resolucion, y tomada seguirla, sin consentir demandas ni respuestas mas sobrella, sino çerrar nos à todos de todo punto para que si fuere servido volverse à esto como le cumple, no permita que dichos de nadi se lo impidan, y menos de tantos como ay llenos de mala intencion y apasionados, y si lo fuere de abandonarlo, nos la mande Vuestra Magestad çerrar a los que no podemos dexar de dezir lo que sentimos del servicio de Dios y suyo entretanto que no sabemos declaradamente su voluntad, para lo qual y volver de nuevo à dar razon a Vuestra Magestad de todo, quedo despachando persona propria, con que acabare de satisfacerme (aunque lo estoy) delante de Dios y del mundo, pero he querido bien advertir a

²²⁰ Volgt nog een puntsgewijze samenvatting van de brief, die hier weggelaten is.

Vuestra Magestad desto con este correo que despacha Monseñor de Selles para darle tiempo para que le gane en lo que se querra determinar.

Del qual Monseigneur de Selles digo que pluguiera à Dios que ya que tan contrarios officios nos avia de hazer en tal sazón y que tan poco han aprovechado a la intencion de Vuestra Magestad y tanto dañado para los efectos presentes, que huviera sido otro el embiado de mejor intencion y entrañas, pues las suyas segun veo y veen quantos ay, son como las de los que pretenden la quietud y la paz de su pays sin consideracion

(P^o 2)

// de su total perdida y, de lo que importa aun mucho mas que ellos en cuya conformidad se gobierna, de manera que no solo inquieta los leales que andan conmigo pero tambien remueve a los que no lo son en todas partes como lo dizen todos y lo ²²¹ vera Vuestra Magestad en los que me escribe Monseñor de Gomiecurt ²²² por lo rayado de su carta que va conesta. Todo al fin lo entendera mas largo Vuestra Magestad de la persona que embiaré, y el estado en que quedo que es de harto trabajo por cierto, pues tras la rota passada y aver dexado tan deshecho al enemigo, no estoy con fuerças ni recaudo para emprender siquiera la vicoeca de Villevorde y estoy muy ocupado en tomar à Ariscot y otras tales que osan defendersenos, porque vea Vuestra Magestad quan engañado vive y le trae quien le assegura de lo contrario en el memorial que se me embio, y que succede agora lo que respondi entonces, y no se ha visto succeder nada dello que el ha assegurado antes ni despues, y assi holgare yo harto de verle ocupado en cosa tan sin experiencia para el, quanto experimentada para mi. Porque jamas pienso que supo hallarse sin que le sobrasse todo à medida del pensamiento y yo creo que no sabria hallar me si alguna vez me sobrasse algo de lo que forcosamente he menester, pues en verdad senor que en padecer lo y consumir me yo que no ganara a Vuestra Magestad los que le aconsejan y no le ayudan à otro efecto, porque como digo al principio he me aqui de vuelta atras quando no se si aura nunca otra tal occasion de passar adelante, y como la primera y meyor licion de la guerra es no perder las occasiones sino gozarlas con presteza cumple cierto que Vuestra Magestad los ayude muy deveras si ha de ser guerra o que no se consuma assi y nos pierda à todos, pensando que sin una firme y mas que ayudada resolucion que puede al fin succeder otra cosa.

Perdone me Vuestra Magestad supplicoselo que bien veo que digo mucho, mas sabe nuestro Senor que me cuesta lo que mereçe perdon y gracias todo junto.

Beso las manos de Vuestra Magestad por la confiança que muestra de mi en lo que me escribe de su mano tocante al Archiduque Ferdinando, sobre lo que me pareçe que si todavia se huviere de llevar esto por aquel termino que es la mejor y mas acertada election que puede hazer Vuestra Magestad de presente, porque la de Mathias ²²³ demas de que no hara ya cosa de los q(ue) convengan por el servicio de Vuestra Magestad ni su inclinacion le lleva a ello, los medios de aver occupado el lugar en que se ha puesto y ser tan poco buenos los con que se mantiene en el obligan grandemente a Vuestra Magestad a no hazerle en ninguna manera del, pero Vuestra Magestad resolvera si ampara lo mejor, que quanto ami yo le asseguro que sera en todo enteramente obedecido.

²²¹ y los was doorstreept.

²²² Adrien de Gomiecourt (?-1596): heer van Cunchy, Lignerule en Mazières; edelman aan het koninklijke hof, hij bleef loyaal onder Don Juan, gouverneur van Maastricht (1579). Zie: H. DYSERINCK, *Gomicourt (Adrien de)*, NIEUW NEDERLANDSCH BIOGRAFISCH WOORDBOEK, bd. I, Leiden, 1911, p. 945-955.

²²³ Aartshertog Matthias van Oostenrijk.

Guarde nuestro Señor a Vuestra Magestad etc. de Hebre, Junto a Louayna à XIX de Hebrero 1578.

6a.

Selles aan Don Juan.

Selles vertelt hoe hij even in Mechelen vastgezet werd. Het antwoord van de Staten-Generaal op de eendagsconferentie blijft nog steeds uit. Selles verhaalt enkel hoe de graaf van Boussu ²²⁴ de Pacificatie van Gent als een belangrijk verdedigingsmiddel voor de katholieken ziet. Hij waarschuwt voor de onderhandelingen met de Fransen en pleit voor een vrede op korte termijn.

Leuven, 3 mei 1578

A. ORIGINEEL, AUTOGRAAF: Vindplaats: Algemeen Rijksarchief, *Papieren van Staat en Audientie*, nr. 580, fol. 257-258.

57r^o)

// Monseigneur;

Je croitz que Vostre Alteze ne prenderat de mauvaize part, que ne luy ay plusiost adverti de ce qu'ay traicte en la ville de Malines, avecque le Comte de Boussu ²²⁵, deputé de la part du Conseil d'Etat, et Richard de Merode, seigneur d'Oirschot, Messire Luys de Sommay, seigneur de Louvegny et Jan de Wark, docteur es loix et pensionnaire de la ville de Middelbourck ²²⁶, deputed de la part des Estatz generaulx, et ce pour ne mavoit este permis le faire par le seigneur de Bours ²²⁷, gouverneur de Malines, lequel se trouvat aussy present a la declaration et lecture que leurs fis deus lettres de sa Magesté le 22 de ce mois passe; Ensemble le memorial dont vat la coppie cy jointe ²²⁸ le tout en conformite desdictes lettres de sa Magesté, avecque la declaration de l'offre de Vostre Alteze entre les mains de quelque prince que les Estatz voudront denommer;

Dont de tout ayant prins coppie lesdictz deputed sen retournarent en Anvers, me promettant m'envoyer la response a tout. Laquelle neantmoins ne vint sy tost, quil ne me fallut envoyer ung messagier pour la solliciter, lequel m'aportit le 27 du mois passe une lettre desditz Estatz de laquelle vat icy la coppie ²²⁹, de laquelle neantmoins ne peulx lire jusques au dernier dudict mois, et ce a cause que ledict de Bours s'en estoit alle en Anvers, auquel ilz avioit adresse le pacquet, duquel no sis faire ouverture jusques a sa venue, sy bien que me fallut de rechief renvoyer mon messagier en Anvers.

Et ayant veu ladicte lettre et voulant m'encheminer en ce lieu sellon le contenu d'icelle pour y attendre leur response absolue, fus detenu par ledict de Bours jusques le jour dhiér que sellon que j'escrivis a Vostre Alteze arrives en ceste ville,

²²⁴ Maximiliaan van Hennin, graaf van Boussu (1542-1579): zie voetnoot 119.

²²⁵ Maximiliaan van Hennin, graaf van Boussu (1542-1579): voetnoot 119.

²²⁶ De la ville (dittografie).

²²⁷ Pontus van Noyelles, heer van Bours (?-1581): zie voetnoot 118.

²²⁸ Zie document 6b.

²²⁹ Zie document 6c.

soubz telle condicion quelle pourrat veoir par madicte lettre, de quoy ne feray par ceste redicte; supliant treshumblement a Vostre Alteze quil luy plaise me faire favoir du relaxement desdicts prisonniers, esperant quicelle serast satisfait de moy tant par mesdictes lettres comme par ce que je pense que le conseiller Assonville²³⁰ aurat samblablement escrit a Vostre Alteze, estant aussy d'advis que lesdicts prisonniers soyent relaxer.

// Au reste voyant que les Estatz par leur lettre me remettront a entendre leur response en ce lieu, ne me suis transporte vers Vostre Alteze pour ce respect, ayant laisse un aultre lettre audict de Bours pour lesdictz Estatz. Ce neantmoins sy Vostre Alteze desire que je l'aïlle trouver pour l'informer de tout plus particulièrement je me partiray incontinent. Car je me doute fort que leurdicts response ne serat aultre que ce que lesditz deputes mont asses donne a cognoistre, n'estre nullement d'intencion d'entendre a la paix, nest l'accord de la pacificacion de gand; laquelle ilz disent que sy sa Mageste l'enfrainct et Vostre Alteze, l'ayant sy solemnellement jure et promise, quilz ne se pourront james fier de sa Mageste ny de Vostre Alteze.

Me disant a ce propos Monsieur de Bousou²³¹ et ce seigneur de Louvigni²³² quy est certes bon catholicque et bien desireux de la paix (comme est aussy ledict de Bousou) que n'admettant ladite pacificacion de gand, les catholicques n'auront de quoy leur defendre contre les hereticques voyant que le Roy la rejectoit aussy totalement disant quil est impossible que le peuple se puisse assureur que sa Mageste veuille user de misericorde vers eulx, n'admettant²³³ ladicte pacificacion, laquelle se moderant en aucuns poinctz je croitz quilz pourriont encores bien entendre a quelque chose, sellon que ledit de Bousou et Louvigni me donnarent asses a cognoistre.

Je n'ay vollu delaisser d'advertir a Vostre Alteze de ce que dessus pour est le seul et principal poinct sur lequel ilz estrivent le plus le supliant treshumblement le faire mettre en fait de conseil et le bien peser, ne leur ayant neantmoins tenu aulcung propos sur ce poinct fors sellon²³⁴ le contenu des lettres de sa Mageste et le memoire que leur donnis quy est en conformite de ladicte intencion de sa Mageste sellon que Vostre Alteze le pourrat veoir a quoy me remetz ne povant laisser de dire de rechief a Vostre Alteze le mesmes qu'ay fait aultres fois, que ne y fault aller par la force, que la religion se perd et de mesmes le pais totalement. Et croitz que Vostre Alteze scaurat quilz traictent avecque les francois et ne tiendrois a beaucoup quilz eussent conlus quelque chose et pour ce fait furent deputez le seigneur de Fresin²³⁵ et Conseiller Lisfelt²³⁶, et du coste

²³⁰ Christoffel d'Assonleville (1528-1607); ziet voetmoot 79.

²³¹ Maximiliaan van Hennin, graaf van Bousou (1542-1579); ziet voetmoot 119.

²³² Louis de Sommaing, heer van Louvignies; vertegenwoordiger van de Henegouwse adel in de Staten-Generaal: Zie JAPKSE, *Resolutiën der Staten-Generaal*, bd. II, p. 44-45 en GACHARD, *Actes des États-Généraux*, dl. I, p. 358.

²³³ Onleesbaar omwille van de band.

²³⁴ Tussen de regels ingevoegd.

²³⁵ Karel van Gavre, heer van Fresin (1525-1611): lid van de Staten-Generaal in naam van de Henegouwse adel, deelnemer aan de onderhandelingen voor de Pacificatie van Gent, militaire missies (lid van de staats oortogstraad), in 1581 levert hij de citadel van Breda over aan de Spanjaarden, gouverneur van Ath (1586) onder de aartshertogen is hij lid van de Raad van Static. Zie: BARON GUILLAUME, *Gavre (Charles de)*, BIOGRAPHIE NATIONALE, bd. VII, Brussel, 1880-1883, p. 527-529.

²³⁶ Dirk van Liesvelt (1521-1601): jurisconsult, hij zal zich al onder Requesens voor de staats partij verklaren, en hij zal lid worden van de Raad van State naast Matthias en kanselier van de staats Raad van Brabant. Zie: A. WAUTERS, *Liesveld (Thierry van)*, BIOGRAPHIE NATIONALE, bd. XII, Brussel, 1892-1893, p. 121-122.

des François (sic) le Comte de la Rochefoucault, et se traite le tout a l'Abbaie de Saint Guillaïn.

Je supplie treshumblement Vostre Alteze ne prendre ce que dessus de mauvaise part, l'assurant que quand a moy suis delibere laisser le tout pour servir a dieu et a mon Roy et a Vostre Alteze sellon que luy ay tousiours promis. Ne povant delaisser de dire (sellon la peu que je peulx comprendre) du dangier de ceste guerre, et au contraire le grand bien d'une paix oïres quelle fait aulcunement desavantageuse pour sa Mageste, ce que se pourroit remedier en peu de tans, ou que james, ou bien tard ne se remedierat par le fait de la guerre, laquelle neantmoins ne veulx nier quelle ne soye fondee, mais il s'en est aussy donne occasion.

// Ne voulant obmettre de dire a Vostre Alteze que les Estatz disent a cest heure quil est impossible que ses dernieres lettres de sa Mageste viennent d'Espagne sinon que ce sont signes en blancq que Vostre Alteze at de sa Mageste aulsquilz il fait escritre ce que bon luy samble; Estantz toutz deliberes de soy faire hacher en pieces plus tost (comme ilz disent) que se voir esclaves; Sur quoy je leurs respondi que le l'aymerois mieulx estre de mon prince naturel que non de tant y d'estrangers quilz pretendent mettre au pais. Et disent en outre que tant plus que Vostre Alteze aurat de bonnes victoires que tant plus la ruine et perdes du pais.

Au reste quand au fait de leur donner aultre gouverneur sellon que sa Mageste leurs promet par ses lettres, je ny ay trouve trop grande difficulte, oïres que leur response nous ferat sages de tout ne les trouvant comme dict ay plus difficultes que ce poinct de la pacificacion de Gand, lequel de rechief supplie treshumblement Vostre Alteze veuloir faire bien peser pour beaucoup de considerations que Vostre Alteze et ceulx de son conseil pourront mieulx cognoistre que moy. Le Prince d'Oranges est alle en Flandres et faire quelques demandes aux Estatz et nobles desdicts pais en matiere d'argent et aussy pour apaiser quelques mescontentements quil y at eu entre la noblesse et commune; Sellon que me dict ledict de Bours²³⁷, lequel ne me scavoit donner aultre raison le mettant en propos ce qu'ay fait bien par deux heures d'orlogie, que puis quil s'estoit mis sy avant au brouet quil ne s'en povoit retirer, me confessant bien que le prince doranges ne taschoit qua destruire la noblesse du pais, et beaucoup d'autres semblables propos. Quest ce que scaurois pour le present mander a Vostre Alteze.

A tant Monseigneur apres avoir en toute humilite baise les mains de Vostre Alteze priery dieu le createur donner a icelle en sante bonne vie et longue ensamble accomplissement de ses treshaultz et vertueux desirs. De Louvain 5 de May 1578.

De Vostre Alteze

Treshumble et obeissant serviteur

(Sign.) Jan de NOIRCARMES

²³⁷ Pontus van Noyelles, heer van Bours (?-1581); zie voetmoot 118.

6b (bijlage I bij 6a)

Memorandum van Selles voor de eendagsconferentie tussen hem en de Staten-Generaal op 23 april 1578.

Selles vrees twee obstakels in deze onderhandelingen: de terugtrekking van Don Juans troepen, en de herinstructie van het katholiek geloof. Hij stelt opnieuw als oplossing de uitwisseling van gijzelaars voor. Hij stelt dat de inquisitie nooit opgericht werd, en dat de religieplakkaten steeds met moderaties afgekondigd en uitgevoerd werden. Iedereen zal pardon krijgen en met barmhartigheid ontvangen worden. Hij verweert zich tegen de aanwezigheid van Matthias van Oostemrijk. Ook wijst hij op de tegenstrijdige beloften die de Staten-Generaal verkondigen. Volgens de religievrede van het Heilig Rooms Rijk zouden de onderdanen die het geloof van hun prins niet hebben, het land moeten verlaten. Aan de prins van Oranje belooft hij volledige restitutie van diens goederen en een volledig pardon, maar voegt er een waarschuwing bij. Dit stuk is een bijlage bij stuk 6a.

S.I., 23 april 1578

- A. ORIGINEEL: verloren.
 B. KOPIE: Vindplaats: Algemeen Rijksarchief, *Papieren van Staat en Audientie*, nr. 580, fol. 224-225²³⁸ en Stadsarchief Gent, *Varia Raad van Vlaanderen* (reeks 92), bundel 8, stuk 8.

Copie de la copie du memoire donné aux deputes des états g(ene)raulx étant à Malines le 23 avril 1578.²³⁹

Memoires que le barron de Selles, supplie a Monsieur le comite de Boussu²⁴⁰ et deputes des Estatz generaulx en la ville de Malines faire entendre aux Estatz generaulx, quest ce que convient faire, suivant la bonne intencion de Sa Majesté, pour parvenir a une bonne paix: le tout en conformite des lettres de Sadicté Majesté escrites audit Barron de Selles, du 22me de febvrier et 15me de mars 1578

(fol. 224^r)

// Premierement leur faire lecture desdictes lettres, et mesmes leur en laisser prendre coppie sy besoing est et eulx la desirent, par lesquelles ilz pourront entendre la volonte de sa Magesté.

Que toutes les difficultes que ses segneurs pourront mettre en avant ce serat sur deux pointcz. A scavoir la sortie de Son Alteze hors ses pais avecques ses forces, pour la craincte ou opinion quilz ont que sa Magesté les veuille (comme ilz disent) dominer on faire esclaves des estrangiers.

Le second pointc est; que se debvant maintenir et gouverner en l'observacion de la religion Catholique Romaine, et deue obbeissance de sa Magesté comme

du tans de feu l'empereur Charles cinquiemes, ils pourront craindre par la rigueur des placartz et nouvelle introduction de l'Inquisition; Quest la cause (comme je pense) pour la quelle ilz insistent sy fort a la pacificacion de Gand.

Quand au premier pointc; Ledit Barron de Selles les assure sur sa vie quil est content mettre en gage (comme il at plusieurs fois presente aux Estatz.) qu'aussy tost que lesdits deux pointcz par eulx promis a Magesté se garderont par effect; Que lors le segneur don Juan et ses forces sortiront hors de ses pais, sellon qu'asses de fois leur ay declaire, estant a Bruxelles et depuis par aulcunes de mes lettres. Et pour plus grande assurance de ce que dessus; Que son Alteze de son adveu et par consentement de sa Magesté par ses lettres; est content soy constituer²⁴¹ entre les mains de quelque prince tel que les Estatz voudront denommer, a condition que Monsieur le Prince d'Oranges veuille de mesmes soy mettre entre les mains de quelqu autre prince de quy sa Magesté se pourra confier, par laquelle offre se denotte asses clairement, que sa Magesté ny son Alteze ne desirent nullement supediters²⁴² ny faire esclaves ses suggestz par estrangiers, ains au contraire les laisser jouir de leurs privileges comme de toutz tans, et les accroistre en choses raisonnables sy besoing est.

Quand au second pointc de soy maintenir et conserver en l'observacion de la foy Catholique Romaine et deue obbeissance de sa Magesté comme du tans de feu l'empereur.

// Sy ses segneurs craignent par la l'Inquisition que pour lors fut pretendue estre mise, comme aussy l'execution des placartz. Ils scaivent fort bien que ladicte Inquisition ne fut oncques publiee, ains l'Empereur a intercession de la feu Roynne de Hongrie²⁴³, fit defendre la publication d'icelle. Et les veulx rendre seurs par toutes telles assurances quilz pourront demander, quelle ne le serat aussy oncques ny la volonte de sa Magesté n'est telle, comme souvent at este declaire par le Roy.

Quand aux placartz, cest chose plus que notoire et cogueue a tout le monde que ne furent oncques executees en leur rigueur, et que sont este donnees plusieurs moderacions. Oires que nonobstant ça je me faiciz fort (comme aultresfois ay faict) que ne tenant qu'a ce que le surplus soye reduict au mesme estre quil estoit du tans de feu l'Empereur. Que quand auldits placartz serat mis tel ordre et provision, quil ny aurat nulle cause de descontentement ny de cramcte.

Parquoy doncques estant assurees lesdictz Estatz de susdicts deux pointcz (a la maniere que dict est) et par une telle offre que celle que son Alteze faict je ne voldiz point pourquoy, et sellon que sa Magesté l'escrit, il se doibve parler ny traicter de la communication de gand; car laissant a part quil pourroit samblar a aulcuns que le Roy ne seroit obligé de la maintenir²⁴⁴ pour avoir este premierement enfraincte par Monsieur le Prince d'Orange et aultres, en beaucoup d'articles quy se pourriroint alleguer et prouver au besoing: Sy esse que ne voudrois icy faire qu'une seulle demande; a scavoir sy du tans de l'Empereur et en toutz tans, le pais n'estoit²⁴⁵ en paix: ce que ne peut nier, et toutesfois il ny avoit lors riens plus que le Roy ne demande a present. Car quand a l'Inquisition et placartz, l'asseuré ja que le tout serat remédie comme dict est.

²⁴¹ Hierna volgt een doorstreept woord.

²⁴² Sic, huidige Frans *suppéditer*, waarschijnlijk schrijffout bij de extra 's'.

²⁴³ Maria van Hongarije (1505-1558), zus van Karel V. Zie L. G. V. GORTER-VAN ROYEN, *Maria van Hongarije: regentes der Nederlanden. Een politieke analyse op basis van haar regentschapsordonnanties en haar correspondentie met Karel V*, Hilversum, 1995.

²⁴⁴ In de marge: *Ce quest subvirgule ne s'est mis a celluy que domnes aux deputes des Estatz pour bons respect.*

²⁴⁵ Ter vervanging van een doorstreept woord, eveneens doorstreept woord na 'en paix'.

Quoy faisant et lassurance quil y a semblablement (par l'offre susdict de son Alteze) que le Roy ne veult gouverner ses pais, que par les propres naturelz d'icelluy, (moienant quilz soyent Catholiques) oubliant au surplus tout le passe, pardonnant et recevant ung chascung a misericorde, et les restituant en leur biens et honneurs, je ne voidz ceulx pourquoy ses segneurs doibvent refuser les offres de sa Magesté tant honestes benignes et equitables. Et croitz que tout homme de bon jugement serat de mesme opinion. Ce que je supplie treshumblement a ses seigneurs voulloir mettre en consideracion, et bien peser avant que leur totale ruine et de tout le pais advienne par la guerre tant apparente, sy le tout ne se remede par une bonne paix et accord, et que comme j'ay dict et signifie a ses segneurs plusieurs fois, venant de cas que par cy apres le Roy ou ses successeurs sans scrupule] ²⁴⁶ a enfreindre de nouveau leurs privileges et coustumes, ilz ont tousiours leurs forces au pais comme ilz ont a present, ce que le Roy ny ses successeurs n'auroit ayant retire les siennes en Espagne et Itallie.

Et quand a ce que sa Magesté n'at aggree la confirmacion de Monsieur l'Archiducq Mathias au gouvernement, il ne le fault trouver estrange, voiant que non seulement il ²⁴⁷

(fol. 225^v)

// y at este appelle sans son sceu, et sans celuy de l'Imperatrix et de l'Empereur (comme il a escrit par ses lettres). Et quoy plus est l'avoir jure pour gouverneur de leur auctorite et au desceu du Roy. Et avecque telles capitulacions et condicions quy ne seroit au povoir de Monsieur l'Archiduc par icelles faire bien et adroit le service de Dieu ny du Roy. Ne sachant au reste sy petit Monsieur qui voult endurer ny souffrir que ses sugestz luy donnassent telles loix.

Ce neantmoins oires que sa Magesté n'entend confirmer Monsieur l'Archiduc Mathias au gouvernement, sy esse quil ne veult inferer par la, ny son intencion nest de laisser le segneur don Juan au gouvernement. Ains promet par ses lettres (en conformite de ce que promis a ses segneurs des Estatx) quil leur donnerat autre gouverneur de son sang, et tel quil n'auroit occasion s'en mescontenter se reduisant les choses au vieu pied, et s'observantz les deux poinctz de la religion catholique romaine et deue obbeissance de sa Magesté en tans de feu l'empereur et en tel cas l'intencion de sa Magesté est que le segneur don Juan et ses forces se retire, ce qu'aultrement ne peult faire estant les choses aux termes quelles sont.

Ne voulant obmettre encores quand aulx susdictz deux poinctz ung mot, que l'escrit des Estatx generaux assemblez a Brusselles donnaient au Commendador mayor le 12 de juing 1574 pour presenter a sa Magesté contenant douze poinctz, contenoit en motz expres le suppliant, quilz demandront en tout et par tout, tant la religion police et justice qu'aultrement estre gouvernez comme du tans de l'Empereur, que nest doncques chose nouvelle que sa Magesté demande a present le mesmes: Ains se segneurs se font tort d'ainsy varier et rapeller leurs promesses fautes des lors sy meurement a leur prince. Et a present par leurs lettres du vij de septembre. Ce que se pourrat faire apparroistre par leur propre escrit et Cornille Welmans ²⁴⁸ en aurat bonne souvenance.

Aussy ne scay pourquoy ses segneurs voudriont denier maintenant les susdicts deux poinctz voyant que selon la paix de la religion de l'Empire, ung chascung

²⁴⁶ Dit woord is hersteld, enkel *scriu* is zichtbaar door band bundel.

²⁴⁷ Woord weggevallen door inbinding.

²⁴⁸ Cornelius Weellemans (?-1585): griffier van de Staten van Brabant en vanaf 1576 ook van de Staten-Generaal, buitengewoon raadshere in de staats Raad van Brabant. F. DE RYCKMAN DE BETZ en F. DE JONGHE D'ARDOYE, *Armorial et Biographies des chanceliers et conseillers de Brabant*, bd. III, Hombeek, s.d., p. 643-644. Cf. JANSSENS, *Brabant in het verweer*, p. 192-193.

est contrainct de suivre la religion de son prince et segneur ou bien s'en aller hors de ses pais.

Il resteroit doncques maintenant le faict de Monsieur le Prince d'Orange quand a son assurement; lequel scait quand a ce poinct ce que luy en ay dict. L'asseurant de rechef que sa Magesté la luy donnerat sy bonne, quil ne s'en pourrat mescontenter luy restituant toutz ses biens et paiement d'iceulx a son contentement, et portes au lieu quil voudrat y mettant ses ²⁴⁹ officiers et receveurs comme et telz quil voudront, en outre avecque pardon et oubliance de tout le passe, ne sachant quil pourroit demander davantage, ce que neantmoins pourrat donner a cognoistre pourcy entendre.

// en oultre sy Monsieur le Prince d'Oranges se rescrit (come il appert par les livretz dernièrement imprimes de la lettre que j'escrivis a Monsieur le Conte de Bousso ²⁵⁰) par laquelle il dict que le calomniois. Il est vraysemblable que le ²⁵¹ tenant le Roy pour principal aucteur des maulx et alteracions presentes, ausquelz il a persiste nonobstant toutes les belles offres que luy fis de la part de sa Mageste que ne faisant conte d'icelle, ains persistant journallement soubz couleur de maintenir la liberte du pais ne se peult juger moins que ne povant le povre peuple a la longue supporter (comme il est certain) les grandes impositions, foules et assises par luy mises), viendra a ouvrir les ieux et cognoistre leurs abus, par on est a presumer que non seulement ledict prince serat contrainct les abandonner sellon le contenu de madicte lettre ains les laisserat destruitz et le pais ruine a jamaes, en quoy ne le pense avoir tant offence.

Estant chose assuree que tout ainsy que le Roy ne scauroit avoir aulcung contentement de luy tant et aussy long tans que ses guerres dureront a son occasion par ses menees et praticiques. Que de mesmes luy scauroit tout bong ²⁵² avecque obligation en son endroit aidant et permettant que les choses se puissent redresser et remettre en tout repos et tranquile en la maniere et facon que dict est oubliant en tel cas tout le passe.

Quand au faict particulier de Hollande et Zelande l'on pourroit le donner par escrit pour en donner part a sa Magesté et en ordonner sellon raison et equite.

6c (bijlage II bij 6a).

Staten-Generaal aan Selles.

De Staten-Generaal vragen Selles niet hun antwoord op de voorstellen van de conferentie in Mechelen af te wachten, maar naar Leuven terug te keren. Uit deze brief blijkt dat de missie van Selles naar het achterplan verschoven wordt. Deze brief hoorde als bijlage bij document 6a.

Antwerpen, 27 april 1578

A. ORIGINEEL: verloren.

²⁴⁹ Ingevoegd met vinkje.

²⁵⁰ Maximiliaan van Hennis, graaf van Bousso: zie voetmoot 119.

²⁵¹ Tussen de lijnen ingevoegd.

²⁵² Woord weggevallen door gat in het papier.

B. Kopie: Vindplaats: Algemeen Rijksarchief, *Papieren van Staat en Audientie*, nr. 580, fol. 239.

Copie de la copie de la lettre des etat g(ene)raux au baron de Selles d'Anvers le 27 avril 1578.²⁵³

Monsieur de Selles. Nous avons reçu les deulx coppies des lettres de sa Mageste a vous escrites, ensamble vostre escrit delivre a Monsieur le Comte de Boussu.²⁵⁴ et nous aultres deutes. Et davantage bien particulièrement entendu par ledit raport tout ce quilz ont communicé et negotié avecques a Malines. Sur quoy aviserons meurement sellon le poix et importance des affaires, et apres vous ferons tenir de brief vostre dicte responce et resolucion n'estant besoing que vous attendies icelle audit Malines, mais pourres retourner a Louvain ou nous envoyrons ladite responce. Estant bien marry que sa Mageste n'ast este servie de traicter avecque ses pais d'aultre sorte, et avecque meillieur raison que lesdictes lettres contienent. Sur ce prions Dieu Monsieur de Selles vous maintenir en sa sainte garde. D'Anvers le 27 d'avril 1578.

Vos bien affectiounes amys

Les Estatz g(ene)raux des Pais Bas

Par ordona(n)ce desd(it)z Estatz

Sign. HOUFFIN

7

Selles aan Don Juan en diens 'Raad'.

Hij vraagt aan Don Juan dit geschrift ook aan zijn Raad mee te delen.

Terwijl de staats partij vasthoudt aan de Pacificatie van Gent, voelt de koninklijke partij er zich niet aangebonden. Selles verdedigt de staats vraag naar een nieuwe landvoogd. Hij wil zich borg stellen voor de koninklijke beloftes, op voorwaarde dat de Staten-Generaal de soevereiniteit en de katholieke religie respecteren. De Staten wantrouwen Don Juan ten gronde. Selles waarschuwt dat uit onverzettelijkheid aan Spaanse zijde nieuwe beeldenstormerij zal voortkomen. In Henegouwen en Artesië wil men de Fransen binnenlaten. Selles stelt eveneens een wapenstilstand voor. Met Willem van Oranje zou men tot afzonderlijke onderhandelingen dienen over te gaan. Hij pleit er bij Don Juan voor om de militaire overwinning in barmhartigheid om te zetten.

S.l., s.d.²⁵⁵

A. ORIGINEEL: verloren.

B. Kopie: Vindplaats: Archivo General de Simancas, *Secretaria de Estado, Negociación de Flandes*, leg. 576, f° 57²⁵⁶.

²⁵³ Latere hand; de dorso f° 239v: Copie de la lettre des Estatz au baron de Selles du xxviii d'Avril 1578.

²⁵⁴ Maximiliaan van Hennin, graaf van Boussu: zie voetnoot 119.

²⁵⁵ Inhoudelijk is het stuk te situeren na de eendagsconferentie van 23 april in Mechelen.

²⁵⁶ Niet in M. VAN DURME, *Les archives de Simancas et l'histoire de la Belgique IXe-XIXe siècles*, 5 bd., Brussel, 1965-1990, bd. II, p. 350-352.

Le Segneur de Selles suplie treshumblement a Vostre Alteze que luy plaise faire com(m)uniquer cest escrit a ceulx de son Conseil.

// Que (soubz correction) la responce quil se devoit faire aulx Estatz a celle quilz me donnaient avoit de venir du Roy plustost que de son Alteze; Attendu qu'icelle par la lettre quil at de sa Magesté il luy commande passer oultre avecques les armes et n'accepter ny escouter a la pacificacion de Gand, ny moins entendre a la demeure de l'Archiduc Mathias en ses pais: quest aussy le mesmes que sa Magesté m'at enchargé, ce queulx ne veullent nullement entendre, attendu quilz disent que ladite pacificacion at esté ratiffée et confirmée par sa Magesté

Mesment qu'ayant moy declairé aulx Estatz generaux, et a Vostre Alteze que l'intencion du Roy estoit (en cas quilz ne se voullussent fier a Vostre Alteze (comme ilz ne font) au retablissement des affaires et deulx poinctz de la religion Catholique²⁵⁷ Romaine, et obbeissance de sa Magesté que j'cusse a leur promettre (comme j'ay fait) quil leur seroit envoye autre gouverneur du sang, et a leur contentement.

N'offrant en oultre aulxdis Estatz (sellon le commandement de sa Magesté) me constituer prisonnier en leurs mains, et quilz me fissent mourir en cas que de la part de sa Magesté il y eut aulcune faulte en ce que de sa part leur prometterois, moienant qu'eulx de la leur accomplissent aussy les susdicts deulx poinctz comme ilz promectent.

Leurs disant en oultre (sellon ma charge) que toutes fois et quantes quilz accompliroient les susdictz deulx poinctz par effect, que Vostre Alteze²⁵⁸ ensamble toutz les estrangiers sortiront le pais.

A quoy respondent lesdictz Estatz estre trescontens les accomplir sellon quilz lont promis, et sa Magesté le demande, mais quilz ne veullent en facon quelconque soy fier de Vostre Alteze²⁵⁹, comme ilz ne feront, selon que je l'ay dit a Vostre Alteze, a part et devant tout ceulx de son conseil.

(f°2) // Supliant en oultre lesdictz Estatz a sa Mageste que pourveu quil leur promect aultre gouverneur de son sang et a leur contentement, quil luy plaise avoir pour agreable celluy quilz ont pour estre tel, et pour ne lavoit accepte que soubz le bon plaisir de sa Mageste sellon quilz luy en ont suplié par ung courrier que rencontris au 'petit Bourdeaux'.

Me samblant (soubz correction) que ne leur estant nullement du monde Vostre Alteze agreable et questant leur desesperacion aulx termes quelle est, a scavoir quallant la guerre avant non seulement suis assure que luy en ensuiverat le brisement des Eglises et massacre des Ecclesiastiques, ains sont entierement deliberes dadmettre les francois en Heynault et Artois.

Pour a quoy remedier, et cachant que sa Mageste ne desire rien plus que la paix pour ce seul respect de conserver de la religion Catholique Romaine, qui se perdrat totalement pour les raisons ja dictes, me sambloit convenir (soubz toute correction) attendant quelque responce de sa Magesté sur ce que desire (nonobstant l'ordre que Vostre Alteze a [suivi] qu'est le mesmes qu'y m'at aussy este dict de ne laisser de suivre le chemin des Armes) faire cession d'icelles de deulx costez pour quelque tans.

Par laquelle (non seulement s'eviteroit ceste totale desesperacion du peuple tant apparente) mais ce pendant l'on pourroit aussy traicter avecques le prince

²⁵⁷ Et is doorstreept.

²⁵⁸ In plaats van het doorstreepte *le seigneur Don Juan*.

²⁵⁹ In plaats van het doorstreepte *du seigneur Don Juan*.

d'Orange sa retraicte en son gouvernement de Hollande et Zelande (qu'avecques bonne assurance) je tiens quil le feroit volontiers, ce quil se pourroit traicter et metre en avant.

Et sy Son Alteze (comme il samble) at oppinion quilz ne tiendront oncques riens. De ce quilz promectent et que plus tost ilz aspiront a soy faire segneurs du pais (n'estimant son Alteze comme il ne fait tout ce que dessus) nest besoing de traicter avecques eulx, ce que neantmoins merite bien estre ung peu mieulx considere.

Suppliant treshumblement a Vostre Alteze me pardonner ce que dessus, qu'ay bien voulu remonster par cest escrit pour estre le tout en conformite de ce que sa Majeste m'at commande, et aussy la totale resolution des Estatz que plus tost se rendront turqz que se veoir suggerer de Vostre Alteze.

Au reste comme je dictz a Vostre Alteze des le premier jour, s'elle at aultre ordre de sa Mageste elle la pourrat executer me donnant conge de despescher vers sa Mageste (selon le contenu de mon instruction) l'advertir du besogne de ma charge, laquelle pense avoir observee au mieulx quil m'at este possible dont Vostre Alteze pourrat tsmongner comme je luy en suplie tres humblement.

Comme aussy de rechief bien considerer le grand bien quil pourrat venir d'une bonne paix, et le grand mal au contraire d'une guerre car nonobstant qu'on ne peut nier que Vostre Alteze aye grande ocasion de resentment et vengeance, sy est ce qu'avecques l'ocasion de ceste belle victoire, elle pourroit (soubz tres humble correction) s'incliner plus a la misericorde qu'à la rigueur, supliant treshumblement a Vostre Alteze me pardonner ce que dessus, et me donner responce.

8

Alexander Farnese aan Selles.

Farnese geeft aan Selles de opdracht voor eind januari de koninklijke onderhandelaars in Atrecht te versterken. Selles weet immers 'de bouche' wat de koning meent over Pacificatie van Gent. Toch krijgt Selles duidelijke restricties om enkel een 'redelijke' interpretatie van de Pacificatie van Gent te aanvaarden.

Meusen, 19 januari 1579

A. MINUUT: Vindplaats: Algemeen Rijksarchief, Papieren van Staat en Audiëntie, nr. 581, fol. 189 (minuut).

Links:

Au baron de Selles de Mersen le XIX de Janvier 1579

// Monseigneur de Selles. M'ayant les deputez que jay en la ville d'Arras, levesque dudict lieu ²⁶⁰ et Seigneur de Valhuon ²⁶¹ escrit quilz desireront bien avoir renfort de quelque personnage principal pour les ayder et assister au bon commencement qua prins la negociation avecq les estatz d'Artois Haynau Douay et aultres Provinces catholiques. Apres avoir pense a qui je pourrois envoyer pardela

²⁶⁰ Mathieu Moulart (1536-1600); zie voetnoot 105.

²⁶¹ Guillaume le Vasseur, heer van Valhouon; cf. aan voetnoot 103.

niaint trouve personnage plus a propos que vous aiant entendu de bouche du Roy Monseigneur avecq quelle sincerite Il desir veoir ces pays hors de ces guerres civiles et miseres. Je vous requiers de vous encheminer incontinent vers ladictie ville d'Arras pour y povoir arriver au plustost que pourrez, au plustard en fin de ce mois, jour que les Estatz de debvront joindre en ladictie ville pour resouldre absolument sur ce que je leur ay fait proposer et arrivant a Peronne ou aultre lieu plus proche dudict Arras envoyerez vers mesdicts deputez les advertissant de votre arrivee afin quilz le facent entendre a ceulx de ladictie ville d'Arras pour vous donner l'assurance requise de vostre alle illeccq.

Ce que pourrez dire et declairer ausdicts Estatz sera le mesme que mesdicts deputez ont en instruction ausquels rescripts de la vous communicquer et declairer tout ce que sest passe en conformite dequoy pourrez parler ausdicts Estatz apres avoir delivre voz lettres de credence, les induisant a entrer en la reconciliation particuliere et nexcedant en riens ladictie instruction pour estre aultant ample que elle pourroit estre.

Et comme le principal poinct sur quoy vraysemblablement tumbera difficile sera sur la ratification de la paix de Gand de laquelle vous ssavez ce que sa Magesté vous en a escript aultresfois oires que la prenant saineement en non comme ceulx qui pour leur particuliere prouffict lont detorque en aultre sens que paravant a este intention des contrahans nest si mauvaise que se droit bien vous leur pourrez dire que je veulx esperer que sa Magesté estant deurement informe de tout ne voudra faire difficulte de l'accorder mesmes presuppasant icelle quilz ne voudront souffrir entre eulx aultres personnes que catholiques et sil y en euse des aultres qui voullissent perserver ²⁶² en leur mauvais propos quilz en feront quite comme de personnes ne faisant profession que ruiner mesnaige et troubler lestat publicque. Etc.

9

Selles aan Alexander Farnese.

Nu de reconciliatie voltooid is, vraagt Selles om een nieuwe opdracht, bij gebreke daaraan zou hij graag zijn goederen besturen. Hij waarschuwt voor ontevredenheid onder de edelen en wil het afgesloten verdrag van Bergen uitgevoerd zien. Selles smeekt om Mansfelt met troepen te sturen.

Douai, 14 oktober 1579

A. ORIGINEEL, AUTOGRAAF: Vindplaats: Algemeen Rijksarchief Brussel, Papieren van Staat en Audiëntie, nr. 583, fol. 68.

Monseigneur.

Voyant que la charge quil avoit pleu a Vostre Excellence me donner pour le fait de la reconciliation entre sa Magesté et ses provinces est achevee; Et qu'icelle selon qu'il appert par les lettres a nous escrites, ensamble par le despeche qu'at

aporté le segneur de Blangerval²⁶³ monstre en avoir receu contentement et satisfaction ne peulz delaisser de suplier tres humblement Vostre Excellence quil luy plaise me commander en quoy il luy plairroit que je m'emploie, fut par demeurer en ses quartiers ou bien me retirer vers Vostre Excellence estant prest. l'obbeir en toutz ses commandementz et de laisser absolument mon particulier pour m'emploier au service de Dieu et de sa Magesté en toutz telz endroitz quil plairait a Vostre Excellence me commander. Et ou mon service ne seroit pour le present necessaire la voudrois suplier avoir conge povoir faire ung jour sur mon bien et entendre a mes affaires auxquelles n'ay peu vacquer jusques a present sy ose sans le susdict conge et ordonnance.

Davantage je ne peulz delaisser d'avertir Vostre Excellence que j'aperçois beaucoup de mescontentement entre aulcuns de ses seigneurs dont ne pourrat laisser den advenir mal sy bien tost ny est remédie par soy haster tant a leffectuation du traicte, comme devovoy argent pour contenter les troupes des seigneurs de Montigny²⁶⁴ et de Heze²⁶⁵ lequel ne laisse de tenir aulcuns estranges propos oires que sans raison qui ne pourroit apporter aulcung prouffit et sont extremement mescontentz du segneur de la Motte²⁶⁶ sellon que ne faictz doubte Vostre Excellence serat este adverti par aultres.

Tout ce que dessus se pourrat facilement remedié pourvoyant dargent en bref comme dict est, aussy de haster la venue du Comte de Mansfelt²⁶⁷ a Mons et Vostre Excellence s'en approcher au plusost quelle pourrat pour entendre tant a former le Conseil d'Etat que le corps d'armée ordonnant gens et commissaires pour au plusost prendre monstre aux gens de guerre, faire le serment et les paier sans plus continuer les pretz qui eurent a couster trop plus au Roy et sans nul prouffit ne povant tenir les gens de guerre en discipline qu'y jusques a present servent plus de faire desesperer le peuple que non de les induire a soy reconcillier. Ce que dessus ne vient de moy seul ains de plusieurs personnes de qualite bien affectionnes au service de sa Magesté sy comme est le segneur de Rassinghien²⁶⁸ et aultre partant il plairait a Vostre Excellence ne prendre ce que dessus de mauvaaise part.

// Au reste ayant entendu quil avoit pleu a sa Magesté m'ordonner mille ducatz pour²⁶⁹ a une fois pour une ajuda de costa n'ay pu delaisser pour la necessite en laquelle je me retrouve desesperer ung de mes gens pour suplier treshumblement Vostre Excellence quil luy plaise commander que je puisse estre dresse dicelle ajuda de costa pour a quoy parvenir en avois escrit plusieurs lettres au seigneur Jean

²⁶³ Philippe du Chastel (?-1604): heer van Blangerval, Marconville, Noyelles, Rollegem, bevelhebber ordonnantiebede, gouverneur van de citadel van Rijsel, later van de kasselrij Oudenaarde. Zie: [A. DEMARQUETTE?], *Origines historiques de la Famille du Chastel dite de Blangerval et des sires de Villers en Artois*, 2 bd. Boulogne, 1884-1885, bd. II, p. 57.

²⁶⁴ Emmanuel van Lalain, baron van Montigny (1557-1590): zie voetnoot 131.

²⁶⁵ Willem van Hornes, heer van Hèze (?-1580): bestrijder Spaanse furte in 1576, kapitein-generaal Brussel (1577), leider Malcontenten, begrepen in akkoord Mont-Saint-Eloy, op beschuldiging van hoogverraad terechtgesteld in 1580. Zie: P. HENRIARD, *Hornes (Guillaume de)*, BIOGRAPHIE NATIONALE, bd. IX, Brussel, 1886-1887, p. 508-517.

²⁶⁶ Valentin de Pardieu, heer van La Motte (1529-1595): zie voetnoot 105.

²⁶⁷ Pieter-Ernst van Mansfelt (1517-1604): zie voetnoot 175.

²⁶⁸ Maximiliaan Vilain (1530-1583), heer van Ressegem (Rassenghien), stadhouder Rijsel-Dowaai-Oorschie (1567), lid Raad van State (1576), DE VEGIANO en DE HERCKENRODE, *Nobilitaire*, Brussel, 1865/1868, bd. II, p. 782. Zie: JANSSENS, *Brabant in het verweer*, p. 178, voetnoot 174 bis.

²⁶⁹ Een pour is doorstreept.

Baptiste de Tassis²⁷⁰ et secretaire Vasseur²⁷¹, lesquelz m'escrivant que [voir]²⁷² peu de moien recouvrer mon pretendu suis este contrainct molester Vostre Excellence ce que luy supplie tres humblement ne prendre en male part.

Samblablement ne peulz laisser de suplier treshumblement Vostre Excellence quil luy plaise me faire en l'avis que j'entendz sa Magesté at demande sur mon pretendu de la terre de Tourneghem²⁷³ soubz les condicions icelles que je croitz Vostre Excellence aurat peu entendre du Seigneur Jean Baptiste de Taxis et secretaire Vasseur sellon que leur avois requis en²⁷⁴ parler a icelle et communiquer requete sur ce fait en quoy Vostre Excellence m'obligera a perpétuite a luy faire treshumble service.

A tant, Monsegneur apres avoir en toute humilité baise les mains de Vostre Excellence prierauy Dieu le createur donner a icelle en sante bonne et longue vie ensamble accroissement de ses treshaultz et vertueulx desirs. De Douay, 14 de octobre 1579.

De Vostre Excellence

Treshumble et obbeissant serviteur

(Sign.) Jan de NOIRCARMES

²⁷⁰ Juan Baptista de Tassis (1530-1610): mayordomo onder Don Juan, Spaans ambassadeur in Parijs (1580-1584 en 1599-1603), onder Ernst van Oostenrijk lid van de Raad van State. DE SCHEPPER, *Kollaterale Raden*, p. 178-180.

²⁷¹ Frans le Vasseur, heer van Mortensart (1530/1540-1603): secretaris Geheime Raad (1574), adjunct-secretaris Geheime Raad (1577), secretaris Raad van State: BAELDE, *Kollaterale Raden*, p. 322 en DE SCHEPPER, *Kollaterale Raden*, p. 339-342.

²⁷² Ingebonden.

²⁷³ Tournehem-sur-la-Hem, plaatsje in Artesië.

²⁷⁴ Parl doorstreept.

Index van persoonsnamen ²⁷⁵

- Aarschot, hertog van, zie Filips van Croÿ.
 Alva, hertog van, Fernando Alvarez de Toledo, 136, 138, 140-142, 150, 154, 161, 170.
 Anjou, hertog van, 152, 159, 166.
 Bienaymee, Robert, prior van Renty, 160.
 Bor, Pieter Christiaenszoon, 136, 151, 153.
 Bournonville, Oudart van, baron van Capres, 161.
 Bours, zie Noyelles, Pontus van.
 Bousso, graaf van, zie Hennin.
 Capres, baron van, zie Bournonville, Oudart de.
 Cisneros, Francisco Jiménez de, 172.
 Croÿ, Filips van, 143, 145, 151.
 Delrio, Martin, 155.
 Don Juan, 135-136, 139, 141-146, 148-155, 157-158, 160-161, 167-168, 174, 176-177, 179, 186-187, 191.
 Eboli, Ruy Gomez, prins van, 141.
 Elisabeth I, 146-147.
 Ennetières, Arnold van, 148, 173.
 Escovedo, Juan de, 144.
 Farnese, Alexander, 136, 148, 152-153, 155, 158-168, 176, 188.
 Filips II, 135-136, 138-155, 158-160, 162, 164-170, 174, 177.
 Fresin, Karel van Gavre, heer van, 180.
 Gomez, Ruy, zie Eboli, prins van.
 Gomicourt, Adriaan van, 178.
 Gonzaga, Octavio, 152.
 Granvelle, Antoon Perrenot, kardinaal van, 138, 148, 164, 167.
 Groesbeek, Gerard van, 155, 156.
 Hèze, heer van, zie Hornes, Willem van.
 Hennin, Maximiliaan, graaf van Boussu, 141, 151, 156, 157, 171, 179-180, 182, 185-186.
 Hornes, Willem van, heer van Hèze, 190.
 Karel V, 139, 145, 147, 151, 157.
 Lalaing, Emmanuel-Filibert van, baron van Montigny, 159, 161-162, 190.
 Lalaing, Filips van, 141, 152, 154-155, 159, 161-164, 171.
 La Motte, zie Pardieu, Valentin de.
 La Noue, François de, 166-167.
 Leoninus, Elbertus, 151, 155, 174.
 Longueval, Maximiliaan van Longueval, heer van Vaulx, 149-150, 154, 159, 162, 174.
 Louvignies, Louis de Sommaing, 180.
 Mansfelt, Pieter-Ernst van, 165, 189-190.
 Margaretha van Parma, 143, 145, 148-149, 155.
 Matthias van Oostenrijk, 147, 148, 151-152, 154-155, 158, 163, 167, 174, 184.
 Melun, Pierre van, 166.
 Melun, Robert van, 166, 167.
 Merode, Richard van, 179.
 Montigny, baron van, zie Lalaing, Emmanuel-Filibert van.
 Moriensaart, heer van, zie Vasseur, François le.
 Moulart, Mathieu, 137, 154, 160-165, 188.
 Nassau, Jan van, 159.
 Noircarmes, heer van, zie Sainte-Aldegonde, Filips van.
 Noircarmes, Jan van, senior, 139.
 Noyelles, Pontus van, heer van Bours, 156, 162, 179-181.
 Oranje, Willem van, prins van, 135-137, 140, 144, 146-147, 150-158, 166, 168, 173, 176, 182, 186.
 Pardieu, Valentin de, heer van La Motte, 154, 163, 190.
 Parma, zie Farnese, Alexander.
 Pérez, Antonio, 140, 142, 162, 170.
 Perrenot, Atoon, zie Granvelle.
 Renty, prior van, zie Bienaymée, Robert.
 Requeséns, don Luis de, 135.
 Ressegghem, heer van, zie Vilain, Maximiliaan.
 Rudolf II, 150.
 Sainte-Aldegonde, Filips van, baron van Noircarmes, 139-140.
 Sarrazin, Juan, abt van Sint-Vaast, 154, 160-161.
 Terra Nova, hertog van, zie Carlos d'Aragona.
 Tisnacq, Karel van, 138.
 Tisnacq, Katharina van, 138, 167.
 Valhouon, zie Vasseur, Guillaume le.
 Vasseur, François le, heer van Moriensaart, 154, 191.
 Vasseur, Guillaume le, heer van Valhouon, 154, 188.
 Vaulx, heer van, zie Longueval.
 Vilain, Maximiliaan, heer van Ressegghem, 146, 190.
 Weellemans, Cornelius, 184.